

ДУЖІНА
ад Бардуніна

Хвінтос сабе над нос

ДУЛІНА

ад
Барадулліна

Радніе Свабодная Эўропа/Радніе Свабода

Шаноўныя чытачкі і іншыя маральна
наўстойлівыя асобы!

Прачыце ўстойлівасьць і не чытайце ў гэтай кнізе
старонкі 178 — 189!

Дарэгі бацькі непаўналетніх!
Хавайце гэтую кнігу ў недаступным для дзіцей
месцы да дасягнення паўналецця!

Бедныя інтэрнэт-закежы!
Не распаўсюджвайце ва ўсясьветным сьцежэ дано

згаданыя аванцідыя старонак!
Паважаныя астагнія грамадзяне!
Не чытайце гэтыя старонкі ўголас у грамадзкім
транспарце, са сэрэны, паўчас дажынак і іншых
масавых гуляньняў!

Непадкаўныя пракуроры і судазы!
Не вырываўце вышэйзгаданыя старонкі з
кантэксту і не судзіце сувора тых, хто ўсё ж будзе
чытаць іх ўголас!

Вельмішаноўныя чытачы старонак 5 — 254!
Выншум вас з новай сустрачай са свабодным
паэтам і паэтам свабоды!

Раней Рыгор Барадүүлін даваў «Свабодзе» сур’ёзныя
інтэрвію, пасьля чытаў дзі мікрафона мікагучыныя
вершы і пераклады, затым пачаў пісаць эсэ на
грамадзка значныя (с. 160 — 177) і

агульнаадавечыя тэмы (с. 178 — 189). Але за
высной прыйшло лета 2004 году, і дзядзька Рыгор
пштодня стаў круціць думіны ў эфіры старым і
новым сябрам і знаёмцам, а пасьля атмадзэўся і на
даным дыханьні пасцаў яшчэ паўсотні паветраных
пацалункаў журналістам і слухачам «Свабоды».
Мы былі асуплянені і вось выдалі кнігу — а што
рабіць? Паэты, як вядома, не даюць пацалункаў
без узаемнай любові, у якой мы распыльваемся —
бяз дулі ў кішэні.

Аляксандар Лукашук,
неаб’ектыўны пэрсанаж дружны на с. 236

ДУМІНА АА БАРАДУЎІНА. (Вібл’ягэка Свабоды.
XXI стагодзьдзе). — Радыё Свабодная Эўропа/
Радыё Свабоды, 2004. — 254 с.: іл.

Аўтар праекту, рэдактар
і ўкладальнік *Аляксандар Уліціняк*
Мастак *Генадзь Машур*
Карэктар *Аляксандра Макавіч*
Набор *Вольга Курбатова*
Фота *Сяргей Шпртан*

© Радыё Свабодная Эўропа/Радыё Свабоды, 2004
ISBN 0929849-06-X

Вельмі паветраныя пацалункі

Каму майгачь, а каму крогачь...

Мета

з Барадуліним

Дуліны ад 1 чэрвеня
да 31 жніўня 2004

**Міхаіл
Ягораў**

Аваўцацігодзьдзе пачатку вайны.
Трансьляцыя з пасаджаныня ў Крамлі.
Міхаіл Ягораў кажа: «Закрапімі мы зна-
мя і ўвядзімі Бярлін на ладані...» Уразіла
таворка герою, і нездзе закралася думка,
а ці не зямляк ён Раптам, ці не беларус.
Праз нейкі час паехаў я ў Рудно, што
на Смаленшчыне, да Міхаіла Ягорава.
Не застаў. Ён паехаў у Віцебск, я сьме-
дам. Застаў у віцебскім таварыстве
«Беды». Убачыўшы фотаапарат у Міха-
ся Мінковіча, як адрэзаў:

— Запісвацца на магнітафон ня буду. Ня
маю часу.

Прапануем перакусіць у буфэце гась-
цініцы «Дзвіна». Утварылі. На стале
«Горны дубняк». Напіваем, выпіваем.
Герой пачынае хіміць галаву на буфэт-
ны столик. А я пачынаю сваё: «Ну вы ўсё
ж беларус?» Раптам Ягораў дзьверазее і,
лёгка ўстаўшы з-за стала, рапартуе: «Не,
я рускі!».

Пасьмя ня помню ўжо якой павышкі
Міхаіл сказаў, што дзед быў беларус. Ды
тут буфэт на абед зачынілі. Так «Горны
дубняк» і не перамог героя. Мне заста-
валася толькі канстатаваць:

*Хто зьведдаў рывокі й спраху смак,
Ваўца нават уласнага норва.*

*І «Горны дубняк»
Не памог ніяк
Зрабіць Міхасём Міхаіла Ягорава...*

Станіслаў Шушкевіч у гісторыю навукі сваімі адкрыццямі ўвайшоў трывада й надоўга. А яшчэ трывадай і даўжэй увайшоў дасьедачаны вучоны, нашчадны інтэлігент у гісторыю заккрыццём савецкай імперыі. Падпісаць прысуда імперыі за наканаваана было якраз сыну беларускага паэта, які адсэдзёў увесь тэрмін у сталінскіх лягерах. Шушкевіч, Краўчук, Ельцын — доборы саюз, трывады зьвяз трох народаў. Мяноўна гэты саюз, а не «едны, могучый» даў волю іншым народам, якіх табунна называі даным панядзем — савецкі народ. Як з казкі тром асілкам, тром мужным сынам

Станіслаў Шушкевіч

Трох народаў трэба дзякаваць. Як там ва Украіне ці ў Расеі дзячылі, гэта справа іхняя. А вось Станіслава Шушкевіча ўпанаваі як ндзе ў свеце. Прэзыдэнт асабіста ўпарадчыў пэнсію сынке-ру Вярхоўнага Савету. Яна не дацпавае да паўтара дадыра. Станіславу Станіслававічу трэба рабіць палтнчу апаратыю на воку. Камі б разьдичацца грашыма пэнсійнымі, трэба аддаць пэнсію за 40 гадоў. А кодыкі Бол дасць гадоў, невядома. Такая пэнсія — помста рамантыку са шчоарай душой ад адрэсіўных настадытцаў па Савецкім Саюзе. Васіль Быкаў у свой час пацярэдэжваў Шушкевіча наконг камуністаў. Але ўзнісла рамантык быў улаўнены, што яны не ўваскрэснучь. І вось вынік. Гэта як гувня ў шахматы з вар'ятам. Пакуць будзеш абдумваць ход, а ён дыбе дошкай па галаве. І ў мяне скадыся радкі:

ГО

*Агчэй напэўна Гімамай зрыць,
Чым надлучыць —
І сьнікер ведаў гэта, —
На беларускай мове гаварыць
Таварыштаў зь Вярхоўнага Савета.
Інтэлігент наверху сам сабе,
Што масла згоды з бурбалак сабе!
Аы зьбілі з тропу бурбалкі самога,
Не ўратавала сьнікерская мога.
Дасведчана засведчана вькамі —
Рамантык не дамобіцца з вайкамі...*

НН

У Маскве выходзіла адна зь першых антадзііў белярускае паэзіі. Твараоўскі, ня душка ахвочы да пераказкаў, пераказваў коўкі вершаў маладога паэта. І выйшаў том. Але зь яго выпаў дазін вершатворца, бо ў біяграфічнай даведцы значылася, што аўтар пачаў пісаць прозу. Паэтам гэтым стаўся Уладзімер Шахавец. Ён пасья жартаваў, што з даведкай атрымалася амаль як у показцы: «Украў прыган кабылу, а жарабя пакінуў».

Уладзімер Шахавец працаваў і ў выдавецтве «Беларусь», а пасья ў «Мастацкай літаратуры». Я часта казаў, што трэба казаць не «выдавецтва», а «шахавецтва». Нашая рэдакцыя выбраных і збору твораў размяшчалася ў двух пакоях. Адзіная, дзе затачык ня быў членам партыі. І ў даным пакоі з закладчыкам сядзеі яшчэ двое нячленаў — Натальля Давыдзенка і Я. Дык апантаная членша партыі на партсходах як не зь сябе выры-валася, заклікаючы да пільнасьці. Гэта бясартыйныя рэдактары намагалюцца выдаць

Сімяона Понацкага, дапушчаюць праматлычныя і, што асабіва страшна, ідэйныя памылкі, шукаюць ісьціну на дзе чаркі.

Матэматык па адукацыі Шахавец быў правоборзам кампюта-ра. Мне шанёна рабілася, як ён з сынамі рашаў задачы, множачы пасьцізначныя на сямізначныя лічбы. Неяк загулаў я й доўга не зьдулаўся на працу. Начаальства паграбавала кары. І Шахавец прапановаў зьняць зь мяне 20 адсоткаў прагрэсіўкі. І ў выніку атрымаў я за прагувы 80 адсот-каў прагрэсіўкі. Ну, вядома, дадому прынёс я мава адсоткаў. Мы любімі свайго закладчыка й называлі яго тата Шах.

*За што б ні браўся Шахавец,
Усё рабіў як княжны слэц.
Была ў натуре Шахаўца
Даводзіць страбу да канца,
Рабіць як свяд,
І заадно
У поўнай чарцы ўбачыць дно.
Усё, што выдаў тата Шах,
Ня свіціць на сонных тэляжках.*

Уладзімер Шахавец

Алесь Шатэрнік

Алесь Шатэрнік любіць тэхніку. У мадэвья гады марыў пра вэльсытэд. І выметіў Аеніна, прадаў і куніў матацыкл. Потым ужэ, як пісалі нашыя паескія прызайкі, узвіўся на машыну. З машынай абыходзіўся па-сяброўску. Адноўчы ехаў на Нарач. Ковы спусьцілі. А да вёскі бліжэйшай яшчэ трохі кіямэтраў. Мэ дарогі стог саомы. Пайшоў, напхаў у колы саомы й такі даехаў да мэты.

У руках Алесь саухмянымі робыцца й бронза, і камень, і гліна. Помнікі, мэмарыяльныя дошкі, фігуры азыўчат са звабнымі аздачкамі — багатая гаспадарка ў рудніўда. Часам, казі ў кало ўважліва ўглядаецца Шатэрнік, прыходзіць думка, ці не прыкідавае ён помнік ці мэмарыяльную дошку яшчэ жывому. А можа, нешта адчувае. Праўда, у гутарках ён вясёлы. Поўны жыцьця, поўны задумай.

Намерамі Алесь Шатэрнік
 Радэчу мэдраму сумернік.
 Але адных намераў малл,
 Каб Вечнасьць за свайго прымала.

У Алесья час яшчэ ёсьць.

Сяргей Шапран

пачаў Арукавіцца з пас-
наўцаці гадоў. І вясе́ла пачына-
лася журналісцкая дарога. Так у
шматтыражы заводу ВЭФ, што ў Рызе,
надрукавана было ягонае гуманрыстычнае
апавяданьне. Але ўвесь гумар болей быў у
тым, што зь дзвюх старонак дамі толькі пер-
шуо. Згубімі, відаць, аругую й не ўсьміхнуаіся.
Працаваў Шапран і ў «Знамени юности» (пакуль
рэдактара Капюшэнку адміністрацыі не за-
мінні Гукоўскім), і ў «Імени». Апошні запіс у
працоўнай кніжцы са шгогьднёвіка «Бездэльнік».
А цяпер Шапран працуе ў «Белорусской деловой
газете». Сумаваць не даводзіцца, бо ўлада так і
глядзіць, каб закрывць незалежную газету. Дарэ-
чы, дая «БДГ» Васіль Быкаў ахвотна даваў Сяр-
гею Шапрану інтэрвю. У Сяргея добры аль-
бом набырацца фатаграфымаў Быкава. І
апошнія кадры апостада нацыі зрабіў Сяр-
гей.

Рудлівы й няўсе́дмівы Шапран стара-
еида пасьпець скрозь, напісаць
сённыя, што будзе заўтра. Ма-
ладому сябру напісаў я
радкаі:

*Пяро і вока вострвия ў Сяргея.
Яго сама ідэя разуме.
Камі ты ў кадр
Патраціў да Шапрана,
Пра накруаіг уласны думайв рана.*

Сяргей Шапран

Сам кон багаславіў Ганада Чарказяна быць ранішняй памяцьцю й вечаровым роздумам свайго народу. Быць курдзкім паэтам. Невыпадкава неяк падчас размовы Ганад інтэлігентна, але цьвёрда заўважыў: «За мной сорак мільёнаў». І невыносна цяжка насіць у трымтлівым сэрцы свой абражаны край, свой народ, матчыну мову. Здарылася так, што ў курдаў укралі іхнюю дзяржаўнасць, а значыць, і свабоду. Васіль Быкаў, хто адным зь першых багаслаўляў кнігі паэзіі Ганада Чарказяна, прыводзіў курдаў як сумны прыклад таго, што робіцца з народамі, у якога няма сваёй дзяржавы. Беларусь стала для курдзкага паэта гасьціннай хатай, у якой нарадзілася дачушка ад беларускай красуні, і нараджаюцца вершы, апавяданьні.

Вынайшаў Ганад і свой жанр у паэзіі — чаргаві. Па-курдзку гэта значыць «чатыры крокі». У чаргаві й сум, і роздум, і сподзеў, і ўсьмешка. Чаргаві — радня рубаі. Я пераклаў кнігу чаргаві й як бы рэцэнзію напісаў:

*Чарказян у сваіх чаргаві
З паняй мудрасьцю візаві.
Ды цікавіць мяне аж занадта,
Што сказаў бы Хаям пра Ганада?*

Г е н а д з ь Ц і т о в і ч

Генадзь Цітовіч — нястомны пучырун, алякун
беларускай народнай песьні, быў чаалавекам
вясельям, адкрытым. І ўсё прасіў мяне напісаць
на яго рэзку, дужка рэзку эпіграму. У задаток
нават ручку з Парыжкі прывёз мне. Генадзь
Цітовіч кіраваў славутым хорам. Спачатку
напісаў я як бы ад імя харыстак:

*Мы Цітовічавы дочки,
Сумна ў нас праходзяць ночкі.
Родненькі Генадзь Іванчы
Хай часцей прыходзіць наначі.*

Гэта не задаводала ўтрапёнда. Тады яшчэ адну
спробу зрабіў:

*Камісцы сябе аддаваў мэдвічыне,
Народны цяпер СССР.
Амбю ў мэдвічыне я
Сьціртытусь біні,
А зь юнкімі юнкы, як зьвер.*

Папрасіў запісаць. А бяседа наша вялася за
пяшчай «Аленьчыку» — быў такі забойны
напой, ад якога поўныя гарэда, калі гвынеш яно.
Маэстра якраз рабіў апрацоўку народнай песьні
«Я табун сьдэрату». Ад 50-традусовата «Аленьчы-
ку» апрацоўчык садавец, я нахабнею. І на рагу
партытуры пішу:

*Я, ябун, сьцерагу
Малодых харыстак.
Хоць і сам не магу,
Але ганарысткі.*

Калі ж назаўтра патэлефанаваў Генадзь Цітовічу
дадому, звычайна ахвочы да размоваў мой ста-
рэйшы сябра як адсек у сьлухайку: «Мынося,
брынося, бягу ў ЦК».

Аляксандар Твардоўскі

З малявых гадоў душа
гарнулася да паэзіі Аляксандара
Твардоўскага. Бо яна была
ўтэўненай і дзвёрадай у святім
памкненьні данесці да чытача
праўду і любоў да жыцця.
Паэзія Твардоўскага родная
прозе Быкава. Твардоўскі
высока цаніў творчасць
Быкава, ён даным зь першых
падтрымаў нашага прарока,
надрукаваўшы яго ў «Новом
міре».

Твардоўскі пачуваў сябе
беларусам. Гэта ён, выходзячы з
ЦК, дзе яго спрабавалі заміць,
любіў паўтараць: «Как говорят
у нас, белорусов, пережил
лето горячее, переживём и
товно собачее».

Мова Твардоўскага дыхае
беларушчынай, яна сікавалася
крывіцкімі каранямі. І мне
думаецца:

*Блізкі кожнаму з маленства
Наші таконны край смаленскі.
Сам Твардоўскі не ў нарузку
Мог пісаць на-беларуску
І агніста, і вавнакрыла.
Проста часу не хатла...*

Ваянцін Тарас

Зь юных гадоў партызаніў, потым старэйся на нiве журналістыкі. Паэт, празаік, дакумэнталіст, пераказчык. Гэта Ваянцін Тарас. Зь ім ніколі ня сумна. Ён увесь, як сьвяточны шчуплак, нафаршываваны хохмамі, падкамамі, пад'ядычкамі. Стараўся не акцэнтавацца на чорным у жыцці, бо чарнацэнтавацца на чорным у жыцці і трыты было ўкоптур. Натуральны гумар і трымаў яго, і дагэтуль трымае.

Паехаў Ваянцін да сястры ў Польшчу. Яшчэ ў тую Польшчу, якая не сьпяшамася будаваць сацыялізм па маскоўскіх праектах. Засеў у ліфце. Сядзеў з паўдня да вечара, пакуў сястра не прыйшла з працы. А жыхары ішлі ды пыталіся: «Цо пан тутай робі?» І толькі. Калі сястра адчыніла ліфт, бо ведала ягонь нораў, Ваянцін затарачыўся, чаму яму ніхто не паспрыяў. На тэта сястра коратка кіннула: «Таке мюдзі». І цяпер яшчэ, калі Тарас ня хоча сьбе заводзіць з-за нейкае крыўды ці абразы, толькі й зазначае: «Таке мюдзі». А тады ж яго называлі панам, а не таварышам.

У Тараса яшчэ ёсьць талэнт паказваць тых пра каго распавядае, у асобах. Акторскі талэнт.

Шмат мы пісалі адзін аднаму эпіграмаў, прысьвячаньняў. А прыгадаліся гэтыя радкі:

Як юны партызан,
Рухаві Тарас.
Ягонна сягонья — значыць зарас.
А здрас — нiмазь бежана сягонья.
Мыццэ паціху вобразы ў загоне.
Перакладзе ён клясыка мюбога —
Ці Маркеса,
А ці сьбе самога.

Міхась**Стральцоў**

Вырай беларускіх паэтаў і
празаікаў пачатку 1960-х
гадоў пчасьбівы быў тым,
што ў ім зь першага прыдэ-
ту быў Міхась Стральцоў, які
меў абсамотны аітаратурны
пуст. Сказаць пра яго — талент
— будзе прывіьна, асоба —
таксама. Але, бадай, слова «зья-
ва» больш акрэсьляць маштабы
Міхася Стральцова. Ён даў інтэ-
лектуальны пачатак сучаснай яму
прозе, пачудзьдэваю глыбіню
эсэістыцы, шырыню й гарызонт-
насьць крытыцы, акварэльнасьць і
духоўнасьць паэзіі ад калясычанага
радка да вэрраібра.

Стральцова расьсудьтваді, разьбіраді, як
той Акропаль турьсты, сябры, знаёмьня,
проста выгпакоўды, каму хацеаься быць
сваім чадавекам у аітаратурным працэсе.
Міхась перапісаў тоны раманаў, аповесь-
цяў, кніг крытыкі й савецьызаваных нары-
саў, працуючы ў рэдакцьяных газет і часопісаў.
Але ён ня быў забранзавевым, ня быў
схімнікам. Аюбіў жыцьдэ ва ўсіх праявах. І
чарку браў, не баючыся забаронных пастано-
ваў партыі камуністаў. І прыгажуняў заўважаў
сваім замроеным позіркам. Як цяпер чуно яго-
ны голас, кад і ён на мададуху ў цэле казаў ааска-
ва: «Цялухха». Траба было бацьдзь задуменна скеп-

тычны позірк Міхася, кад і ён угадваў выпіннанцаў,
якія са скурьы выдуплівадіся, каб быць заўважаньмі
пракоўскімі пастухамі. У Стральцова быў свое-
асабды, чыста беларускі гумар, перапацвенны зь
аірычнасьцю, як суровая нітка з ваўнянаю.

Міхась задумаў быў напісаць новую рэч. У часопісах
анансавадася: «Конь гуаду па волі». Радок зь вясе-
дай бяседай песьні. Во Міхась Стральцоў аюбіў
волю, не цярпеў ні хамутта, ні дуглаў, якімі яго ха-
цеў адціпць рэжым.

Высока даніў Міхася Стральцова Васіль Быкаў.
Адесь Адамовіч уночы пісаў праамову да адна-
томніка Міхася Стральцова, бо раніцай дыцеў у
Амэрыку са сваім фільмам «Ідзі й глядзі». Адна-
томнік выходзіў, кад і ўжо ня стала Міхася. Ня ста-
ла чыста фізычна. А ў духоўным жыцьці нады і за-
стаўся Міхась Стральцоў.

Сябру свайму неацэннаму пісаў я ў свой час:

За Гамэра страчадася сем гарадоў,

Тры сэжыві —

За Міхася Стральцова:

Празаік Стральцоў,

Аўрык Стральцоў,

Крытык Стральцоў?

За Вечнасьцю слова!

Слова ў Вечнасьці канкрэтнае і ўважанае.

Кнутс

Кнутс Скуеніекс заставаўся незалежным латыскім паэтам у самыя змрочныя часіны саветызму. І сваімі думкамі, і сваімі творамі, і нават выглядам сваім падкрэсьміваў сваю павягу да самастойнасьці сваёй краіны, сваёй мовы, сыдзьвяражаў самаіснасьць творцы.

Сумаваў па дасавечанай Латвіі. І, бывада, зь вяседай хітрынкай распавадаў пра нарасткі культа пры розных рэжымах. Да прыкладаў, даваенная Латвія брада мяса-малочны ўхіа распадааркі. Адапаведна зьядуляліся дэзунгі. Быў і такі: «У дрыгтах наша будучыня». А подпіс — геніяльны правадыр, доктар Карліс Ульманіс. Вядома, ня сам Ульманіс падпісваў дэзунг, а падохаймы. Тым самым нармальную думку зьвялі да ўсьмешкі. У любыя часіны памкненныне самапрызнаных правадыркоў да прыжыдзьдэвай нёўміручасьці выклікае сьмех, які сканчаецца сьмязьмі.

Скуеніекс

Кнутс Скуеніекс бываў частым і жаданым госьцем Беларусі й як сябра і прыхільнік беларушчыны, і як прэзыдэнт Латыскага ПЭН-цэнтру. Абменьваліся мы й кнігамі й лістамі. Былі ў мяне й такія радкі ў гонар высокага сябра:

*Железный Кнут
Был часто злут,
Но никогда чтоб сломан.
Любозный Кнут
Был членом лутт,
Но никогда чтоб слобом.*

Нішто не заміда, не салнула сапраўданага паэта, дзьвёрадага латыша.

Прыйшла новад, таленавітая, дасьведчаная зьмена.
І ўзяла на свае плечы нялёгкаю ношкю абароны
роднага слова. І шчырэ, каб слова нашае высёка-
ва зазіхнула, дадэка пачулася, затучада, памаладзе-
да. Дазін з тэгае зьмены — Міхась Скобла. Мне ня
траба ўгадваць высёды выпадак. Бо заўсёды высёда
й сонечна ад сустрачы зь Міхасём. Прысьвячаў яму
я й сур'ёзныя, як мне здавалася самому, радкі, і
жартаўлівыя. А ў дзень народзінаў у першым годзе
трацята тысячагодзьдзя хацеў, каб ён паблажліва
ўсьміхнуўся ад імянінай хуткамоўкі:

*І стаякаўся з кобрай Скобла,
І стытаў,*

Ці ў шкуру цёпла.

Кобра Скоблу не сказала,

Вяла джала паказала.

Ведла, якая ў Скоблы

Словаў мотасныя свецёлы...

М і х а с ь С к о б л а

Рыгор Сітніца ўмее працаваць і пэндзлем, і пяром, і яшчэ чымсьці. Палотны калярчынныя, напывынаньныя. Вершы ўзрушаныя, ранішнія. Завіхаецца Сітніца як падаг. Сумаваць не даводзіцца. Не даюць. Любіць вандраваць. А значыць, любіць і прытоды. Вяседа давялося ў Грэцыі, кабі адстаў ад параходаў. Па сушы спрабаваў дагнаць на таксі. Потым у небе самалётам.

Нясумна было й сустракаць пасылку ад цешчы з Гомэно. Праспаў раніцай сустрэць цягнік, і кабі цягнік ужо з Баранавічаў ехаў зноў на Гомель, удагодзіў правядніцу. Адамі перадачу — падняць немалыма. Адазь давадок дамоў, а там кнігі, бэстсэлеры. Нядоўга хадзіла дарыць сябрам, кабі прыходзіў у госьці. Дый цешчыны падарункі праз Авадні адтукнуліся.

Гадоўнае, што Рыгор Сітніца не адстаў ад свайго параходаў ў творчасьці. І пасылку ад Музы не праспаў, у час атрымаў. Мамадзейшаму сябру й суседу знайшліся ў мяне радкі:

Рыгор Сітніца

*Бягуць парнакапытніцы
Ў загон хутчэй да Сітніцы.
А ён малое пад ахвоту
Партрэт псыхалягічны плоту,
Каб да яго ў любую буру
Надзейна прыслانیць натуру.*

Патры Сітніца малое трывадыя, яны выттрываюць
любую сыпінку.

Арві Сійг

«Адначасова, як бачыш, даслылаю табе свае вершы, навеяныя наведааннем твайёй Радзімы. Спачатку мне здамося, што яны будуць канкрэтныя, ды дзе там — на паперу яны кааліся агульнадлюзкімі. Дый мой пункт позірку й манера пісьма зьмяніліся...» Мы звыклі было да абавязковых паездачных вітальна-замілаваньных вершаў пра той край, які наведаў паэт. А эстонскі паэт даў прыклад, даў урок, як па-свойму трэба бачыць, думаць, пісаць. Не пра заводы, не пра калгасы пісаў Арві Сійг. А так акрэсьліў месца нарадзінаў радкоў:

*Недзе ў краі
звіжкілых журавін
і самотнага жураўля.*

І разважае, заўважае:

*вакно — гэта ж дзверы святла
божніцка нібыта перасаджаннае сэрца*

Перакадаючы вольныя вершы вальнадумнага паэта, я ўсё-ткі зарыфмаваў свае радкі, прысьвечаныя сябру:

*Па вятрах, аблоках, на траве
Вучыць слова Арві Сійг ласкава,
Як і сам, хадзіць на галаве.
На сваіх дваіх кумгалае слава.
Слабе руніць хоць крыху разьбевыца.
Не дыгоніць Сііа,
Алк сарэжыца.*

*Жыць з вачыма блакітнымі
і ня горбіцца
хочацца
нават дыму
але дамаходзіць
ужо з маленства
прывучае яго
выбівацца струменевыкамі.*

Гэта радкі верша зь нізкі «З адрэзінаў Беларусі» тааенавіта самабытнага эстонскага паэта Арві Сійга. Нізка пісалася на пачатку 80-х гадоў мінулага стагодзьдзя. Эстонскі сябра ня горбіўся ні думкай, ні ўчынкам, чаго й нам жадаў, нават дыму не заціскалі вольнае слова ў нейкія казённыя рамкі. У Беларусі паэта ўразаі спакойная краса нашай прыроды, нечым блізкай да эстонскае. Уразаі й аблыкавасць як не бальшыні да роднай мовы, да роднай культуры. У лісьце Арві Сійг пісаў мне:

Праўно бібліятэку ці, як у нас казалі, мех з торбачкай перакааў Васіль Сёмуха. Усясьветныя клясыкі загаварылі па-беларуску. Пры саветах быў падазронай асобай, акружанай асаблівай увагай адпаведных органаў (вядома, не палавых). Ведаў шмат моваў, а не хацеў разумець адной, на якой яго хімічна даламатыць выкрываць ворагаў. Сябраваў з ідэйна хісткімі эсэмантамі. І таму нават клясыка мінулых стагодзьдзяў у перакладах Сёмухі паха антысавецкіх тызмам. Што ні рабіла выдавецтва, каб ня выдаць «Файста» Гэта. І памер вялікі, і прошай няма, і заканья рэпэнзэнты капамі глыбока й мелі заўвагі, якіх і самі не разумеі. Але так трэба было.

Сёмуха пайшоў на пад'ядычваньне — перакааў адрывку Карла Маркса, а не «Капітала». Відаць, і яго трэў анэкаот. У габрэйскай сям'і сын п'ягаецца ў маці, хто такі Карл Маркс. Маці аказвае — эканаміст. Сын дапытваецца давай: «Як наша цёця Сара?» Маці ўаакладняе: «Борачка, наша цёця Сара старшы эканаміст». Больш часу ў перакладчыка пайшло на барацьбу з паслушнікамі багшавіцкага рэжыму, на чаканьне, на спробы абхітрыць шавных пастухоў, чым на сам перакаад. Але ён не здаваўся, не апускаў паро й перамог.

Амаль не арукуюць Васіля Сёмуху й пры цяперашнім уладзе. Выйшла два выданні — дано ў Амэрыцы, другое ў Польшчы. Праўда, вылучае інтэрнэт. Але ўсё на межных сайтах. А беларускага сайту ў Васіля няма. Ды ён усьміхаецца: «Хай нічога ня плашай, але нічога зь мяне не бяруць». Беларускі варыянт аптымізму. Свайму даўняму сябру пісаў я й сур'езныя прысьвячэнні, і вясьмля. Напісалася й такое:

*З талескаю цягавітасцю,
Да сябе ня маючы літасці,
Варочае Сёмуха
На рацэ разнамоўя крыві.
На ўсё хапае
Дасведчанай панабітасці —
Ад літвікі Карла Маркса
Да Вечнай Кнігі.*

Хай лепш доўга хапае. Бо тога на ўсё хапае, каго не хапае зайздрасць сьляпяя.

ЗЭЛЭСҢ ҢОТІДҢ

Рыгор Рэлес — апошні габрэйскі паэт, які піша на ідыш. Чадавек ён мудары й высёвы. Во товыкі тумар бадай што трымае яго. Калісьці ў Віцебску, як мамады журналіст, часта сустракаўся Рэлес з Пэнам — настаўнікам Шагала. Нэяк Пэн расхвалявана заўважкыў пра свайго вучня:

— Я яго вучыў, вучыў, а ён мамое чорт ведае што.

— І сапраўды мазьня, — захацеў падтрымаць старога майстра Рэлес. Ды Пэн адразу ўзарваўся:

— Ня ўздумай так казаць!
Рэлес не заважаўся:

— У яго модазі й каровы лётаноць.

Пэн працягваў:

— Ты пішаш, як ўсе. У цябе ў вершах модазі могуць лётать?

— Могуць. Гэта ж у вершах, — пасьмяяеў мамады паэт.

— Дык вось у Шагала яны лётаноць на паветнах. Вуха да гэтага прывыкка, а вока не прывыкка й нікоді не прывыкне, — скончыў гаворку Пэн. Рыгор Рэлес — жывая энцыклапэдыя габрэйскай культуры, літаратуры, габрэйскага жыцьця. Энцыклапэдыя й высёка, і сумная, як і само жыцьцё.

Калі ў траўні 2003 году выншаваў я Рыгора Рэлеса зь дзевяностатгодзьдзем і пажадаў яму сто год, мяне пасьля паправілі. Габрэйм жадаюць сто дваццаць год. Тады я ўдакадандіў пажаданьне радкамі:

*Ад куфры мудрасьці годна
Рэлес трымае ключы.*

*Як і мудрасьць,
Надзея ані старэе,*

Што да стодваццацігодзьдзя ягонага

Нарастуць чытаны —

Устомняць, нарэшыце,

Мову сваяо габрэі.

У л а д з і м е р П у з з Ы Н Я

І стравец, і лавец, і на аўцы йгрэц. Гэта пра
 Ёладзімера Пузыню ў даўніну складзена посаўка.
 Уладзімер можа зрабіць любое музычнае прычын-
 даьве. Умее іграць на ўсім, што толькі гук у сабе
 трымае. У маэстра заўсёгды пры сабе жакейка.
 Мамай вясной дзвялося мне лякаць у лякарні. І
 данойчы ў нашую папату пасямі Пузыню. Яшчэ
 не ўдакаваўшыся, выняў з кіпэні жакейку — і
 ўзняў настрой ўсім хворым.

А было й такое. Ачынлася выстава мастакоў су-
 помкі «Пагоня». Пузыня на акрышчэ іграў на сур-
 ме. Потым выйшаў з мастацкага самёну й на ўвесь
 прастант пусьціў голас сурмы. А гэта якраз насу-
 праць будынку, зь якога пры камуністах была Сібір
 відань. Нарабіў перапамоху супрацоўнікам. А яшчэ
 таксісты ды іншыя кіроўды пачалі сыгналіць.
 Аюдзі стыньюцца й пытаюцца: «Няўжо ўжо?..»
 Вясёламу закарнаваўніку зыкаў Пузыню й радкі з
 усьмешкай:

*Маэстра гоніць прэч нуду.
 З зануды выхітравіць дуду.
 З быльвх цэкоўскіх дундую
 Наробіць дая царцей смывоў.
 Усё мае ў руках Пузыні.
 Зь ім род крывіцкі не загіне.
 Бо без музыкі, без дуды
 І думкі ходзяць не туды!*

Петро

Прыходзька

Утраплены паэт, закончаны мірык Пятро Прыходзька ваяваў, быў памітруком роты, ваенным журналістам. Натэра пчырая, адкрытая. З Прыходзькам задарміся высёблы гісторыі. Не крывідаваў ён, камі ў застольмі яго называлі паўмітруком. Паехада група беларускіх паэтаў выступалі у калгасы. Толькі закончылася вайна. Мамадыя ўдзавы, мамадыя дзвучаты ласа пагмадамі на статнага й дужага Прыходзьку, на мужычнну, што называецца, кроў з каньяком. А ён пачынае чытаць:

*І кожны вечар на статканьне
Хаджу да шэрых да бяроз...*

На вытрывада дзвёблая ўдава, саводка пацятнудася дый перабіда мірыка: «Прайшоў бы ты нанач да мине, болей бы толку было». Вечар мірыкі пацягнуўся на вечар гумару.

Быў гумар і такі. Толькі развьянчаді куалт асобы Стаміна. Група паэтаў выступае па гэмбачаньні з наподоы Аня перамоі. Прыходзька ўпэўнена чытае свой каронны верш:

Дзе прайшлі сямдаты, Стаміна сынны...

Спаконіваецца й папраўдае сябе: Леніна сынны. Парты сынны... Ідуць дадому. Па дарозе Прыходзька пытаецца: «Што мне цяпер будзе?» Мудры й зведмівы Навум Кісьмік спакойна адказвае: «Расст-рамянош!»
Зь Пятром Прыходзькам даводзілася й мне прадаваць у выдавецтве, ездазіць выступалі. Заўсёды ён быў пчырым і непаасрэдным. Яму й напісаў я такое:

*Хай крывітыкі заптуліць пёркі,
Настомна хрыпінучы ў заклёнах,
Бадзёрага надмірука
Не адцягнуць ім ад радка, —
І ўдзень Прыходзька бячыць зоркі
На каньяку і на пагонах...*

П і д і п П е с т р а к

Піліп Пестрак — зацятты рэвалюцыянэр, усё жыццё змагаўся з ворагамі й нацўнвымі, і ўаўнвымі. Неканькі разоў і падоўту сядзеў у турмах панскай Польшчы, бо не дярпенася зрабіць Заходнюю Бедарусь савецкай. Кажуць, калі ў 1939 годзе вызвалілі Пестрака з турмы ў Горані й дамі партыйную пасаду й кватэру, ён усё яшчэ хадзіў начаваць у сяю камэру. Мабыць, падсікавацца рэвалюцыійным духам. Празайк, паэт, публіцыст да канца дзён суродзь нечэга выступаў. Нават прозвышча сваё змусіў пісаць насупор граматыцы. У пачатковых класах вядома, што «е» перад націскам пераходзіць у «я», а рэвалюцыянэр-падопольчык чытаўся Пістрак, а пісаўся Пестрак. На польскі лад. А наогул Пестрак быў чым і непасрэдным, высьды й дасьведчаным.

Дагэтуль мне чуецца ягонае «тсс» як выказ і згоды й нязгоды адначасна. У самы адказны час пабудовы камунізму скайкаў Машэраў і адвільгнучо нараду на тэму «Марксізм-ленінізм у дзевяніні». Зразу меда, пісьменьнікаў-стадучных партыі было ба-

гата. Нарада вядася ў будынку ЦК камсамоду. Наверсе трыбуна, а ўнізе буфэт. І добрая буфэтчыца цётка Маша настаялася, каб каньяку было ўвоно.

А каньяк — гэта ўлюбёны напой працетарыяту, які ён п'е вуснамі сваіх найменшых працетарыякоў. І пасья перапывкаў, як з падопья, выходзілі ў залю цёткавенькія выступоўцы. Аб'яўляюць Пестрака. Першая фраза: «Марксізм-ленінізм — гэта нятое, каб выпіць дзьве пляшкі каньяку й цётка пагутарыць...» Зь вечна перапагоханата партора Кулакоўскага вадіць пара. Паўза. І дамей Пестрак здыктарскай яснасьцю працягвае, што марксізм-ленінізм ператварае ўвесь сьвет. Парторг і прэзьядыном супакойліва выдыхаюць заглавнутае паветра трывогі. У тыя часы раман Піліпа Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах» быў візьятоўкай аўтара.

Змагаўся рэвалюцыянэр і на барыкадах іншага ладу:

Абы ў ідэійных ня ўвязнучы звадах,

Мець шчокі колеру кумача,

Сустрэцца рашуча на барыкадах,

Дзе мяшкі настамі мячо да пьяча.

Агесъ Пашкевіч

Агесъ Пашкевіч самы мадады з усіх ранейшых старшыняў Саюзу беларускіх пісьменьнікаў. І адпаведна яму весялей за ўсіх. Дом літаратара забрада адміністравыя. І для ўсяго невядзічкага апарату Саюзу адшчодрана два пакойчыкі. Пісьменьнікі фактычна кватаранты ў сваім доме. Пра штодзённы дзек зверху й казачы не даводзіцца. Шуканоць любыя зачэпкі, каб прымяніць меры. Нафта ж ужко замінае Саюз пісьменьнікаў дыперашняй удадзе будавачь так і недабудаванае камуністамі святлае заўтра. Яно й ня дзіва — па-беларуску тавораць, ведаюць, хто яны, гэтыя пісьменьнікі. І даводзіцца Агесю Пашкевічу зь сябрамі прадаваць па-беларуску — шчыра, аддана, зь верай, што будзе й на нашай вуліцы святла. Можна невпадкова ён Пашкевіч, як і Эдайза, нашая выстунка беларускай высны паэтка Цётка.

Мамадому й парыўнаму Агесю Пашкевічу й такія радкі падтрымкі:

Кезь, Агесъ, на Амліадвы ўзроўні,

Як у неба цыган на драбінках.

На насадзе патрэбна здароўе,

Каб застацца насва ва ўстамінках,

Каб было ня страшна ані

Жыць без твигулу старшвіні...

Зянон Паўлоўскі зрабіў шмат партрэтаў дзедчоў нашае культуры. Але яшчэ доўга пасья зьмяшчэння гадоўнага кэта пасьядзявеннай Беларусі любіў мастак пахваміцца ў і'янай кампаніі фатаздымкам, дзе ён быў зафіксаваны для вечнасьці з сабакам Цанавы. Бо для партрэта Цанавы даў толькі свой кіцель, у якім пазіраваў ад'ютант шэфа КДБ.

У мастакоў самым пэўным заробкам было майстэрства задыць заказ на маляваньне партрэта якогасьці члена палітбюро. Партрэты гэтыя прымуова несьмі студэнты й заслужаныя рабочыя на дэманстрацыі. І зьнячэўку Паўлоўскаму прываліла нарэшце шчасьце — аж чатыры партрэты членаў. Пасья замочкі шчасьця намаляваў хутка. Ды выявілася, што ня ў тых памерах, якія вызначаны ў самой Маскве. Пачаў зьмяняць, адпаведна павялічваючы дозу падап'раў. Застольме гуло за поўнач. Грук у дзьверы. Дзяжурны лейтэнант мішчы з двума сэржантамі. Закаік да спакое. Позірк лейтэнанта спыняецца на партрэтах. А на іх — у кожнага чатыры вокі, чатыры вухі, два раты, два насы. І ўсе, як у мыльнай пене, ад бяліаў.

— А гэта хто? — ашалелым голасам пераптытаўся лейтэнант.

— Чаены палітбюро! — амаль цывёдраым голасам горда адказаў Паўлоўскі.

Лейтэнанту здамося, што ён сынцзь жудасны, неадзвольны сон.

— Прабачце... — ужо лейтэнант ад'янеда сказаў і зьнік, як пісамі клясыкі, у цёмрыве ночы.

А я прачытаў потым Паўлоўскаму за вэрмутам «у падосачку» радкі:

*З шад'ёнай с'ідай рука мастака.
На дрогне яна,
Каб у момант каромкі
Падвоіць членам бюро ЦК
Наптывля вушы й ауджонныя глоткі.*

Пімен

Трэба пісаць, пакуць пішацца, піць, пакуць пісца,
казаць, пакуць кахаецца, — на практыцы быў пе-
ракананы самы лірычны, самы бунтоўны, самы
востры на слова паэт Пімен Панчанка. Любіў вы-
сёлы сяброўскія кампаніі, азе казаў, не азіраючы-
ся, усё, што хвалываа, усё, што думаў пра каго.

Каді рэдагаваў часопіс «Мамадосць», даваў дарогу
крамольным творам Васіля Быкава. У Панчанкі
была асергія на прыстасаванцаў, на казённых пат-
рыётаў, на чынавенства. З усмешкай паўтараў: «Не
шанцуе нам на правадыроў».

Любіў вандраваць. Аа́зін са зборнікаў іменаваўся
«Кніга вандраваньняў і любові». У ваколсветным
кружэ зарыфмаваў беглае ўражаньне: «Баабаб, ба-
абаб, я ахвоч да чорных баб». Гэта падабалася спа-
дарожнікам.

Панчанка быў бедарусам наскрозь. І каді не пісаў
у арміі па-расейску, у вайскавай насыценнай газэ-
це выйшаў лісток, азе шаржыравана быў мамалы-
ваны Панчанка. Паэт дэжыць на канале, авяр-
нуўшыся да сьдінны, а ўнізе подпіс:

*Дайте водки и закуски,
Нашту стихи по-русски.*

Да апошняга радка веў вайну зь бюракратамі, не
шкадуючы сябе. І былі ў мяне такія радкі:

*Безадаронны рьцар,
Зьняўшы латы,
Ён пратае ўсю ногань, як і пратаў.
Б'е Пімен нерунамі бюракратаў,
Ды вертаў не чытаюць бюракраты.*

Затое ўважліва чыталі нясхібнага паэта і а́дзінны па-
стухі з ЦК і Гаоўдзгту.

Панчанка

Ён невылечна хворы Беларуска. Гэткі дыйпаз паставіў Васіль Быкаў Зянону Пазьнянку.

Тонкі лірык, нагураваны крывіцікі інтэлігент, ён пайшоў чорнарабочым да ісьціны, да свабоды. Яго папракаюць, што ён нягнуткі ў палітыцы. Але гісторыя паказала, што з гнуткіх дзгэй за ўсё пугі відць, каб імі заганяць у хлявы татгалітарызму ды самаўдазвадзя. Яму нікоі не даруюць спадкаемцы Берыі Куратагаў. У Зянона Пазьняка ўзаемнасьць з камуністамі ў нянавісьці. Камуністы яго на дух не трываюць. Даходзіць да анекдотаў. Лектарка чытае лекцыю вэтэранам і выкрывае Пазьняка як фашыста, як павізія. Нехта з рэшткамі калёку па-

Зянон

дае сабы голае, што Пазьняк жа 1944 году нараджэньня. Лектаруны гэта не аргумэнт. Удалькадае: «Пазьняк з кавыскі павыдам паказваў, каго трэба вешаць».

Пісаў я спадару Зянону Пазьнянку традмору да кнігі паэзіі «Глёрыя Патрыя», пісаў прывясьвячэньні, пісалася й такое:

*Да ўлады Пазьняк не хадзіў у задётты,
Ён скібу сабе выбіраў што чарсвядвей.
Шкадуе, што ўсе асушылі балотты —
Куды ж камуністаў таслаць да чарцей?*

Пазьняк

Уладзімер Някляеў прыйшоў у аітаратуру парыўна, але не надрыўна, з парогу адразу на куц, але без пакут. Яго адразу заўважылі й запаважжалі. Быў рэдактарам часопісаў, старшынёй Саюзу пісьменьнікаў. Тонкі лірык, ён мог праяць чытачак ня толькі да нырак. Посьпех Уладзімер меў і мае ня толькі ў чытачак.

Натэра вольная ня аюбіць ніякага ўдзіску, ніякіх твалтаў над талентам. Па ліні Міжнароднага ПЭНКюбу падаўся ў Фінляндыю, туды, дзе быў наш Васіль Вядікі. Там пішуцца ў яго й вершы, і паэмы. Нават сэкс-раманчык у выпнаньні напісаў разнаплаянавы спэцыяліст. Ці ўстамінаў халіда, ці асьвяжакў матэрыял, толькі аўтару вядома. А мне закарцела напісаць майму залтому даўняму сябру:

*Было ў Някляева заўсёды
Канкрэтнай звыш канца лагоды.
Як малады разбудзіць клопат,
Пытаньне ранняняе ўстане,
На толаккі кіраўнічы волыт
Раманчыкам амурным стане.
Падаўся працаўнік да фінаў —
І там заклёты не пакінуў.*

Уладзімер Някляеў

Уладзіславаў Нядзьеведзкі быў паэтам лірычным, але зьведлівай ўсьмешка падсвьядома гмідзега на казённы патас пабудовы сьветлага заўтра ў адной асобна ўзятай краіне. Настаўнічаў, працаваў на тэлебачанні, у рэдакцыях, у выдавецтве, пісаў рэпартажы з новабудоваў. І мяноўна падсвьядома пісаўся ў паэта радкі як перасьмех казённага патасу:

*Яшчэ адна цыця,
Яшчэ два вяршкі.
Прыйшлі і насцамі
У начныя гаршкі.*

Хай сабе й пасьям поўнай чаркі, але ўладзіслаў пайшоў было на рызыкцоўны торг. У Лагойску стаялі два бюсты — Сталіну й Марксу. Пасьям ХХ зьездаў камуністаў бюст Сталіна зьнялі. І Маркс застаўся стаяць самотны, а побач пуставаў п'едаэстад. У вясёлай кампаніі ўладзіслаў спытаўся, ці ёсьць у каго бюст якогасьці камуністычнага іада. Яму прапанавалі зноў-такі Сталіна. Узяўшы ў кручкаватых павыцы аловак, пакупец пабарабаніў па гіпсавай галаве бацькі народаў і адмовіўся купляць. «Пуставатлы», — заклапочыў п'янаватлы респэктовец. Толькі гумар і ратаваў у тыя часіны ўсіх, хто думаў і бачыў.

Сябру свайму пісаў я ў застольні:

*Са згодна нягодны ўладзіслаў
Пад добраі чаркай
Мужка ўладзе саў.
Да д'ябла пасьялаў начавьства сьмега,
Пакуль дубровай галава шумела.
Але камі й шумець пераставама,
Як рыба, зьведліваць пераставама.*

Марына Наталіч

Камі была маменька, бывала,
дапытвалася ў маці:

— Мама, я нарадзілася на Дадзкім
Усходзе, тата ў вёсцы, а ты на
Воззе. Як жа мы разам усё саб-
равіся?

Дошты гэты вяда паэтка Марына
Наталіч. Цяпер яна прыжылася ў
Беларусі, як яблынька тая, заадзёку
прыеззеная садоўнікам, што
завешча дёсам. Піша вершы, прозу.
І на расейскай мове, і на беларус-
кай. Дарэчы, пісала й верш на
Свабоду. Васіль Быкаў, прачы-
таўшы прозу Марыны, заўважыў,
што ёй трэба пісаць па-беларуску.
Расяянка так вывучыла беларускую
мову, асабліва драматыку, што
часыдыком даводзіцца мне пытац-
ца ў Марыны, як правільна
напісаць тое ці іншае, ці правільна
пабудаваная фраза.

Горы беларускіх кніг адрадагавала
Марына Наталіч, багата пераклама
паэзіі й прозы. І самакеліва
жартуе: «На мне, як на сабакі,
можна правяраць драматыку».

Праўда, тут у яе хіб зь беларускай
мовай. Бо сабака ў нас мужчынска-
га роду, а ў жаночым родзе, хай
мая добра я прыяцелька не пак-
рыўдзіцца, будзе — сучка. Жарты
жартамі, а Марына Наталіч, як
пішуць у газэтах, яркі прыклад, а
правільней сказаць, колкі папрок
пашпартным беларусам, якія на
роднай мове двух слоўцаў звязалі
нармальна ня могуць. Ім длегчай на
дземніцеўды завяраць сураз-
моўцу ў сваёй часнасці. Аы не пра
іх тамонка.

*Марына насылае мары на
Радзіму незабытых успамінаў.
У Беларусі, як свая, яна,
Куды паэтку хітры лёс закінуў.
Марына
Талент свой не марынуе,
Аж Муза
Поспях да яе раўнуе.
На толькі ў працы
Для душы аддушэна.
Марына зьбеларушана назмушана.*

Мамады смакаваў я марачнае віно, і не дано. Цяпер на схіле смакую толькі Марачкінава палатно, і энюў-такі не дано. Палотны Марачкіна, калі глядзіш на іх, і сумуюць, і жартуюць, і хітра падміргваюць, ківаючы палыцам на ўсіх удаахопаў. Яны жывыя. Бо сам мастра найўседавы ў пошукках, у змаганьні, але ўстойлівы ў сваіх перакананьнях. Ён увесь у вандароўках. Дано не зусім акрэсьлена: мастак вандруе ўсьмяда за сваімі творамі, ці творы вандруюць за ім? Як бы там ні было, ім ня сумна й не самотна. А вандруюць мастак і творы па ўсім сьвеце. Было неяк вёз свае палотны Аляксей у Нямеччыну. На мытні чарга. Падышоў мытнік да машыны, на багажніку

Аляксей Марачкін
 ўвязаны карціны. Пыгае, аакуль карціны.

ны. Мастак адказвае: «З Трацякоўкі». Мытнік даьведчана заўважае: «Па рамах бачу, што не з Трацякоўкі». У кожнага свой позірк на твор мастацтва. Аляксей Марачкін працуе не на рамы, а на душу. А яшчэ Аляксей умее ўтварыць слова — і вершы самі просяцца на волю.

Усё рухаецца, усё зьмяняецца. І калі ў свой час Аляксея жартам называлі дойч-Марачкін, бо шмат працаў ягонных купляда Нямеччына, дык зь пераходам на эўра новы эпітэт да мастра на падыходзе. Хай будзе эўра-Марачкін. Так болей маштабна.

А да мяне такія радкі Аляксею прыйшлі:

*Хай хмары валяцца,
 Хай град, хай зром,
 І нэндэзем ультраіёным, і нарром
 Шчыруе Марачкін сабе ня ў шкоду.
 Цяжэе кайстра майстра
 Год ад году.
 Прадвейце час надбытак Аляксея —
 Дзе зерні ісьціны,
 А дзе насі.*

Ваяваў. Пры штурме Берліна быў цяжка паранены ў нагу і застаўся інвалідам. У 1948 годзе арыштаваны ў Бірабіджане за спробу прадаць Дамеці Усход ад Удазівастоку да Чыты амерыканцам. І парторт батальёну Мавьдінскі як ня месці начаваў на парашы ў турме. Габрэй, ды яшчэ без нагі, ня мог знайсці сабе месца на савецкіх нарах. Ордэны Айчыннай вайны І-й і 2-й ступені, Чырвоная Зоркі, мадаі не давалі права на камфортны начел. Камі наважыўся ў 1970-х гадах паехаць да Дзятэй у Ізраіль, мусіў падаць заяву аб выхадзе з шэрагаў кампартыі. У Сазозе пісьменьнікаў на схоззе камуністы ня выкаючылі данапэхоўда. Падамі справу ў райкам, бо без выкаючэньня з партыі Мавьдінскі ня мог паехаць у Ізраіль. У райкаме таксама ўгаворвалі: як гэта франтавік, ардананосец хоча ў вырожжы сьвет. Усё-такі ўгаварыў — выкаючылі. Зайшоўся Мавьдінскі да Навума Кісьайка і спытаўся, ці мае ён што вышці. Куваньну кіміпак і выдыхнуў: «Мір із геворэн грынг», што значыць — мне зрабілася лёгка.

Я шмаг перакадаў Мавьдінскага, Хайм быў частым госьдём у мяне дома ў Менску і ў Вушпачы ў маей мамы. Жартавалі мы, бывала: «Як прыходзіць Дзядзька Хайм, сустракаем Дружыным хаем». Гэтэя радкі пісайся на ад'езд Хайма Мавьдінскага:

*Быў камуністам верным Дзядзька Хайм,
Канкрэтна трывалю абяцаньм расм.
Зоньдечаны трышюу дамоу з вайны
Пра камунізм дасвітць такойна счв.
Ды ў роднай партыі суровы гнеч,
Яна ані даруе ашуканіцам.
На мыліцах адступітк не пасяну
Прадцв Дамеці Усход амэрыканіцам.*

А мог бы й за Добрыя прошы. Ды партыю не ашпукаш, яна півная сваімі органами.

Хайм Мавьдінскі

Хайм Мавьдінскі да канца дзён заставаўся габрэйскім паэтам, пісаў на ідыш, камі бадышыня габрэйскіх пісьменьнікаў добраахвотна-прымусыва забылася сваю мову. Гумар і задзірытасць трымаві яго ў цяжкія хвіліны. Мамады

Мавьдінскі прынёс у БелаППП (Беларуская асацыяцыя прафетарскіх пісьменьнікаў) ката зь белаымі лапамі й завіў: «Ніякі вы ўсе не БелаППП, вось сапраўдны белап». І пасадзіў ката на стол старшынні.

Андрэй Макаёнак

Андрэй Макаёнак быў самым касавым беа-
рускім савецкім драматургам. Камедыі яго-
ныя ставіліся на незвычайных сцэнах тэатраў
савецкай імперыі. Гэта «Выбачайце, каді лас-
ка!», «Дзвоніха на арбіце», «Грыбунда» і
іншыя. Палітрук у арміі, прапагандыст, кам-
самольскі і партыйны работнік, выпускнік
рэспубліканскай партыйнай школы добра
ведаў і нагураваўнае жыццё, і жыццё намэн-
клятурцы, і апаратчыкаў. Быў дзёркім і неза-
лежным. Любіў кампаніі, застоўды, любіў па-
частаваць і нас, мамадзэйшых, і, вядома, пус-
такішэнных. Пра Макаёнка казаў, што ён
пацее грашыма. І часта мы з Караткевічам
бегалі да Андрэя Макаёнка, каді, што назы-
ваецца, трубы гарэлі.

І было так. Перахалілі мы ў шчодрата ста-
рэйшага таварыша трохі прошай. І даразу, як
кажучь у Вушачы, прошы найшні да раско-
шы. Мама. Мы зноў да Макаёнка. А ён кажа,
што надакучыма яму ў ашчадную касу
хадзіць. І застаўся мы з Уаадзімерам з но-
сам. А недапіты, як недабіты. І таму прыйшлі
мне ў тамаву радкі:

*І навадзіца сядвы казёнчы тым,
І развевеца тыл грашывтай раскошы.
Макаёнак затомніцца томакі тым,
Што ў яго называў Караткевіч прошы.*

Ну, гэта пад недапахменую руку. А так
кожны па-свойму вільможны. Усім хоціць
месаца пад коўдраю савы. Яна ж засыціаец-
ца штораз па-новаму.

Яўген

Ляцок

Шчасьлівы лёс зьвёў мяне з выдатным украінскім паэтам Яўгенам Лецюком. Парыўны, адкрыты, асцыдзіны. Распавёў мне Яўген вясеьлы выпадак у так званыя застойныя часіны. Як ён троху зварухнуў застой. У Яўгена быў верш, які пачаў хазаць у сьпісах. І надарылася нагода выступіць у школе КАБ, паэтаў кады паўтара дзясятка было. Яўгену дамі слова трэціму. Вырашыў прачытаць верш, каб дакладна запісаці. І пачаў:

*Я так не знаю сам себе,
Як знаюць хлопці з КАБ —
Мой біографі неўмомні.*

Болей нідзе ня чуў ён такіх воплескаў. Астапніх паэтаў, якія чыталі вершы пра партыю, пра Леніна ўжо ня чулі. Сапсаваў кайф аналіёрадам. А я Яўгену зарыфмаваў сваё захапленьне ім:

*Яўген трымае мой бязьмен,
Што ўздажвае і мён, і тмен,
І здрайцаў, і сумленніккаў,
І д'яб'лівых пляменніккаў.
Ніхто ня бачыў Лецюка
Ая КАБ ці ля ЦК.*

І не дачакаюцца.

АЛЕКС ЛЯГУМА

Праходзіла дэкада савецкай літаратуры ў Азэрбайджане. З размахам, пампэзна. Літаратурнае шоу. Чыталіся вершы, гучалі віншаваньні. Аרקестры, кветкі, багатыя застольні, багатасловыя тосты. Аўдыторыя болей вачыма ўспрымада выступоўцаў. Усіх не звільчыць, не запомніць. Паковыкі дэкада была ўсесаюзная, дык гучала ня толькі расейская мова, а й нацыянальныя мовы для калярыту. Каб надаць маштабнасць дэкадзе, запрошаныя былі майстры пары зь іншых краінаў, у асноўным савецкай арыентацыі. Замежным тасьдям давадзіся перакадачыць мадавыя, звабныя. Яны перакадавалі, дай іх можна было, так бы мовіць, перакадаць адпаведным чынам. Разгублены застаўся паэт з Афрыкі Алекс Лягума. Ён закончыў Літінстытут у Маскве і, зразумела, расейскую мову ведаў. А мне напісалася:

Расейская мова —
Збліжэньня аснова.
Расейская мова —
Вялікая сіла.
А ў світку здаляку
Абхотула зімова
І жарсвіці трапіччай
Агонь прывагасіла.

Алекс Лягума паслухаўся парады Маякоўскага:

Да будь я и негром преклонных годов,
и то без унынья и лени
я русский бы вучил только за то,
что им разговаривал Ленин.

Мададому паэту з Афрыкі расейская мова не дада заняцца мададой справай.

Ігар

Лучанок

Да зьдзіву шматтранны талент у Ігара Лучанка. І на выдатныя песьні, і на пасады, і на ўзнатароды й званьні. Як пінэр, заўсёды гатовы. Пра рухавасць і зухаватасьць Лучанка пісаў я ў свой час:

*Не, Лучанок ня меў ляноты,
Усё, што мог, паклаў на ноты.
Адзін заняў пасады ўсе
І бранзабве накруyse.*

Была камісія ў стварэнні, ці дакладней кажучы, дзеся зашывярджэння тыму Беларусі. Прапаноўва- дзея ці «Мы выйдзем пчыльнымі радамі», ці «Ма- тутны Божка». Як ні намагаліся мы, кіраўнікі камісіі адхілілі абедзье прапановы. Я разумею, чаму. Сьвярбеа самім напісаць. Хоць тым павінен быць выпрабаваны часам, мець сваю біяграфію, а не пісацца пад чарповую ўдаў.

Думка мая пацвердзілася, калі аднойчы Лучанок патэлефанавай мне й сказаў, што музыка тыму ў яго гатова. Я толькі дадаў, што ведаю, чые словы. Размова была кароткая.

Ігару Лучанку пісаў я шмат вітаньяў, было й та- кое:

*Кніць натхненне ў чыгунку.
Вядзецца гаспадарка мянава,
І тшучь тэксты Лучанку
Усе —
Ад Лукшы да Лук'янава.
Смаку менскаю траіску,
А песьню чуе па-расійску.*

І за псеўданімам нехта чадавеку схваліцца ад сва- ёй існасьці. Былае, што мяноўна псеўданім існасьць гэтую падкрэсьлена раскрывае.

Р а д з і с л а ў

Н ы ш л ы ц ы

Пэрт Радзіслаў Лапушын, нашчадны мянчук, жыве цяпер у Амэрыцы ў Чыкага. Яшчэ вучыцца па лініі філалёгіі й дае прыватныя ўрокі расейскай мовы. Расейская мова нядэтка даецца амэрыканцам. Асабліва сэнс не заўсягда даходзіць, бо іншае мысленне й жыццёвы ўклад. Так трыдцатипятигодны вучань-халасцяк ня мог зразумець, у чым соль выразу «Не хачу вучыцца, а хачу жаніцца». У амэрыканцаў жаніцьба — высокая адказнасць. Яна бадай што найважнейшая й найсур’езнейшая справа. Дык вось вучань гэты думаў, думаў, а пасля заўсьміхаўся: «А, я зразумеў. Гэта значыць, не хачу вучыцца, а хачу трахацца». Амэрыканец наведзеў Расею, і яго навучылі гэтаму слову. Магчыма, на практыцы. Яшчэ цяжэй давялося б Радзіславу данесьці сэнс такога афарызму: «Моется тот, кому денть чесатся». Гэта ўжо з вобласці мэнтайтэту.

А сам Радзіслаў Лапушын, бымае, баяга ангельскія словы. Замест падноса (*tray*) просіць сьмечыце (*trash*). У кітайскім рэстаране замест відэльца (*fork*) папрасіў моташку (*hog*), а яму аказалі, што мота-шак ня робяць.

Штогод прывяжжае Радзіслаў у Менск, каб не забыцца свайго, каб наталіцца карэннасьцю. Пасья нашых сустрачаў і расповедаў Радзіслава прыйшлі да мяне радкі:

У мовы кожнай

Канкрэтная ўмовы.

І каб да сэнсу данасці,

Мусіш

На смак і на прывісмак

Праверыць словы,

Пакуль язык не прывісціш.

Ці ў цяхім Менску,

Ці ў тлумным Чыкага

Шануе слова

Увагу й павагу.

Няўседалівы, даяпытлівы,
 брыккілы, не майккілы, але не
 крывкілы, мадады гадамі й во-
 бразамі. Гэта Гаеб Лабадзенка.
 Заўсягды на лініі агню бачнага й нябач-
 нага. Новаля зьмена беларускай ін-
 тэлігенцыі. Навучаўся ў нашым па-
 кутным Беларускаім літэраі й на-
 вучыўся добраму. Ён і паэт,
 і журналіст, і фотака-
 рэспандэнт. Шмат эв-
 дэцый і паўсюль пасьпявае.
 З даведзінаў Вільні прывёз
 мне араўдзянага салаўя — ад-
 пуджываць, адганяць чарцей, у сэнсе
 камуністаў. Сёдэста па тэставай сыстэме
 прайшоў на аддзяленьне журна-
 лістыкі Беларускага ўнівэрсытэту.
 Калі паведаміў пра гэта маці,
 яна пахваміла сына й ска-
 зала, што грошы, якія
 зьбіраўся для вучобы ў
 платнай ВНУ, можна
 пусьціць на рамонт кватэ-
 ры. Гаеб ужо з мададых гадоў,
 як бачым, даламагае бацькам
 вельці гаспадарку. А мне радас-
 на, што на маіх вачох расьце сап-
 раўданы беларус, творца. Мададзют-
 каму сябру й гэтыя мае радкі надзеі й
 перасыдыроті:

Гаеб!
 Не звыкай да хвалюб.
 Паэзія — хітры склет,
 Дзе лоба заблудзіцца
 І зроку, й кроку
 Безь ліхтара незастапага кляку.
 Характнар катрызны ў глыб.
 Сьмялей іх варочай, Гаеб.
 Сьгай і ў вышыві, і ў глыб.
 Плавнуйся крывіцкіх глеб!

Гаеб Лабадзенка

Патэнтваны доктар, зельнік, нашчадны крыўцікі
 вядзьмар Пётра Кухарскі верыць у крыўцікае сво-
 ва, у нашыя зьёкі. Бо ўсе лекі з агтэкі, заснаваныя
 на хіміі, ня лечаць, а каляць. Гэта спадар Пётра,
 сам урач, кажа: урачы існуюць для таго, каб па-
 доўжыць пакуты хворага. Абураецца, што ганяюць-
 ца за пігулкамі з замежнай травы, а на свае травы
 ўвагі не зьвяртаюць. Увесь сьвет цягнецца да нату-
 ральнага. А мы ўсе яшчэ ў паноне хіміі.
 Вядзьмар любіць вострае слова, вясьвы жарг, на-
 ват крута пасолёны. Па-лекарску нашчадна
 ўсьміхаецца: ня мучаецца той, хто памёр, мучаюць-
 ца тыя, хто застаўся. Нікога ён не баіцца, апроча
 дантыстаў. Лекар лекара баіцца, аж пудыты страх
 траіцца. Сябру свайму й паратоўду пісаў шмат, у
 тым ліку й такое:

*Здўсёды ў вядзьмара Пятра
 Ёсць чым данасці да нутра,
 Ня толькі зьмклым напоем,
 Але й вясьлым даўгастоем.
 Вада ў рацэ,
 А ў лесе дрэвы,
 І лекар мусіць быць здаровы.*

Пётра Кухарскі

Аркадзъ Куляшоў

Аркадзъ Куляшоў нарадаўіся клясыкам. Ён давёў беларускі верш да калыччнае дасканаласці. Заглыблены ў сябе паэт не любіў трыбунычашь, акторнічашь, красавачца ў прызвычайномах. Прыкуты да слова вязень паэзіі працаваў да самазбытцця. Мамадая зьмена кідае паэту прасавецкія вершы. Ён напісаў верш «Камуністы», але так, што запомніўся. Бо нічога ня ўмеў рабіць абы-як, па прындцыпу — абы з рук, а на ногі само звадццця. А іншыя на пуды важымі вершы пра партыю, пра камуністаў, а ніводзін не запомніўся нікому. Аркадзъ Куляшоў як бы раз адбыў прымусовую працу, каб болей да яе не вяртацца. Дарэчы, у «Баядзе пра камсамольскі бінет» ёсьць падспудная антысавецчына: «жыць застанесься, жыцьціё даражэй». І куляшоўская паэма «Хамудіюс» пра Кастуся Каліноўскага будзіла сьвядомасьць.

Аркадзъ Куляшоў ня гнаўся за пасадамі. І любіў вяседа расставесьці пра Паўла Кавалёва, стакойна-га чадавека, якога пільменнікам зрабіла сыстэма. Гэта Кавалёў шчыра прызнаўся: «Працаваць мне ўжо цяжка, але міністрам бы яшчэ пабыў». Куляшоў заўсягда працаваўся, а вось міністрам пабыць не хапелася ніколі.

*У клясыку, як куля, ішоў,
І слабай быў прызнаньні рана.
Прамерву імях да акіяна
Ад «Грознай тучы» Куляшоў.
Чыноў не заўважаў знарок,
Бо ўтэўненасць была ў Аркадзя, —
Як на патэльны піражок,
Паэт сьвянццця на пасадзе.*

Застаўся мірыка Аркадзя Куляшова, паэмы, перакаады. А ад шмат якіх паэтаў, абвешчаных пасадамі, і напаміну не застаўся. Кожнаму свая — каму вуда, каму пугаўе.

Кандрат Крапіва

Усе званні, узнатароды, праміі, якія толькі былі ў камуністаў, Кандрат Крапіва атрымаў. Арамагтур, сатвырык, публіцыст, вучоны. Ня буда пералічваць іх сь. Байкі былі ў школьных праграмах; у іх гань баваў Крапіва ўсё, што перашкаджада пабудове камунізму. З публіцыстыкі прывяду толькі загало-вак артыкулаў 1937 года: «Вырожка імяны раз-біты». Як вучоны славуты тлумачэньнем реніяльнай працы Сталіна «Марксізм і пьтанні мовазнаў-ства». Адно з дасьледаваньняў так і называлася — «Працы ІВ.Сталіна ў галіне мовазнаўства і задачы бедарускай савецкай літаратуры». Асабліва паста-раўся Крапіва ў слоўніках, зрасейваючы мову. Быў сатвырык Крапіва і лірыкам, адны назовы вершаў гавораць пра тонкі лірызм: «Разіме і правадыру» (1938), «Таварышчу Сталіну» (1939), «Падзяка Сталіну» (1940), «Песьня пра Сталіна» (1946). Казалі, што ў свой час Панамарэнка паклікаў ад-даных партыі творцаў пяра і паведаміў, што есьць магчымасць некалькіх псьменьнікаў выпнуць са сталінскіх курортаў. І тады прагучаў голас сатвыр-ка Крапівы: «Як сядзелі, няхай так і сядзіць». І Панамарэнка змоўк. Канкрэтны гумар, ад якога патыхада холадам, як і ад самога Кандрата Крапівы Яму й складіся радкі з адпаведным настроем:

*Быў камуністам з галды да ног.
І сталіністам з ног да галды.
І на расейскі лад, як толькі мог,
Гнуў мову,
Засужаў ішч руккады.
Крывішкі дух трымаўся ледзь жывы
У слоўніку Кандрата Крапівы.*

І вытрымаў. І выжыў. І жыве.

Барыс Кіт

Думка шчырага
 беларуса ўзняла
 ў бясконцасьць
 касьмічную ракету.
 Барыс Кіт вынайшаў
 формулу ракетнага па-
 ліва. Жывучы ў меж-
 жы, не забыўся найвыдат-
 нейшы вучоны роднай мо-
 вы, не пазбыўся каранёў сва-
 іх крывіцкіх. Я шчасьлівы,
 што завочна знаёмы з Барысам
 Кітом. Пазнаёміў нас сам Васіль
 Быкаў. У Нямеччыне Кіт быў Васи-
 лёвым спягудам, суразмоўцам, ад-
 надушцам. Аж да сораму не дярпіцца
 мне паганарыцца, што Барыс Кіт па-
 хваляў маю інтуіцыю, мне сказаў пра
 гэта Васіль Быкаў. Як роднага, гучаў мне
 тонас Кіта. Голае глыбінна-крывіцкі, які
 трэба саухаць душою. І вось на нядаўняй
 прэзэнтацыі кнігі «Быкаў на Свабодзе» зноў
 пачуў я родны тонас. Пісаў я верш Барысу Кіту
 сур'ёзны. Але захацелася паслаць вясёлыя радкі
 в я л і к а м у б е л а р у с у :

*Як ні сягне высока тмах,
 Ляцецьме ў гняздо наніз.
 Замля стаіць на трох кітах.
 Адзін з кітоў —
 Стадар Барыс.*

Уладзімер

Уладзімер Караткевіч. Гэта
дзіця з вачыма празарнаўдзіа.
Непасрэдны, натуральны,
не прыдуманы самім сабой,
ён быў на «ты» з гісторыяй.
Ён адчуваў глыбокія карані
свайго роду, карані
крывічоў. Ён маіўся за
Беларусь. Ачышчаў абраз
Беларусі ад паклёпаў, ад
зьянявагаў, ад пылу й
куродыму чужакоў.
Уладзімер Караткевіч
пачуваў сябе панавіга.
Фантазія ў сьветлага анёла
нашчы была незацугляная.

Аднойчы пасыла добрага застоўля
Ўладзімер паведаміў мне: «А
заснавальнік роду Раманавых Іван
Кабьла быў конюхам у майго дзёда».
Ня дужка саухмяным языком я
заўважыў, што ў 1913 годзе было
трохсотгоўдзьдзе дому Раманавых.
Сябра ня стаў слухаць мой сумнеў і
ўдакладніў: «Камі ня ў дзёда, дык у
прадзёда А, наогул, гісторыі ты ня
ведаш»». У апошнім доўдзьдзе была
праўда. Мне нічога не заставалася, як
запрэгчы рыфму:

*Гарластывя ў нас ёсць хвалевічы,
Намезла ў хітаньні шпаны.
Але цягацца з Караткевічам
Ва ўсіх кароткія штаны!*

Караткевіч

Агесь Камоцкі

Слава — непракказаль-

ная пані. Сама выбірае сваіх па-

клоньнікаў, ці, калі можна так ска-

заць, прысаўнікаў. Яна йдзе ўперадзе, да-

ючы панец, вядома, ня ўсім дагнаць яе.

Агесь Камоцкі бард, пазт, фідэаф па адукцыі,
не нахабна, але ўпеўнена кідае вока на славу, і
яна адчувае гэта.

Недзе ў канцы 80-х гадоў цяпер ужо мінулага ста-
годзьдзя паехаў Агесь у Польшчу. Як барда яно ўжо
тут ведаці, але жыўцом ня бачыці. На вакзале суст-
рэў Камоцкага ягонны сябра Багдан Сіманенка —
мажкны, фактурны, лічы як два Агесі. Ён узаяўся пад-
несьці бардаву гітару. І ўсе прымаці Багдана за Агес-
ся. Багдан і пачуваўся Агесем, хіба што аўтограф
не даваў. І толькі калі на сцэну ўзышоў Камоцкі,
зразумелі, хто ёсьць хто.

Камоцкі аддаў даніну Бахусу, і цяпер з моцных
напойў у яго адна гарбата. Таму аднойчы Васіль
Быкаў зь цёткай усьмешкай казаў: «Аобры чада-
век Агесь Камоцкі. Але калі б ён яшчэ піў, яму б
цраны не было». Гэта жарг. А наогуда Васіль Быкаў
любіў слухаць Агеся. Мне тогас Агеся гучыць па-
крыўдліку і ўзнёса і родна. Пісаў я для пранікнё-
нага барда й рамансы, і псалмы, і такія ўсьмешы-
стыя радкі:

Слава — разьвядзёнка маадая,

Любіць прывітаваць да маадык,

Асабліва да катрызных тых,

Хто яе нібы не заўважае.

Толькі ані ўдзень, ані ўначы

Ад яе Агесю не ўцячы.

Слава ведае,

Чаго ён варт —

І шляхетны, і прывольны бард.

Кася скончыла пістарычны факультэт і падалася ў аспірантуру. Ні кандыдатам, ні доктарам пістарычнае навукі ня стада. На шматку да вяршыняў навуковых званняў узьнік Амесь. І Кася прапела аспірантуру й сваю кандыдацкую. І так сьпеціся Кася й Амесь, што сталі жонкай і мужам. Кася падарыла Амесь дачку, а ён даў ёй сваё прозьвішча. Лірычны бартэр. Кася Камоцкая рашуча рушыла ў рок-музыку. Усе тытулы, якія толькі былі ў беларускім року, дастаіся Касі Камоцкай. Да шматхатнага прозьвішча вельмі ўжо адапсаваліся тытул Касі — рок-князеўна. Амесь недарэмна называе Касю Ваяніцкай Церашковай беларускага року. Доўга разам сьпявалі Кася й Амесь. Але цяпер кожны мае самастойна. І граба прызнаць, болей чым прыстойна — выдатна. Згадваецца беларуская народная песьня: «Раней мы кахаліся, як дастаўкі ў стра-се». Страха крывіцкае песьні ахінае іх, засадняе ад халодных выгроў недаверу й зайздарабыдзі.

З Амесею Камоцкім у мяне творчае супрацоўніцтва. А Касі мае радкі прыязны:

Кася Камоцкая

*Перад канцэртамі Камоцкай Касі
Чага блуканіла ў білетнай касе.
Вучыла Кася
Беларускі рок
Рабіць утвэрненна свой першы крок.
І навучыла. Бо настаўніца таенавіга!*

Каміл Камал

Мастак, скульптар,
 фільзаф Каміл Камал працуе
 штодзённа плённа. Цікава, што
 даслоўна «Каміл Камал» пераклада-
 ецца як «даскананая даскананасць». І гэта
 дакладна. Каміл меней за ўсё думае пра
 славу, бо любіць справу. Творца — чада-
 век вясёлы. І зь ім бываюць вясёлыя
 дарэчкі.

Да прыкладу. Два гады працаваў над
 3,5-мэтровай скульптурай «Дрэва
 жыцця» з бронзы. Сёлетняй вясной
 адымося адкрыццё фантана ў раёне
 Трактарнага заводу. Выступалі ўсе, а
 скульптару слова даць збыліся.

Быў выпадак, камі рабілася сумесная выста-
 ва некалькіх мастакоў. Каміл ня змог
 прыйсці на адкрыццё. Празь дзень прый-
 шоў, а ягоня пяць працаў сябры схавалі ў
 шафу. Ніяначай баяліся, што іх могуць ук-
 расьці наведвальнікі. Тэтак высока зацанілі.
 Майстру, а па-ўсходняму ўстоду, напісаліся ў
 мяне сяброўскія радкі:

У стадыю ад гордых скал

Характар атрымаў Камал.

Як трэба,

Можа ўстод Каміл

Плячом надперці небасхіл.

Ён так задуман,

Каб хата

На ўсё няўрвысвеніка Камала.

І хапае!

Сам мамады, быў

бацькам мамадых паэ-
таў у 50—60 гадах таго ста-
годзьдзя Іван Калесьнік, літкан-
сулытант газеты «Чырвоная змена».

І сам вучыўся пісаць, і нас вучыў. Да
спраты рэальнасьці закаханы ў паэзію
Іван пчыфра радаваўся кожнаму новаму па-
чаткоўду, падахвачваў яго, падліваў алей у
кволую дямпадку намераў. Шумна і ўзвнёса
праходзілі паседжаньні літаб’яднаньня пры
«Чырвоны», якія часьдзяком працягваліся ў
кавярні. Болей сподзеву, чымся наўнасьці,
было ў папёўды:

Нас не дагоніш на троххтонцы.

Сухімі выйдзем мы з вады.

І мы ў «Чырвоны» куем чырвоны,

Паўсотні цянем са «Звязды».

І ў шасьцідзясятых гадах усё яшчэ ся-
дзеў у нас страх, па спадыне перай-
шоўшы ад ацалеваых бацькоў. За-
мочваем мы з Іванам нейкую
публікацыю ў рэстаране
«Нёман». Раптам

узбліск асьвятляе

звечарэмы змрок. Іван

падохопіваецца й спалохана

бязьць да афіцыйнткі: «Хто нас

фатаграфуе?» Тая стакойна ўсьміха-

ецца: «Гэта трамвай душой бэйснў...»

Пра Івана Калесьніка складаліся ў мяне й
такія радкі:

Ён ад палтычнай працы

Насядзеў мазоль на срацы.

Закатцеў, нібы чалесьнік,

Дарагі Іван Калесьнік.

Працаваў паэт у традыцыйнай манеры. Таму
і ўсьміхнуліся вясеа радкі:

Калесьнік радасны, як дзіця.

Абед святочны закахвае жонцы

Да дванацігадзвядзя з дня адхрышчэця

Рыфмы сонца — бясконца.

Іван Калесьнік

Зануда. Маладзішчы звычайна сьмягоуда, што яму прасьцей даць, чым саухаць яго. Але зануды бываюць рознага разьвіўу.

Мой зьмяляк, як у нас кажучь, вушацкі малец Сяргей Законьнікаў — шчымымы дырык і палкі публіцыст. Калі працаваў рэдактарам часопісу «Полымя», таксама занудам зваўся супрацоўнікамі. Дужка ўедаміва чытаў усё матэрыялы ў нумар. Быў такі вясёлы выпідак. У друк падрыхтаваді аповесыць Аляксея Карпюка. Чыгтамі ўсе, ад намесыніка рэдактара, сакратара, стыліста, карэктараў, але ніхто не заўважыў, што адзін з герояў апоццяць старонак уставаў і жыў да канца твору.

Вонкава летуценны, замроены паэт мае востры засяроджаны позырк. Ён бачыць усё хібы калхознана сацыялізму. Навыдэт бачыць прадажнікаў, запабежнікаў. Папрацаваўшы ў свой час у ЦК, на дух не выносіць наманклятуру ўсіх колердаў. Сам ня сыпіць у шапку ды ім не дае. Гэтыя радкі пра трапяткога і, як у нас казалі дома, ядкага на зуб паэта:

Сяргей Законьнікаў

І ў ЦК працаваў —
Чаадвекам застаўся.
З ходу кінупі ў «Полымя» —
І не заарэў.
Да Законьнікава
Не прывітала лухта ўся.
Цэмя не пераарэў
Звышдэйны стэрэў.

«Полымя» загартавала так, што й
тапелыдаў вымоўміваў.

У тым стагодзьдзі запыталіся ў мяне падчас аднае сустрэчы студэнтты, як гляджу я на творчасьць Аляксея Аўдарава. Тады яшчэ толькі пачынаўся Аляксей як драматург. Аказаліся, што па касавых зборах дагоніць ён Андэрэя Максёнка, а час пакажа астатняе. І маё прадказаньне ў асноўным спраўдзілася. Цяпер слова за часам. Ня ведаю, як дачыць сябе Аляксей — скончаным клясыкам ці яшчэ не дэрэштты ўбранзавелым. Але часам распевае пра сябе з хітраваттай усьмешкай.

Папавымі яны сябрынай на двух маторных чоўнах па Нёмане. Недазе на паўдарозе матор аднаго чоўна заглах. Сябры прыстані да берату, каб задыць нейкія запчасткі, а Аляксею даручылі веславаць і вадачыць за сабой сапсутты човен. Ды Нёман так панёс чоўны, што вясляр выпусьціў вёсла. Нёман зрабіў дугу й вынес чоўны на тое месца, зь якога адпавядалі. Рыбак убачыў чаўнара й гукнае: «Дык гэта ж драматург Аўдараў!» Аляксей зьдзівіўся, адкуль яго спазнаў рыбак. Гэта ж рыбак рыбака бачыць заадэк, але не драматурга. Потым выявілася, што сябры накізвалі рыбаку, што будзе павісьці драматург Аўдараў. Слава можа быць і сур'езнай, і вясёлай да кетнівасьці. А Аўдараў ня сыціць у шапку, рушніца, каб слава ставілася да яго на поўным сур'езе.

*Убачыў трэцівіну на дне застою,
І быў абляўрэчаны за тое.*

*Ды, нэўна, ўцямна стала Аляксею,
Што з часам н'еса вострая турне.*

*І свой тэатар стварыў на мэд вайсковы.
А ў ім, вядома, ён не шараговы.*

Аляксей Аўдараў

Лігасьць ленінска-сталінскага рэжыму прадулмаж-
вада замену сьміротнае кары на 25 гадоў зняво-
ленья. Уладзімер Дубоўка — зорка першай
ведчыні на небасхіме паззі 1920-х гадоў — адру-
каў, як некалі казалі, ад званка да званка кады 27
гадоў, не па карце вывучаючы самыя глухія й са-
мыя аздадзеныя вуглы «ёдиной и недейимой» са-
ведкай імперыі. Трэба аздаць належнае ноху
чэкістаў — ведам, дзе сапраўдны талент, дзе патэн-
цыйны геній нацўі, выніпчамі самых лепшых.

Гэта інтэлектуладу, інтэлігенту бадышавікі даверылі
працу ў тайзе. Вось толькі некалькі ўрыўкаў з апа-
вяданьняў. «Жыў на Далекім Усходзе. Традыаў з
тайгі бярвеньне на тартак...» «На адной сьядзібе мы
з жонкаю выкарывалі больш сотні пнёў...» І пась-
ля рэабілітацыі ў Менск не вярнуўся, бо жывыя
былі тыя, хто пісаў даносы, іжэсьведчыў.

Да гэтага часу нікавата пачувало сябе, каді ў 1964
годзе ўдзельнікам нарады мамадых наведаўся я да
Ўладзімера Дубоўкі ў ягоную маскоўскую кватэру
ў Чаромушках. Мамады, упэўнены, што вяртаньня
да старога ня будзе, прунтоўна падпіты, нёс я не-
сусьведцу, крытыкаваў і старыя, і новыя парады,
сыстэму. Сьмелы, як заяц. Шаноўны паэт неахвот-
на падтрымліваў мяне, як цяпер разуумею, па інэр-
цыі, баючыся правакацыі. Запомнілася мне, што
гаспадар на выпідак падаслухоўваньня запінаў ра-
зэткі гадэштамі. Ды, багачы, што й гарэлка мяне ня
тушыць, падараваў мне рэакаснае выданьне —
авухтомнік Канюева. Хадыла легенда, што паэт пры-
вёз з сабою сталярскі рыштунка. На магчымае бу-
дучае.

Уладзімер Дубоўка да гэтага часу фактычна не рэ-
абілітаваны. У свой час у выдавецтве «Мастацкая
літаратура» я папрасіў супрацоўніка Наўяняль-
най бібліятэкі падрыхтаваць чатырохтомнік паэ-
та. І дасюль глуха. Як са зборам твораў Васілі Бы-
кава. Сумнаватай дзіркай патыхаюць мае радкі:

Вяпрыска з Радзімы журбу прывязе.
Пабліскае мамадзіткава надкоўка.
Будуе хату сабе ў тайзе
Беларускі Авідый — Дубоўка.
Надзея з гадоў мамадосцы ідзе.
Забез прэсца ў барадзе.

Іван

Пасья так званай хрушчоўскай адмілі пачалі прабівацца праз усё яшчэ сьцюдзёны сьнег рэжыму сьмеьля прадескі паэзіі. Украінскі паэт Іван Драч з гэтай вясновай зьмены. Віртуэз радка, па-рыўны аірык, публіцыст у самым адказным значынні гэтага слова, Іван быў дадэка чужаць. Будаў ад сну, зайкайкаў задумацца, дачуць сябе таспадарамі на сваёй зямлі. Вельмі натуральна ў аірычныя й закарічныя вершы ўпаятаўся ўкраінскі гумар, украінская кепайвая ўсьмешка. Іван Драч — верны сябра Беларусі. Моцна сябраваў з Алесем Адамовічам, перакадаў беларускую паэзію, пісаў пра Беларусь. Я ў свой час перакааў кнігу аірыкі Івана Драча «Мадэдыя кадіны». Абменьваліся мы з Іванам і кнігамі, і лістамі, і экспромтамі. І на ўсесаюзным зьездзе пісьменьнікаў у 1981 годзе, нападўуха саухаючы доўгія выступы й труктоўныя ўказаньні, мы перапіваліся. Я атрымаў такое:

*Дорогий мій Грыцю-бране,
Все з нас можуть драгты й браты,
Та братерства не візьмуть.
Ось в чім суть!
Це наша суть!
Москва, Кремль. Іван Драч*

І я пасяаў адказ:

*Дарагі мой пане Іване!
Літжыцьвіце, як памьяваньне:
Мы памоем на радкі,
А на нас памоюць тыя
Безадлічныя дзядзькі,
Пільныя з часін Батыва.
Супнасцьце,
Пане Іване, ў тым,
Што яны ставібуць, як дым.
Наша прудьда застпненьца.
Сталь кучьца, ды ня знецца!*

І нядаўна прывяжжаў у Беларусь Іван Драч падтрымаць, падзяліцца й радасьцю, і смуткам. Нас, як кажучь вушпакія людзі, ні вада не размые, ні сьвіньня не разрые.

В а д з і м Г р у д з ь к о

Асноўная ягоная прафэсія — праца. Афіцыйна прадаваў у газэтах, у БелТА. Закончаны жылдзяноб у студэнтскія гады і ў манахах пахадаў. А было так Паехаў Ваdзiм Грудзько на практыку на Байкам. Пасямiнi ў iнтэрнаце геалiгiчнана факультэту Іркуцкага ўнiвэрсытэту. Па вечарах практыкант запальваў у сваiм пакойчыку свечку, завараў кубак гарбаты й пiсаў нарысы ды рэпартажкы. Трэба дадаць, што на летнi час адпускаў як не да паяса бараду. Сядзiць аднойчы Ваdзiм за працай i чусе няпэўныя крокi, адварочваецца, а на яго глядзiць студэнт. Ваdзiм басавiта й пытаецца: «Што цябе прывяло да мяне, сын мой?» Адаведана праз колыкi хвiдiн прыбега дзясцяткi два студэнтаў глядзецц на манаха. Такiм воль манахам пабьў Грудзько. Аб'ехаў свает з прысьветкам, але ўсе ягонныя захапленны перамаглi кралявiды бедарускага краю. Толькi што выйшаў незвычайны том фотапаазii. Мыноўна паазii. Бо альбом «Край» Ваdзiма Грудзька трэба чытаць, а ня проста глядзецц. Аумка й пачудьдэ пераплалiся ў незвычайнай кнiзе. Паўтараю: яна называецца «Край».

*Бярэцца Грудзько
Як ня ў зiерудкi з млёнам.
У працы ён звык
Быць канкрэтна шалёным.
Фартуна за нос не занадта вадзiла,
Стамiлася хiтрукi строiць старая.
I перамагла працялоба Ваdзiма
Краса натуравная роднага Краю.*

Анато́ль Грача́нікаў. Паэт, актывіст, кіраўнік, пьчы-
ры сябра. На ўсё хапаа яго. Высокі, скалапро-
фільны, няўрымсьлівы. Да яго цягнуліся, хінуліся
асабліва дзюўчаты. Працаваў у апарате Саюзу
пісьменьнікаў, на камсамольскіх пасадах. У дзюво-
чай аўдыторыі пасьмя Грачаникава выступіць было
цяржкавата.

Быў Анато́ль Грачани́каў і рэдактарам часопісу «Ма-
ладосць». Тады й скламіся ў мяне радкі:

Як рэдактар «Малодсці»

Малодое мае шпосвіці,

Што «Грыбной парой» у лесе

Аддведнай рыфмай лезе.

Дазін са зборнікаў паззі Грачаникава меў назоў
«Грыбная пара».

А камі Анато́ль прызначылі рэдактарам часопісу
«Вясёлка», я віншаваў яго такімі радкамі:

Грачани́каў з канкрэтных дзювоў

Усіх на аглабю бярэ даўгю.

Ён нарабіў стачатку чытачоў,

Цяпер для іх часопіс рэдагуе.

І добра рэдагаваў. І добра рэагаваў на віншаваньне.

Акадэмік. За савецкім часам гэтае званьне пільменнікам дазваляе ў асноўным за вернасьцю партыі і ўраду. Зьгядваецца, як ужо ў перабудованыя прэрыяды праходзілі Ані расейскай літаратуры ў Беарусі. Намесьнік старшыні Савету міністраў Сьняжкова знаёміць маскоўскіх гасьцей з нашымі тытулавікамі: «Акадэмік Навуменка». І Ўладзімер Каспроў з ходу: «Что такое академик? Старый хрен на куче денег». Гэта да слова прыйшлося. А ўгатаць мне хочацца акадэміка Пятра Глебкі.

Са школы запомніліся сваёй незразумеласьцю радкі зь верша Глебкі пра клятву Сталіна над труной Леніна: «Павылі мяне, сіда кааса, над галовамі паўшых ніц». Гэта кшталту: і зноў акула імпрэрыялізму разьлімае сваю кракадзілаву папчу.

Яшчэ да прызёду майго ў Менск чуў ад мамы й ад местачкоўцаў: «А гэны вылез з машыны перад рэстаранам, чырвоны, як бурак. А пашпч увесь як цядыты пажкавалі. Няўжо так праціўся, што модазката пашпча сабе купіць ня мог?» Глебка назначаўся было дэпутатам ад нашае акругі. І пашпч быў амэрыканскі. Міністар замежных справаў БССР Кісялёў любіў браць з сабой Глебкі, бо той мог начамаі сьдзець, туляючы ў карты, за адпаведнай дозай капіталістычнага галавабойнага напюю.

Верны партыі камуністаў быў акадэмік Глебка. Камі ў выдавецтве рыхтавалі да друку ягонны дзённык, там было шчырае абурэньне, што моладзь заражаена напыянналізмам. Адно ўсё-такі мне падабадася ў Глебкі, гэта бездакорнае вымаўленьне. І такія мае радкі акадэміку:

*Партыя брама над уцёмленае кувло
Таго,
Хто ейнае ўзносіў найменьне.
Хоць з адкрыццямі надгукովымі
Пусцегла кувло,
Замое ў акадэміка Глебкі было
Праблывнае прамаўленьне.*

І на тым дзюкуй!

Пятро Глебка

Георгі Вылчаў

Зь сямідзясятых гадоў мінулага стагодзьязья бываў у мяне дома і ў Менску і ў Вушачы баўгарскі паэт і эсэіст Георгі Вылчаў. Кажу «мінулага стагодзьязья», а самому нелік ніякавата, нібыта два стагодзьязі жыву. Дый яно сапраўды длетуль жыву ў тым стагодзьязі, дакладней, тым стагодзьязем. Бо яно было мадаое. А таму болей высёае.

Дык вось пра Георгія Вылчава ўгадака. Ён напісаў кнігу пра Беларусь, у прыватнасці, пазму пра Вушачыну. Мне давлюся перакладаць і пазму й вершы.

Безумоўна, ня толькі мы пісалі й перакладзі вершы, але й прымазі ўдзел у саборніцтве баўгарскіх і беларускіх напозў ад каньяку, віна да самагонкі й бражкі. Падчас аднаго такога саборніцтва вучызі Георгія сыпяваць беларускія народныя песні. Адна ў яго атрымлівадася пацешна. Гэта «Капаў, капаў крўнічаньку». І гучала так:

ГО8

*Ой, жал непамаду,
Любіў дзеўчыну змаду,
Любіў ды ня ўзяў.
Ой, жал, жал.*

Яно й праўда, мякікі знак тут ліпні, казі моцнае жадацьне.

І зарыфмаваў я гэтае выкананьне:

*Госци баўгарскі ведаў з мамадосвци,
Цвёрдасвци
Мае ў нэўнай страве смак.
Як і ў рэзамоци, ў милоци
На канци ня треба мякікі знак.*

З гдамі прыходжу да старой ісьціны: канец цвёрдды дае рэкорды.

ГО9

А н а т о л ь

Вялюгін — леген-
дарны сваямі прыго-
дамі, асабліва пасья
шчырай размовы з Бахусам,
быў майстра ўзрушаната й
гранёнага радка. Камі двух дзе-
сяцігодзьдзяў узначальваў аддзед
паэзіі часопісу «Полымя». Гэта ён
быў апекунном прага выграо беда-
рускіх паэтаў ад Караткевіча да Няк-
лєва. Акрываў таленавітых паэтак.
Гэта, намякаючы на Веру Вярбу, казая,
што ёсьць песьня «А ў Тоі Вярба».

Тут хочацца прыгадаць, што ўладзімер Ка-
раткевіч паслаў было свае вершы Кандрагу
Кратіве, які параіў не займацца паэзіяй, а біць
камяні.

Анатолы Вялюгіна паваякамі ўсе. А ён адно
ўсьміхаўся: «На мне, як на сабакі, правяраюць
паэзію».

З сур'ёзнай адэнкай творчасці майстра вязада-
ся й такая ўсьмешка:

*Як дуб, ён і дужы, і стойкі.
На кожнаму цясоне руку.
І ўсе пазтэсь, як сойкі,
На ніжнім сьдзельі сужу...*

А н а т о л ь В я л ю г і н

Да сваёй самаўйнай песьні Зьміцэр Вайцшошкевіч ня йшоў, а мяцеў апантана і ўпэўнена. Спачатку йграў у гурце «Падаш». Але не ў натурны Зьміцэра камусяці падыграваць, ён любіць быць самаімным — такім, як ёсьць. Зь Веранікай стварыў гурт «Крыві». Ады ўрэшце стаўся самім сабою. Сам піша песьні, сам выконвае, а дапамагае пану Зьміцэру «WZ оркестра». Аобры розгадае меў альбом «Паравіны году» на словы Алеся Камоджката.

Бара з барадам паразумеміся.
 Думкі ў Зьміцэра разьбігаюцьца ад словаў і малаўвяду, а вочы ад натхняльвнціц.
 Нават быў такі вясеьвы выпадак. Сабралася бяседа: сем азьвучат, сем хлапцоў, а ўсе хлопцы Зьміцэры. Тут ужо азьвучаты разгубіліся, якога Зьміцэра каліцаць на болей кантактаную бяседау.

Зьміцэр Вайцшошкевіч

Да Зьміцэра цяжка дазванціцца па звычайным тэлефоне — заўсягда ў паезьдзінах зь нераздуннай песьняй. Паклоньніцы адмоўліваюць скрытнага й няудоўнага хіба па мабільных тэлефонах. Гэта ўжо іхні клопат. Напісаў Вайцшошкевіч колькі песьняў і на мае словы. А я маэстру прыдумаву вітаньне:

*Ён у трубы роспачы ня трубіць,
 У душы надзею нерахоўвае.*

*Зьміцэр любіць смачна
 прывітаваць*

Песьню

І паклоньніцу царгобру,

Не з вадю чару асудзіць,

Каб пажар хаценвня

прывітаваць.

Няхай гарыць гэны пажар, няхай ня хрыпне голас Зьміцэра, няхай хапае яло на ўсіх і на ўсе!

Зь яго самога можна рабіць графічныя партрэты й караеў, і гетманаў, і пасьпяховых замандыаў.

Аны выкрутасістыя вусы не пакінуць у спакоі ні паненку, ні пани. Настарытйна шляхетны мастак на ўсе рукі спэц. Уладзімер Вішнеўскі вядомы даёка ў сьвеце сваймі графічнымі палотнамі, на якіх жыве наша славутая даўніна, волаты крывіцкага духу. Уладзімер Вішнеўскі — шляхетны бедарус ад парыўнай думкі да кончыкаў вусаў.

Сьвета як дацэнт катэдры графікі Беларускай мастацкай акадэміі павёз ён студаэнтаў на практыку ў Горадно. І паспрабаваў сваю ўадау над каменем. У майстарню прывёз шэсьць каменных выяваў. А ў аўтобусе ў Горадні за тое, што размаўляў па-беларуску, кантравершай быў аблаены бэнэфаўдам. Уладзімер адказаў, што ён належаць да рэстага руху, але чымся крычаць на БНФ, лепей нададзіць графік руху аўтобусай: «У мяне, — сказаў Уладзімер, — графік на ўсё, і ён працуе спраўна».

Уладзімеру Вішнеўскаму ніякія ідэалогічныя кантрадэры ня змогуць перашкодзіць бачыць бедаруску пісторыю незалежна.

Панавітты, бусавітты графік

Мае на штодзень

Канкрэтны графік —

І казі паром араць лісты,

І казі паненкамі натхняцца.

Поўная прывабнай нежытлы

І над сонцам,

І над поўнай праца.

Пан Вішнеўскі,

Падкруціўшы вус,

Ведае, дзе самадзейны кул.

Яно чым мададзей, тым самадзей.

У л а д з і м е р Вішнеўскі

Вірту́ез, жанглёр, вытанчаны майстра паэзіі Андра́й Вазьнясенскі спарадаў безьліч перайманьнікаў, прыхільнікаў, захалменцаў. Любіў Бедарусь, быў частым госьцем у нас. Я пераказаў зборнік ягонага паэзіі. Трэба было бачыць і чуць, як ён чытаў сябе та-бедаруску. З багавейнасьцю ставіўся да Васіля Быкава. Васіль даніў паэзію Андра́я. Звычайна для настроя я чытаў Андра́ю вушцачку дазіячую дывьяліку:

*Андра́й, не дурэ́й,
Не дзярэ сарочкі.
Ня ты праў,
Ня ты ткаў —
Хадорыны дочкі.*

А Н Д Р Э Й
Вазьнясенскі

А больш сур'езна пісаў свайму сябру:

*Усіх прываблівае німб,
Трымацённе вясці рэй.
Як гуны, валяць на Алімп,
Аы ля дзэв'ярэй
Стаіць Андра́й.
У Вазьнясенскага ключы,
На ўсіх тускае,
Хоць крывіч!*

Рэй у паэзіі Андра́й веў годна й няскванна.

Рыгор Бярозкін быў адменным крытыкам, паэтам, перакладчыкам. Да слова Бярозкіна прыслухоўваліся, японала слова баяліся. Востры на язык крытык даваў трапныя характарыстыкі, як этыкеткі на моцныя напоі квеіў. Двойчы сядзеў у стадінскіх ляперах. Але з гумарам нідзе не расставяўся.

Аднаго паэта празваў Хрыстопор Калун. Альбо кажаў: «Пяўным крытыкам уяўляецца, што паэт-трыбун і сьпіць у трыбуне». Як бы пераказваў твор папулярнага пісьменьніка, на поўным сур'ёзе: «Раманіст, узьдўшы сэрца ў дамонь, як транату, заплочывае вочы й кідаецца на азот, а дагуль куры-фур-фур-фур...»

Пра партызанскую героіку распавядаўне нібыта Рыгора Няхая: «Сяджу ў стозе сена. Вакода немцы. Выпіць хочацца, а ў кішэні ні рубля...» Ні кроку не ступаў Рыгор Бярозкін безь вясёлага слова.

Аднаго нэрвовата паэта й перакладчыка ён назваў «сталохань рэвалюцыянэр».

Як самыя грунтоўныя й дасьведчанья застаіся кнігі крытыкі Рыгора Бярозкіна. Шмат паэтаў і праявікаў узячына помняць Бярозкіна, бо ён іх заўважыў і падтрымаў.

Да мяне прыйшлі такія радкі:

*Наўзгатабе свежыя розі на
Марнатраўцаў пагерь у Бярозкіна.
Балабонцаў з нэўдабонцаў
У хаяды гоніць сын Саламонаў.*

Добры такі статак запнаў.

Лукаш Бэндэ. Руплівец у даносах, паклёпах, ад нараджэння меў прозвішча Бонда. Гэта, як мне чуецца, штосьці кшталту кадкі, бочкі. А захацелася мэтанакіраванага прозвішча — і стаў Бонда Бэндам. Абрэвіятура ад «Бей націонал-дэмократав», карацей, нацдэмаў.

І калі я перакладаў «Ветрык, вей!» Яна Райніса, у саюўніку ўбачыў слова «rende» — у латыскае мове ў яно адно значэнне: «кат». Сапраўды, Бог шэльму меціць.

Памятаецца, як у выдавецтва «Мастацкая літратура», дзе я прадаваў маюды і парыўны, рана-рана зайшоў нехта і назваўся Бэндэ. Як цень 1937 году, мяне скандула. У рэдакцыі яшчэ нікога не было. І пакой здаўся мне цэлы, так званай дзінючксай. Прыйшоўшы ў сябе, я напісаў:

— Die Stinde ist zu Ende,
На ўсё зрабіў, што мог, —
Сказаў са злосьцю Бэндэ,
І лэй у лэйх...

ЛУКАШ
БЭНДЭ

121

Г е н а д з ь Б ы к а ў

Прафсаюзы — шкода камунізму. Пад тэты лёзунт
мы, маадыя франдысты, некалі нават танчылі.
А, наогул, за савецкім часам лёзунг сур'ёзна аб-
стаўдзўся. Аы з тэгае школы, як з таго раю, ня
выйшла нічагутанькі.

Генадзь Быкаў ўзначальвае Свабодны праф-
саюз Беларусі. Хопь прафсаюзы вольныя,
яны, як і іхні лідэр, ня вольныя ад перась-
леду й ціску зьверху. Афіцыйным уадаам
свабодныя прафсаюзы не па нутры.

Але Генадзь Быкаў чадабек з гумарам. І
каб паказаць, што выконвае загады
ўаады, даў тэлеграму Лукашэнку пра
тое, што свае трынаццаць сотак паа
Менскам засеў жыгам. Ураджай
скасіді косамі й зжамі сяргамі,
снаны абмамацілі цапамі. Прэзы-
дэнт можа пераканацца, калі
прыдзе. Праўда, дабрацца да
плянтацыі аыга толькі на кані
ці на вэльшытэдзе. На сама-
лёце неабыта, ўзбаётная паа-
са вузенькая.

Генадзь Быкаў пасьпявае
зрабіць шмат. Яму й
прысьвяціў я ўсьмеш-
лівыя радкі:

*І як бы хто яго
За што ні турэў,
Ён Быкава з кірунку не саб'е.
Генадзь нікога
З Волных прафсаюзаў
Ня дастыць нікомі ў крыву́ду...
Ні сябе.*

Аўрэд Бусуёк — вядомы маддзюскі паэт — з вышні свайго росту глядзеў на савецкую рэчаіснасць. Казаў, што думаў, а думаў ён сьмеда. І ніякі ня мог удзіміць беларускі паэт Міхась Калачынскі, чаго рататада ўсё застольме. Трапіў Калачынскі ў Мадэову з чарговай абменнай пісьменьніцкай дэ-апацыйай. І, вядома, пацьякі вінныя ды каньчынныя рэкі. І пачынаў Калачынскі тосты свае перадамовай адной і той жа: «Каді я вызвадуў Маддзюно...» Слухамі гаспадары тосьця, слухамі, ды ўрэшце Бусуёк запьлятуся: «Гэта вы па сваёй ініцыятыве, ці вас нехта прасіў пра гэта?» Застольме й засьмялядася, наковькі дзавадлуў этыкет і норма ідэйная. А Калачынскі, вярнуўшыся дадому, яшчэ ковькі часу дэпытваўся: «І чаго яны сьмяяліся?»

Аўрэд Бусуёк меў незвычайны посьпех у чытачак і асабліва ў глядачак. Але аднойчы, не саромеюся прызнацца, я, п'яноўткі й нязграбны, перамог адендэаён'істага Аўрэда.

Дэкада савецкай мітаратуры ў Азэрбайджане. Выступы, сустрэчы, застольді. Перад заканчэньнем дэкады ўрадавы банкэт. Сярод удзельніц урачыгасьцяў вылучадася паэтка з Таджыкістану, такаяя пэрсіянка зь песьняў. Адразу ўгадаваліся радкі «и за борг её бросает в небезопасную волну». Пакуль Аўрэд красавалуся перад усім застольдем, мы выйшлі з чаруёнцідай у дёмную й дэпладуо ноч, як у казку. Потым я напісаў угадаку:

*Неўтаймаваны Бусуёк,
Шаноўнейшы Аўрэме,
Сурма кожчы свой сурёк,
Пакуль не астарэлі.
Бо зь вяльмі суйкамі
Мы самі ўжо ня самі.*

Аўрэд Бусуёк

Іван

Сёвета ў сьнежкі яму стукне 77. А ў мамадыя гды
 любімі мы віно «Тры сямёркі». Яно было й даступ-
 нае сваёй жаной, і вясёла забіраа, як казла за роті.
 Даўні сябар мой Іван Бурсаў цяпер зрадаас тэле-
 фануе з Масквы. Пачую голас — і мамадзею душой,
 бо ў мамадосыць вяртаюся. Бурсаў, Караткевіч,
 Кляўко, Нязьведзкі — Аружная сябрына. Детка й
 пісалася, і выпівадася, і закусвадася. Іван пмаг пе-
 ракадаў беларускай паэзіі на расейскую мову.
 Толькі асобнымі кнігамі ў ягоных перакладах
 выйшлі Бурлаўкін, Караткевіч, Зучёнак, Цьвірка,
 Аось. Маіх некалькі зборнікаў пераклаў Іван. Гэта
 Бўдакія Аось распавядаа Бурсаву пра сваю разгуб-
 ленасьць. На прыёме ў польскім консульстве за-
 прасіў Бўдакію на танец гдаэраўскі консуа. Тан-
 чыа й думала, што сказаць па-нямецку. Аы ўсе
 савовы вывучаі з галавы, толькі помніаася «хэндаэ
 хоа», што значыць — рукі ўтору. І ўвесь танец пра-
 ватадася, сказаць ці не.
 Не адна Аось аса парлядаа на Івана Бурсава. Па-
 каоньніц ён называў непрыземлена — «пггички».
 Чародамі віаіся птушачкі каа дїрыка, пераклаа-
 чыка, казачніка. Вершы для дзядей, казкі выхадзілі
 шадённымі накладамі й разыходзіліся імгненна, як
 у казубы. Аїрыка нарадажаа чытачоў казак, загадак
 і дасьціпных пацешак з хітрынкай, з усьмешкай.

У застоовлі мы называлі Івана старэйшым братам,
 бо ў Савецкім Саюзе расеец, які яшчэ паа стоа
 пехатой хадаў, быў старэйшым братам, а любы
 стогадовы джеа іншае нарывааьнасьці быў мамад-
 шым братам. Хоць у Івана Цярэнцевіча (мы казалі
 Цярэшкавіча) маці была беларуска, аы сам сябе
 ён лічыў беларусам. Аме каі выпадааа Івану чарга
 йсьці ў краму па вогненную ваду, мы дэзунтавалі:

Ідзіт по трабляному курсу

Наш старший брат весёлый Бурсов.

А болей сурёна казаў я багатаму на ласку сябру
 свайму:

Хоть сильна, как смерть, любовь,

Но сильней привичка.

Ваня,

Веточку готвь —

Прилетит тшичка!

І дзіцячы чытачы расьлі. Цяпер ужо лны дарос-
 лыя.

Бурсаў

Генадзь

Генадзь Бураўкін — знакавая фігура ў беларускай справе. Утраплены, агантаны крывіч. Понацкая зым-ля дада яму й каёк, і трапяткое сэрца, якое бадіць за беларушчыну. У нас на Вушачыне пра такіх казалі: у кіпячонай вадзе купаны. Восстрае пярро,

аналітычнасьць і маштабнасьць
Бураўкін мысьленьня ў Генадзя Бураўкіна
 зайздросныя. Любіць гумар і

ўмеє на ўсім скаку падкаваць Пэласа. Ня ён гнаўся за пасадамі, а пасады бралі Генадзя аблогай. Да Менску да Нью-Ёрку прайшоў шлях кіраўніка. Там, дзе быў Бураўкін, была Беларусь, беларуская мова. Пра свайго сябра й зямляка я са студэнцкіх гадоў пісаў і ўзьнёса, і падкавыгрыста. А як бы на паасу-моўку, скамаіся ў мяне радкі:

*Хай здрайцы швоўца ў култы,
 Бураўкін з мужнасьцю на «твы».
 Ня браў удзел у дробных зьвадах,
 Ня гнаўся за ласейшым кусам.
 На ўсіх вышынствых пасадах
 Ён заставаўся беларусам.*

Генадзь рыфмуецца са словам «гнаць». І ён гоніць нечысьць, набрыдзь, попасьць з нашай святой зямлі.

Янка

У мамадыя гады
 любіў я езьдзіць да
 мамы са сваямі сябрамі, пе-
 ралік прозвышчаў зойме доб-
 рую старонку. Згадаю выбарачна.
 Васіль Быкаў і Генадзь Бураўкін, Іван
 Бурсаў і Барыс Забораў, баўгарскі паэт
 Стэфан Пагтонеў і Сымон Батун. А
 ўааазімер Караткевіч ехаў са мною да
 мамы, як дамоў, і часта. Адноўчы паехаў і
 ўтрох: Янка Брыль, Уааазімер Караткевіч і,
 вядома, я. Хааазімі па ваконцах, па барах, ад-
 вавямі вушпацкія азёры. Каля Ваўчэнскага возе-
 ра, каб выйсці на звонкую баравіну, треба было
 перайсці рэчку Крывуху па тапавіне. У Янкі
 Брыля і ў мяне былі гумовыя боты, а ўааазімер
 Караткевіч ішоў у туфлях. І давялося Брылю пера-
 носіць па зыбаўцы фальстафаватага Караткевіча.

Брыль

А ён, добра пад-
 бахушаны, зь нікомі
 не пагаслай прыгарэўнай у
 зубрах, разгойдываючыся, як у
 сяме, з аршанска-ўэльскай іро-
 ніяй цікавіўся: «Янка, ці ня цяжка
 табе?» — і зьнізу чуў адказ канкрэтны:
 «Замаячы, а то скіну». Я толькі ў думках
 канстатаваў:

*Аж дрэжыць чартавога зьвіда,
 Ўсьмешкай свеціцца лісце ў расе.
 На мячох мандуэнтных цярніва
 Помнік будучы помнік нясе.*

Пасгупова сябры мае робяцца помнікамі, а для
 мяне яны жывыя...

Пятрусь Броўка быў сынам свайго часу. Але не такім завьёзана савецкім, як яго часам успамінаюць. Любіў жарг, вясёлыя размовы, сам сябе, як помнік, не насціў.

На адным зь пісьменьніцкіх зьездаў у Маскве ўрадавы прыём прыпаў на 25 чэрвеня — дзень нараджэння Броўкі. Зь сярэдзіны застолья Броўка выйшаў. Пайшоў і я правадзіць зямляка, якому «штодня з-пад Вушачы званілі крывішчы». Ідзем па крамлёўскім двары, а пісьменьнік і кажа:

— З усіх дароў люблю Пётру. І не таму, што цэка. Гэта ж ён пасылаў Меньшыкаву запіску: «Прышлім Катьку, страшно егъ хочется».

Мяккім голасам заўважаю:

— А нам здавалася, што вапшае пакаленне толькі кароткі курс ведае.

— І гэта ведае, — успамінная ўсьміхаецца мой суразмоўца.

У цягніку на Менск усміхаюся радкі:

*А цэзка Броўкаў, Пётра першы,
Як ён, не налягаў на вершы.*

Аы моц мужчынская ня ўся

На рыфмы йшла і ў Пётруся.

Свае ўва ўсе вякі разьмікі —

Зь вялікім хто, а хто вялікі...

Пятрусь

Броўка

СЫМОН БЛАТУН

Сымон Благун як чадавек, як пазят быў асобай, у жыццці самабытнай зьявай. У ім спаадучадася прыгажосць унутраная з прыгажосцю юнака, мадаота мужчыны. Лежачы на студэнцкіх ложках, мы перакідаваліся экспромтамі, высёвямі эпітафіямі. Сымон чытаў эпітафію сабе: ён кіннуў піць, таму што выпіць; ааббо мне, перафразауючы Сяргея Ясеніна:

*Як свмерцв ружкой мяне крапе
І свбегту белага ня ўбачу,
Ня стаўце помнік толькі мне,
Ня стаўце помнік мне ў Вушацьв.*

Мадарым здавадася, што жыцьцё бясконцае. Пасьяя ўнівэрсытэту працаваў Сымон у газэце «Зьвязда». Супрацоўнікаў газэты называлі мы зьвязьдзюксамі. І казаў Сымон, як редактар пасылаў яго па інтэрвію да старшынні Вырхоўнага Савету Казова, цёзкі Чапаева. Генэральная лінія партыі была куккурузная. І таму на урадавым лецішчы і ўеза, і выеза, і нават кляомбы пад безьмэдэйныя кветкі былі ў куккурузе. Прыняў карэспандэнта Васіль Іванавіч у дянiстага адытан-цы, пачаставаў бярозавікам з журавінамі. Даз-водіў напісаць за яго ўсё, што патрабаваў орган ЦК КПБ. Смакаваў бярозавік ды ўсё журыўся, што застамося некалькі бячэнкаў, прысьманных з Палеьсяя народанаму абранцу, і, відаль, да новых бярозавых сьдэзаў не дацягне. Напісаў Сымон інтэрвію, павёз на візу. Тая ж адытанка, той жа бярозавічак.

— Ну адык што я там напісаў? — пацікавіўся цёзка Чапаева.

Сымон пачаў чытаць пранкі. Спыніў, спытаў: Дзе расьпісацца Расьпісаўся. На разьвітаныне зноў пабедаваў, пажурыўся, што ня хопіць улюбёнага напою да новага. Быў Сымон Благун і тонкім лірыкам, і ўдмівым сатырыкам.

Пісаў я сябру свайму й вершы, і праамовы да зборнікаў. Пісаў як бы застоовныя савыг.

*Твой кожнвы верш,
Замроены Сымон,
Набезяны вандроўнымі вытрамі,
Мацнейшы за надзекі самагон —
Бязроднікаў да памьці вяртае,
Чытачак зводзіць з памьці,
Яны
Хмялюцьв ад салодкае маньв.*

Лявон Баршчэўскі

Размаўляе на сямі, чытае на дваццаці мовах. Пытаньне ў красвора Беларускага ПЭН-цэнтру, вучоны, перакладчык, адзін з заснавальнікаў БНФ. Праўда, са словам «прэзыдэнт» трэба быць асьцярожным. Ва ўсім сьведзе на чале ПЭН-цэнтраў прэзыдэнтты, а ў нас зь нядаўняга часу ён старшыня — на кадохозны мэд. Але ня будаў адцятваць увагу заўвагай. Сам запойню літарамі кьвадраткі красворау — і атрымаешца «Баршчэўскі». А каб ня бытаць з клясыкам ХVIII стагодазьдзя Янам, удакладнано — Лявон. Празь вякі пераемнік Францыска Скарыны, карэнны папачанін у клопатах ня толькі па вушчы, але й па макаўку галавы. Гумар і самаўсьмешка ратуюць Лявона ад перанашрулі.

136

У 1992 годзе вазілі навучэнцаў Беларускага ліцэю, дзе Баршчэўскі быў прарэктарам, у Ганьск. Памяціся ў Кашубах. Жыхары й пытаюцца, адкуль малады вырай. Таумачаць, што зь Беларусі. «А цо то за край?» — дапытваюцца цікаўныя. Тады Баршчэўскі зусім сур'ёзна даводзіць, што на мяжы стаіць 1400 танкаў, а ў Кабыльніках фьёт. І Беларусь улюбый момант здольная акупавачь Польшчу. І шмат хто паверыў і працяўся павагай да новага, незнаёмага дагэтуль краю.

Са страхаўгай пашанай гляджу я заўсягда на Лявона Баршчэўскага, бо сам на некалькіх мовах разумю, але, як той сабака, сказаць нічога не магу. Сваё захапленне паспрабаваў я выказаць радкамі:

*Як свой,
На ўсіх маіцэрывках Лявон,
Ды тэарэтык і заступнік воли,
На мове ніякой ня можа ён
Са здрайцамі дамобіцца ніколи.*

137

Юры Багушэвіч

Юры Багушэвіч Быў аўта-

рам апоўсёды «Дрэва Дружбы», якая час ад часу перавыдавалася. Прадаваў са-кратаром у Саюзе пісьменьнікаў. Але най-болей баіскара раскрывўся талент Юрыя Кан-станцінавіча ў арганізацый застольнай, у сяб-роўскіх бясёдах. Арынапрофільны, станісты, са шляхетнымі манерамі літаратар ня мог зьлічыць свае перамоты на амурных франтах. І адпаведна ўспамінаў ваенныя баталі кшталту: ...у Эльзы пан-тофік гайдаецца на кончыку падьда нагі... Не хапіла сыпірту... У тайзе ён з дамай, яна яму гамінкай адганяе камароў з таго месца, адкуль ногі растуць...

Было, што мы з Уладзімерам Караткевічам два месяцы сядзелі ў десе ў Доме творчасьці «Каралішчавічы». Месці з намі адпачы-ваў ад працы ў Саюзе пісьменьнікаў і Юры Багушэвіч. Паколькі ён

ночы праводзіў неадзе на аднаменых хутарах, Абы днём рэдка сутыкаўся ў сваім вялікім — хоць ваў-коў ганяй — пачкі, мы з Валодзем прывучалі сучку Джэры спазь на падшпы Багушэвіча. Пры гэтым накрывалі яе коўдрай.

Пра Юрыя Багушэвіча хадзілі вясьбля легенды. Яму былі ў мяне радкі:

*На моры жарсвіці ўзвёсвіці дамбы
Найлетш за ўсё зь пачыотных дам бы
Хачеў незачулажны Юры,
Каб адпачыць маглі Амурь,
Якія лёталі над ім,
Штоноч стбарачы інтым.
Дабодзілася Юрыю
За ўсё пачыць натуралю.*

І пачыць спраўна. Канкрэтнае каханьне ці літара-турны твор пра яго, каму што даспадобы.

Лёў Ашанін

Ані беларускай літаратуры ў Расеі. Вялікая група беларускіх пісьменьнікаў і маскоўскіх. Нашую дэ-летальна ўзначальвае Пятрусь Броўка. На ўсіх сус-трэчах саіруе Леў Ашанін. Тады ў модзе была песь-ня на ягоньня словы «Как у нас во дворе». І адпа-ведна скрозь яна выконвалася. І так яна ўелася мне, што пасьмя застолья на грунтоўным падлітку я засьпяваў:

*Как у нас во дворе
Есть кобель в конуре,
Всех других кобели
И белей, и милей.
Я гляжу под хвост,
До чего ж он прост.
Но я всё гляжу,
Глаз не отвожу,
Тра-та-та.*

Ашанін пабег да Броўкі — адашпіце назад Бара-дуліна, ён хаміць. А да гэтай песьні яшчэ й нашую трохі падправіў:

*А Леў Ашанін халтае вутамі,
Ой, не отдай мяне, маць...*

Броўка па-зьямляцку памахаў мне павыдам і парайў ня чубіцца з ганарыстымі маскоўцамі...

Як вясельме без жаніха —
Купалаўскі тэатар без
Генадзя Аўсяньнікава. Пры
светах былі дзюволены
беларусы. Дыпер зьвіміся
й прафэсійныя й этнаграфічныя
беларусы. Генадзь быў і
застаецца натуральным
беларусам. Мамадыя
любімі мы перакінуўца
экспромтнымі падымаўчыкамі.
Генадзь пісаў мне ў
нататнік:

*Рыгор пазіт
І сябар мой,
Аы сам і жарты
З барадой.*

Я даказваў:

*Трухой ад сяньніка
Напханая ў Аўсяньніка-
ва
Галада.*

Генадзь лічыць, што ўсё жыццё ягонае ад нараджэння складаецца зь недарэчных здарэнняў, са змяшальных выпадкаў. А мне здаецца, што Аўсяньнікаў, як аўсяны сноп, падперазаны перавяссам тумару, самаіроніі. Бо каді дужа сур'ёзна глядзеш на ўсё, што навакод дзеецца, можна пазеялінецць ад суму, як медны таз. Просіць кадега заказаць яму акумуляры перадастэжаксэм, Генадзь заказвае адну пыбінку на -3, а другую на +3. У акумуляры дзівіцца, а ён даказвае, што гэта ў актора незвычайная роля. Едуць з Аўшокоў, са свята беларускага тумару. У Калінкавічах чакае вячэра ў рэстаранці. Тумарыстаў ахоўвае міццызя й амон. Аўсяньнікаў вырашае не вячэраць з тумарыстамі, бо тумарам сыты

пад завязку. Ідзе ў Калінкавічах на вакзал. Аб'яўляюць цягнік Калінкавічы—Пінск. Перагумаронаму Генадзю чуюцца: Калінкавічы—Мінск. Ідзе да касы. Набыае білет. Сядае ў цягнік. Едуць, едуць, чые, што нейкая гаворка ня менска. Пытаецца, ці хутка Менск. Яму даказваюць, што цягнік ідзе ў Пінск. Людзі едуць на базар. Раліць яму перасесці ў Жабінцы на цягнік зь Берасцыя, які й дзвязе да Менску. Пакуаь так вандраваў, жонцы патэаефанавалі з Калінкавічаў: ці ісьць у мужа татүіроўка на рудэ? Бо знойдзе-ны труп мужчыны з татүіроўкай. Такі Генадзь Аўсяньнікаў тыповы беларус, што да яго падабныя кожны, ня штучна выведзены, натуральны беларус. І покуаь жонка ўдакладняла прыкметы мужа, на парозе ўзьнік фальстафаваты шляхціц — жывы й вясёлы.

Генадзь Аўсяньнікаў спрытна мамое шаржы, піша эпіграмы. У мяне для даўняга сябра тумарыста, які на раэкасыць тонка адчувае діржку, такія радкі:

*Не дайдаў чужых кусянікідү,
Сам пачываў свой кармавай.
Манату Вахусу Аўсяньнікаў
Казаў шляхетна:
— Надвай!
Прывык на сцэне і ў жыцці
Свайі стэжкычана ісьці.*

І ідзе роўна, і ня глухне ад авалцыяў. Ідзе, усьміхаючыся сам сабе. З Генадзем ня сумна й сябрам, і яму самому.

ГЕНАДЗЬ АЎСЯНЬНІКАЎ

Генадзь Асташонак — самавіты майстра з творчае суполкі «Коўню», дзе ствараліся творы, якім суджана перажыць вякі. Мастацкае аздабленне метаду паграбуе натхненныя і працы. Яно нягаснасьць агонь спадаручным у майстра. Разцу спакрыцця і самы дамікатны мэтал, і самы прывёдрахарктарны. Ад заручавьнага пярсьдэнка да залатога ланцуга на шыво ўпіравай чараўніцы, ад азіды да кабычці — усё могуць чарадзейныя рукі гаспадары пвёну.

Генадзь Асташонак

Сьціпаўсьмешлівы Генадзь
вясёлы ў душы. Сьмяюцца
аздобы ягонныя. Колькі ні
бачыў шчыруна, ён заўсягда
за працай. Некалі мама мая
казала, гадоўнае, каб праца
не паняла верх над табой. І Ге-
надзь дужаецца з працай, хто
каго.
З малечых гадоў угадвае, як ён
заблудзіўся ў бульбе і заснуў. Бо з
торбачкай на плячы дапамагаў баць-
кам выбіраць ураджай. Тады ўжо ха-
дзела яго ашукаль праца. Але не ашукала.

Марна спрабуе і цяпер. Хацёў падушкар Ге-
надзя і Бахус. Палімі лазыню. Выгнані
саматонку. Любая цётка Вера і
навіда памяменьнічку ў слоіку на
ане. Нагнуў мамы бэарус надыя-
навыны нашой — абдало ўсяго
нейкай парай, аж сьлёзы з ва-
чэй пасыпаіся. Закашпаўся і
ледзь прахныкаў: «Ня буду
ціць дымнае маляко!» І цяпер
ня дужа тоніцца за малячком
з-пад шафёнай кароўкі. Вы-
нік агню болей падабаецца
Генадзю. Ён вяртае даўніну
ў сёньняшні дзень, а сёнь-
няшні дзень пасылае да ка-
прызнай даўніны ў сваты.

*Генадзю каб што
Абхітравіць даўніну,
Ён можа,
Развагу даверыўшы часу,
Калычугу пераккаваць Перуну
І наднавіць надковы Пэгасу.*

І расьце чарта ў «Коўню» да Генадзя
Асташонка.

А л е с ь

Асіпенка

быў пісьмень-

нікам з партызан-

ска-камсамольскага

прызвыбу. Радагаваў і газэ-

ту «Чырвоная змена», і ча-

сопіс «Мамадосць». Свой партыз-

занскі й камсамольста-кіраўнічы

досьвед скарыстоўваў сумленна, на-

ковыкі гэта ды было ў тагачасці. А ўсё,

пра што неяк было напісаць шчыра, ста-

раўся распавесці, як бы скінучы дзякар з душы.

І партызаншчына глядзеця як чорна-белая

хроніка, а не як пафарбаванае кіно.

Барэзьнік. Возера. Мамады партызан

толькі вярнуўся з заданьня, яшчэ не

зусім умеючы, гоціцца тупавагай

брытвай. Прыдзецца самавётам

карэспандэнтка з «Камса-

мольскай праўды». Інтэр-

віное ляснога садагата.

— Ковыкі ты нем-

цаў забіў?

— Тры.

Камісар, які стаіць недаступна тут жа, амаль кры-

чыду:

— Ня тры, а трыццаць тры!

Герой нясьмеда ўдакладняе:

— Усё-ткі тры.

Камісар як не выскаквае зь сябе:

— Табе што, фрыцаў шкада? — І да карэспандэнткі:

— Пішы пяцьдзясят.

Пра шмат якія подзвігі народных мьрдзіўцаў та-
кота ж паяну казаў Алезь Асіпенка. Шкада, што
сам не напісаў пра ўсё, што ведаў, што мулялася
яму. Ці таму, што час не прыйшоў, ці таму, што
сам пісьменьнік ня мог выраціцца са свайго часу,
які трымаў яго.

Здавало апошнія сустрачэньні. У выдавецтве выходзіць
збор твораў Алезя Асіпенкі. Пчаельны аўтар нясе
чарговы том. І ўсё-ткі шкадаў: «Камі б сакратаром
ЦК быў Аксёнаў, ён бы, як таварыш па рабоце ў
камсамоле, даў бы мне не чатыры, а пяць тамоў...»
Нейкае перагуканьне: ня тры, а трыццаць тры, не
чатыры, а пяць!

Хайла наслухацца Асіпенку

Патрыятычна-лірычнага энку,

На подзвігі гэткія наглядзецца,

Камі не было куды

Страху надзецца.

Рэдактар стараўся,

Каб у «Малдосці»

Былі малодыя як частыя госці.

Дзякуй яму за гэта!

Алезь

Асіпенка

Анатоль Анікейчык

Скулыгтар Анатоля

Анікейчык быў сынам

свайго часу, а мастак, як в-

дома, паднявольны часу, які

раўніва сочыць за мастаком, каб

не працаваў на іншы час, бо час бу-

дучы забываецца на час мінулы. І пра-

цаваў Анатоля і на свой час. Гэта японныя

леніны яшчэ й цяпер паказваюць дарогу ў

сьветае заўтра, японны бэтонналыбісты парты-

зан вырываецца з бяжкады на Вушачыне. І ўсё-ткі

працаваў мастра на іншы час, на будучы час. Гэта

японныя вылявы прарока нашата Адражэньня Янкі

Купавы ў Араў-парку ў Нью-Ёрку, у Менску, у

Ляўках сьдывяражаюць веліч беларускага духу,

душы беларускае. Сам Анатоля глядзеўся стодам,

які ажыў.

Кладі вока на самавігата скулыгтара й партудамы.

Кашырына Фурцава, міністар культуры савецкай

імперыі, узяла з сабой Анікейчыка на Кубу й дужка

раўнавада, калі ён даса паглядаў на спэцыяльна

выведзены гатунак супэрпрыгажуняў-кубінак. Вы-
ступіаў Фідэль. Гарачыня. Духата. Ледазь было памк-
нуўся Анатоля павезыці ў кішэню, каб дасгаць на-
соўку, як у поміг вока адзін зь преаахоўнікаў Фідэ-
ля схапіўся за кабуру. Анатоля адразу папрасіў пе-
рамадчыцу сказаць, што ён асабісты преаахоўнік
Фурцавай. Як свайму камегу беазауба заўсьміхаўся
рэвалюцыйна-пільны кубінец. Там жа жожы бела-
рус, якога можна было экспартаваць хоць куады на
пацішэньне пароды, вучыў быдуно расейскую тка-
чыху, а тады міністра культуры, як піць усе тосты
й не т'янецць.

Вітаў у застольных тостах і я Анатоля, як сабра
свайго дасьціпнага й кеплівага, прысьвячаў яму й
сур'ёзны радкі, і такія, як некалі жартавалі, з усь-
мешкай на паўгубы:

Анатоль бяз пьхкі мэнтарскай

Долы, горы, паркі, скьэрвікі

Засяля манумэнтамі

Ад Вушачы да Амэрыкі.

— *Охэй, мастра Анікей!* —

Даходзяць дамы да гітэрыкі...

Чынгіз Айтматаў. Выдатны пісьменьнік, чыімі кнігамі зачытваліся. Творы Чынгіза Айтматава перакладаліся на шмат якія мовы. Праўда, у часіны савецкай імперыі выбітныя творцы мелі эпітэт «савецкі». І да прыкладу, «выдатны кіргіскі пісьменьнік» у тыя часіны — ацэнка меншая, чымся «савецкі». Для савецкага пісьменьніка няважна было, піша ён на роднай мове, ці адразу на расейскай. Хадзіла нават такая ўсьмешка. Выдавалі парасейску як ня збор твораў аднаго ўсходняга савецкага клясыка. Зьвяралі пераклады з арыгіналамі. Не маглі дашукацца арыгіналаў дзясятку паэмаў і сотні вершаў. Калі спыталіся ў сына, дзе арыгіналы, той адказаў: «Напэўна, бацька нешта распавядаў перакладчыку». І студэнты на радзіме пыталіся ў свайго славутага земляка, ці будуць ягоныя творы па-кіргіску.

Падчас аднае дэкады ў мяне склаліся радкі:

— *Чтоб депутатом в чёрном авто
ездить среди делегатов,
я русский выучил только за то, —
промолвил Чингиз Айтматов.*

Вядома, Чынгізу Айтматову гэтую як бы эпіграму я не прачытаў. Ня быў я ў прэзыдыюмных эшалёнах дэлегацыяў ніколі. Усьміхнуўся, што завецца, сам сабе ў рукаў.

Заір Азгур, не шкадуючы сябе, працаваў і працаваў. Скудыгтар, дасьціпны суразмоўца, дзікавы мамуарыст. У майстэрню ягоную было пчасьцем зайсьці. Як у мюзэй. Аж сам маэстра даваўся жывым манумэнтам. Мне прыйшлі было радкі:

*Ад усламінаў пацяжэла кайстра.
Ды не зважжае на гады свае,
Ідзе —
І помнікі вмяноць майстра.
А ён між іх сябе не пазнае.*

Пра японья працы хадымі й высёвыя анэждоты. Так турысты з Каўказу Азівііся: «У Менску мы ўпершыню ўбачылі Леніна сьдзячата. І такі ён сумны-сумны. Ці ня каецца, што заварыў кашу» Гэта пра помнік Якубу Коласу перад Камароўкай. У Заіра Азгура была цята да партыйных іадаў.

*Азгур першы блізка ўбачыў мему,
І стараўся шчыра дабрадзеі
Іамамі партыі плянэту
Засяціць замест жывых модзей.
Іамамі лясэй зь цяжкай задачай —
Аббудуюць камунізм, найіацай.*

Неяк сумаваата Васіль Быкаў зазначыў: «Азгур нарадазіўся камуністам, а памёр габрэем». У майстра хапала натхненья на ўсіх. Лешпыя творы будуюць яшчэ доўга жыць і жыць...

Кахін Абілаў

«Бог стварыў чалавека, а ўсё астатняе зрабіў чалавек», — любіць паўтараць Кахін Абілаў, будаўнік, жыццядлюб, гасцядлюб. Хапае будаўнікам клопату, каб дарабляць тое, што нарабіў чалавек, далёка дахіміўшыся ад задумы ўсывышняга. Кахін можа дапамагчы дому, у якога страха паехода, замяніць яе новай. Аый ня толькі дому. Кахін будае трывада і натхнёна, будае Беларусь, якая стагася яму роднай. Сын гордлага і старажытнага народу, чыя мова бярэ свае карані ад Авесты, добра разумее нашыя пакуты. Галышы ня маюць мажлівасці разывіваць сваю культуру, сваю мову. На сваёй зямлі яны як тыя кватаранты. Пра іх ня чуе свят.

І ня дзіва, што ў адной нашай паважанай газэце, якая йдзе на замежка, замест «галышы» набраді «галашы». У нас на слыху болей дзеа Талаш. І тым болей крапуді мяне вершы аванцудцігадовага Кахінавага сына Дарака. Яны на беларускай мове. Прачытуго ковыкі радкоў:

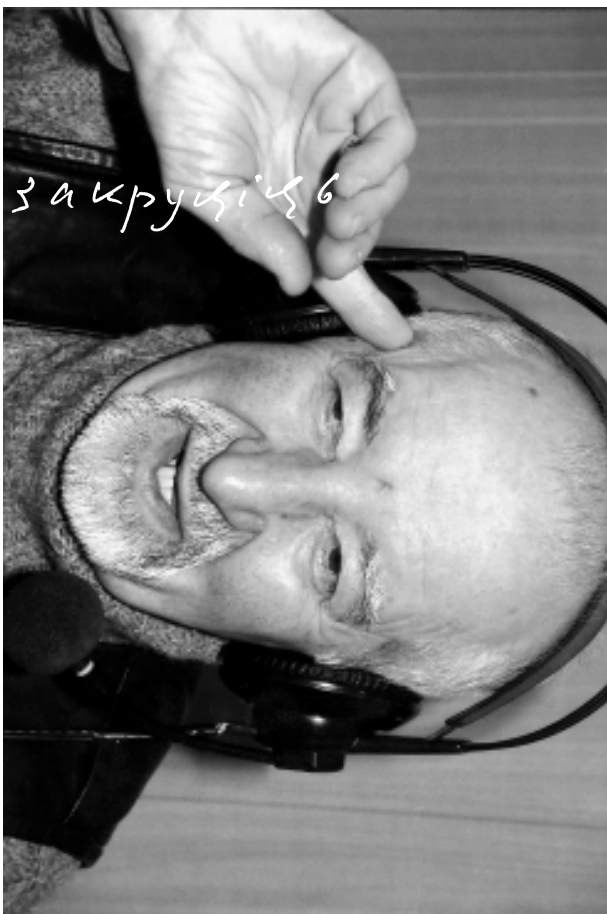
Вамі,
Беларускія патрыёты,
Ганарымся мы,
Сэрцам адданья Вам
Талышы.

Талышы зь вядікай літары напісаў беларускамоўны талыскі паэт. І камі Кахін запытаўся ў сына, чаму ён піша па-беларуску, Дарак адказаў, што Беларусь яму родная.

Кахін Абілаў падтрымлівае азэрбайджанскае зямляцтва, спрыяў выхаду беларускамоўных кніг Курдакага паэта і прэзаіка Ганада Чарказяна, арганізоўваў выстаўы выдатнага мастака Каміла Камада, ён бескарысьліва дапамагае культурнаму разывіццю двух народаў, беларускага і талыскага. Нават арганізаваў Кахін фестываль танцаў жывата, дзе беларускія красуні зрабіліся ўсходнімі чараўніцамі і паланімі педачоў рухамі, набліжанымі да канкрэтыкі. Кахін любіць паэзію і думкі, і цела. Яму мае радкі адпаведна:

*Сваю зямлю часоа арандуем.
Мы ў гэтым свеце ўсе будаўнікі.
А ўсё сябе няк не дабудуем,
Хоць кніць з саміх сябе
Нам не з рукі.
Абы былі нясок, цэмэнт і глына,
А дыврэжтыбы і лезуны —
Духтні!
Хвалае скалаглыбоаа Кахіна
І лірніка, і танецу жывата.
Жаюцьдэй ён не
З паўночткааа кдаўша.
У талыша сьмякотная душа.*

Карыць, шурпач, закрукіць

ВАСЁЛЫЯ ЭСЭ

ДЛЯ ХХІ
СТАГОДЗЬДЭЯ

Як беларусы паганства
пільнуюцца, тасьцей
прымаюць і ў госці ходзяць,
адпачываюць, ракаў ловяць,
сэксам займаюцца

Кожную хату ахоўвае Хатнік. Трэба ведаць яго-нае імя, але не вымаўляць усых.

На страху трэба насіць Цмоку яечню, каб Цмок ня ўгневаўся і не пусьціў гаспаду дымам. У падпечы жыве вулк, яго частуюць маляком.

Як пра добрых знаёмцаў кажучь пра Ярыду, Жыценя, Вададыха, Аесуна, Жыжгу. Да нашых дзён, каб малы не абіпеі падец аб алонь, папярэджваюць: жыжга — кусь. З марозу заходзячы ў хату прытаворваюць: зьмёрэз, як зюзя. А зюзя — гэта гамоўны мароз, у яго яшчэ дванаццаць братоў — Прагун, Траскун, Скварун, Пабыгун, Цягун, Арыгун, Крак-кагун, Зьвягун, Маўчун, Казыгун, Кругун, Шчыгун. І кожны па-свойму марозіць.

Трасца мае таксама дванаццаць сястрыёр — Трасавіца, Агнявіца, Зябавіца, Гнятавіца, Кархавіца, Гаухавіца, Ламавіца, Пуххавіца, Жаўтавіца, Старгавіца, Глядавіца, Невідуха.

У адной асобе Кон, ад яго ўжо ідзе Скон. За сталом гаспадарыць Ядун і Жор. Кажуць: напаяў такі Ядун, што наесыўся не магу, ем і ем. Як нападзе Жор, сабаку б, задецца, эжор.

Спрадвечныя свайм паганствам Дзяды. Гагавалася куцьдзя, гатаваліся кдэцкі з душами: сыленкі — кдэцкі з Аранай будыбы, а душа — з кручанана мяса ці, па-сучаснаму кажучы, з фаршу. Даўтлі кдэцкі зваліся сарокамі. У сароку ўторквалі душу з кавалачка сала. Некалькі сарок былі бяз душаў, а ў адной — срэбная манэтка. Трэба было ўгадаць, у якой сароцы манэтка гэта.

Да гэтага часу чую мамін голас. Сядзем усёй сям'ёй за стол. Мама пачынае запрашаць:

Як беларусы паганства пільнуюцца

Бог дзён, а канфэсіі — гэта болей прафэсіі. Паганства панавала прыроду, дчыла ўсё жывым — і ваду, і траву, і павегра, і ваду. Паганства паклалася Тварбе Божай. Шмаг якія паганскія багі ў хрысціянстве сталі святымі зь іншымі імёнамі. Да прыкладу, той самы Пярун-заватавус стаў Ільям, які разьяжэкае на вазку і пускае вогненныя стралы.

Паганства мае свае нацьянальны асабывасці ў кожнага народу. Крыўчы бадай што болей за ўсіх суседзю захавалі паганскія карані, зь якіх цягнуцца ў вышыню даўніны і спрадвечна адметныя дрэвы і побыту, і свегаўспрымання.

Мароз, мароз, хадзі да нас кучыццо есці!
І ты, грамак, на голы лес не зьмідзі,
начостку прывімі!
І вы, Дзядочкі, хадзіце і з сабой
непамяненых вядзіце!

Стол і ў будні ані быў святочны. Пянавадіся паганскіх прыкметаў. Нельга ў пяшчы сядзець за сталом — пецца глухая будзе. Зьмятаеш стол на рог — гаспадарку на каін зьвязаеш. Нельга стол сыціраць, камі за ім сядзіць — будуць людзі заціраць. Зьмяцеў нож са стада — мужчына сылішаецца, выжка зьляцеда — маадазіца. (Дарэчы, нельга было наліваць праз нож — піць дарэжка.) Камі хто зарыгануўся за сталом, воўк недзе ў лесе на яноны сьмеа наступіў.

Ког мьвешца — госьці будуць. Катуп яшчэ прыгаворваюць, падахвочваюць:

Заўхом руда, ў цараночку вада.
Заўхом руда, ў цараночку вада.

У Чысты Чэрвер мьноцца да ўсходу сонца людзі, а крумкач сваіх дзіцей у крыніцы купае таксама да ўсходу сонца.

Выншаваді сваіх і суседзіў праз крысо кажуха, каб быў багатый і касматы. (Касматаму цяпшэй было некалі й пасья.) Гааруч не выншаваді.

Чыста паганскае пажаданьне: будзь зарова, як карова, і багата, як зямля, і падавіга, як сьвіньня. Маадазіцы нацяжкў жададі нарадзіць, як пукунду.

Заецца, нядаўна было. Выган каровы першы раз на пашу. Дапамагаў маме шкрэбам вычэсваць нашую Аысоню. Каб у схудавай за зіму каровы вярони не выскубваді кузакі поўсыці сабе на гнёзды. Да ўсходу сонца мама брада з крыніцы ваду, абмыць карове рогі й вымя. Лімі ваду праз шклянну — ад уроцаў. На Юр'я на дзеньніку ў варотах пасьцікамі дзедаў пояс, камі два яйкі, іконку (кпчоанае паганства). Карова выходзіла з хлява, пераходзіла пояс.

Ці яшчэ паганскі рытуал. Парасятка як прыносімі з базару, цёрмі аб печ, каб таўсты, як печ, быў; цёрмі аб заслонку, каб саа было, як заслонка; кармімі з патэльні, каб сьвіньня была гадкая, як патэльня; абносімі вакол ножкі стада, каб ад дому сьвіньня не адыходзілася. І ўсё гэтак і ставалася. Цяперашняе саа зусім тога смаку ня мае.

І ў нашыя дні, камі зельнік зь вядзьмарскім веданьнем свае справы зьбірае зьёккі, перш чым сарваць якую, просіць у яе дазволу ўзяць яе й кажка, адя чаго яна трэба й каму дапаможа.

Гэта камуністы й прыроду жывой не прызнаваді, і модзей за людзей ня меі. Усёдазвол.

Меняет движенье рек,
Высокие горы сдвигает
Собетский простой человек.

Паназьямяняді рух рэчак, панаасоўваді торы, паасушылі бааоты, павысекамі пушчы. Няма прытудаку ні Вадзінікам, ні Лесунам. І цянецца вынішчэньне ўсяго жывога. Нават валунам не даюць

расьці. Уздоўж яшчэ дясных дарог валуны пафар-
багі зь дэзунтамі: беражыце прыроду! Гэта ж не
велікодныя яйкі. А камя прыныць валуны за веліко-
дныя яйкі — іх трэба біць аб каменныя іабы чы-
ноўнікаў. Іх бы саміх пафарбаваш і дадаць дэзунгі:
сьдэражыцеся бязмозглага чынавенства! Але цягам
часу і пушчы абраснуць, і рэчаныкі будуць поўныя,
зь берагамі роўныя. Паганскія багі не пададуцца ў
выпнаньне. Яны любяць крывічоў і заступіцца за
іх.

*І камя змушае лёс ваацца,
Ачы трымаюцца за ўласны твы
Беларусы —
Кіючыя паганцы,
Самісныя, як пан бурштын.*

Як беларусы гасьцей
прымаюць і ў госьці
ходзяць

«Госьці ў хату — свяінны рады», — жартуюць
крывічы. Гэта значыць, што ўсяго будзе да адваду.
Для гасьцей крывічы нічога не шкадавалі. Не на
чорны азен, а для гасьцей заўсягда нешта прыпа-
салася. Нездарма ж кажучы: дай Бог гасьцям, а камя
гасьцям і я.

Госьць у хату — Бог у хату. Мянюна Бог пасы-
лае гасьцей, каб праверыць на пчырвую шчодрасьць
гаспадары. Госьць заўсягда жаданы, заўсягда чака-
ны. Гэта нашыя ўсходнія суседзі пабойваюцца гась-
цей, ці ад скупасьці, ці ад небагатасьці, гэта іхнія
прымаўка: *незвычайны госьць хуже татарына*. Зава-
дася б, чым замінаюць татары, у якіх нашыя

ўсходнія суседаі й прозвышчы пабраді й звычайі, нават савутыя шапка Манмаха — цюрскага паходжанья.

Посьдню ўсё лепшае. Посьдню — гусьдѣ, радабочь сабе. Гаспадар радуецца, калі панаедазе гасьдѣй з усіх вадасьдѣй. А мя гасьдѣй пакучь яечню ў каденна. Гасьдѣй кормяць як на ўбой. Кормяць так, каб посьдзь шкадаваў: душачка б прымада, ды скурачкі мада. За станом у посьдзя дыжка пнецца, нос сьмяецца, душа радуецца. Крывічы разумеюць, што ўсе мы посьдзі на гэтым сьвечце.

За станом хмурых і сьрадзітых няма. Жарты, сьмеае пакепліваньне, песьні.

— Чым жа вас частаваць? — пытаецца гаспадар.
— Чым вароты падпіраць, — адказваюць задзірыста посьдзі.

Стод аж доміцца ад страў, ад прысмакаў, а гаспадыня ў песьні пытаецца:

*А чым жа бас частаваць,
А чым жа бас вельмаваць?
Качан капусты на мясе,
Верабейка ў трапе.*

Вераб'еў, праўда, у Кітаі ядуць. Толькі не ў крывічоў.

Посьдзі йдуць у перапевы:

*Дзень добры таму,
Хто ў гэтым дамү!
Гаспадынячка, журавінячка,
Гаспадарочка, дому паночка.*

*А мы госьцікі нехаджалыя,
Нехаджалыя, небывалыя.*

*Ня часта ходзім,
Ня мінога просім:
Кварту гарэчкі,
Сыр на таверкі.*

Не забываюцца сказаць добрыя словы й пра чарку:

*Ой, чарачка, сакатуха,
Ня йдзі міма,
А йдзі ў бруха.
З кімізэчка цячэць,
Каля сэрца пячэць.*

Эпітэгаў для чаркі не шкадавалі самых пяшчотных:

*Ой, чарачка каточка,
Пакаціся ў раточка,
Ня стуча, ня груча,
Па костычках шыкача.*

Гасьдѣй увесь час треба было прымушцаць, запрашаць піць і есьці, каб потым, крыві Бог, не сказаці: піць-есьці было, толькі прымусаў не было. Ці: на стаде ўсяго было, толькі прынкуі не было. Треба было піць, пакучь тадава трымалеся на плячоу, бо душа, казалі, меру знаіць. Калі госьдзь куваў чарку, яму пад руку прыгаворвалі: мёдам на душу, мёдам на душу, п'ятакай! Каб лепей пілося. Спачатку тре-

ба было выпіць у красу, потым каб дома не журыліся. Аахануо пімі на пужку, каб пуга добра каня падганяа. Ааыхоаэчыы, госьці жааані: каб у вас было ня сыпга, ня зьета!

Невыпаакоа аобрая, уежаааная арага называася гасьцінцам. З гасьцей мадым везьмі гасьцінцы ў хусьцінцы.

У госьці ішні й ехаі таксама не з пустымі рукамі. Ааьбо хто з прыносам, а хто зь першым носам. Звычайна госьці дарымі гаспадарам падарункі. Жартам казаі, каб госьці ня селі косьцю.

Гасьцяваньне — гэта паразуменьне аушаў, абмен рааасьцю, каб скруха сабе гааву скруціаа.

Гасьцяваньне — і сьвята, і праца. Заосьці ня хоаазьць у госьці. Ягамосьці госьці — пчыруны вьсяаосьці.

Як беларусы адпачываюць

Граавьцыйна ў крывічоў слова «адпачынак» у дзяперашнім значэньні мааа ўжывааася й нагоўненна было прыным сэнсам. Аапачынак меі пасэзонна прыаады працы — пау, нароа, сьваака, кааа, сера, рыааёўка, сіга, рэшага. Амааь не аапачывааі хба што сякера, гэбел ды пазьней самагонны апарат. Сумнаватым тумарам патыхааа аа самаасу-пешлівых спараааў: яшчэ навяжымся там, аапа-чнем на тым сьвеце.

Аапачынкам аьта называаць тоаькі сьвятты, на якіх верніцкаа ауша зь нябесамі тутарку вьаа.

Пры камуністах было ўвваэена не як паньцьце, а як сумна-вьясэаа рэаалнасьць — актывны аапа-

чынак Пасьяя такога адпачынку трэба было сапраўды адпачываць. Актыўны адпачынак — гэта чарка і скварка (калі здаралася наскрэбсьці на закусць). Нездарма назваўтра ці ў канаве ці ў прывераздаўды шкадаваць ударнікі працоўных будняў: выціў болей, чымся мог, але меней, чымся хацеў...

Змагаўся за дасягненны ўсе — і працоўнае сялянства, і гнілая інтэлігенцыя. (Можна, яна гнілой была, што саба прасьціртавалася.) Пра магільшчыка капіталу — рабочую клясу — казалі, заганяўшы дыханьне: яна адпачывала ў камуністычных брыгадах. Пылася ж: у камуністычнай брыгадзе з намі Ленін наперадзе... Дарэчы, я так і не зразумеў сэнсу радкоў бадзёрыстай песьні: «Трудовыя будні — празднікі у нас». У сувьета звычайна не працуюць, нават і ў савецкае. А былі ж пачыны працаваць у дзье зьмены. Якое ж трэба тады было здароўе мець, каб вытрымаць.

Хадыў такі пушчаны ворагамі савецкай уады анякаот. Дваццаць нейкі зьеза КПСС. З трыбуны генэральны сакратар заклікае працаваць у дзье зьмены, каб выканаць і абавязкова перавыканаць праграму роднай камуністычнай. Падымаецца адзін дэлегат і дае клятву працаваць у тры зьмены. Шквала авадць. Потым журналіст падбляга да пачынашчыка з пытаньнем, кім ён працуе, і чусе: дырэктарам крэмагорья.

Традытыі магільшчык капіталу шануе і ў XXI стагодзьдзі: праца, як пахмяціцца, самая цяжкая. У ход ідзе ўсе, што гарыць. Бо над душой стаіць пананскі бог — Капатун. (У музыкаў гэта проста — трэмадэ.) Ударнікам актыўнага адпачынку на за-

водах оптыкі, дзе на праціраныне станкоў аецца тэхнічны сьпірт, лгчэй хоць на адзін дзень. Сьпірт, выдадзены на некалькі месляў, выпіваюць адразу ж, а на станкі дыхаюць і праціраюць дзьвірозай анучкай. (Здароецца, што й станок убачі водазід.) У ход ідзе й бакідігавы дьяк для змазкі трансфарматараў. Радзіва разьмешваюць пакаю, дьяк бярдэца за пакку, а сьпірт застаецца. Яно пераганяюць, і ён ідзе на праціг актыўнага адпачынку.

Па высёвья да смуттку прыкады дадэка хадыць ня трэба. На даным гіганце індустрыі на камядных канікулах адпачываць разнастайна, з выдаўкай, з раціпрапановамі. Пайшлі, адпаведна падмацаваўшы сьвятлочны настрой, сябры падзівіцца на прэзыдэнцкую ёлку насупраць так званата саркафалу. (У нас цяпер усё прэзыдэнцкае — і ёлкі, і паккі.) Моладзь, не ахопленая новакасамолаам, пачала кідаць пэтарды. Адна й тратіла пад ногі адпачыванцу — і адарвала яму гентігані.

(Стачувано небараку, а ў гааве вушпацкая дзіўчая прывялілка:

Бегаў зайчык каля рэчкі,

Пагубляў свае яечкі.

Шарыў, шарыў — не знайшоў.

Як затлаккаў ды пайшоў...)

А дзіўчая прывялілка пацягннула дарослачу папеўку:

Выхадзіла нани Яні,

Танцавала танцы.

*Цамавама пані Яні
Пану Яну ў яйдзі.*

Зайчык, можа, наступнай вясной і знайшоў яечкі.
А вось пані ня будзе куаы цамаваць пацярпелама.
Другая пэтарда сябрукку ў вока — і як на нігач-
цы вока матымася.

Рабочы, дасы на хамадзец, купіў ветпручынучо га-
лаву й падаўся на лецішча, каб згатаваць з тамавізны
закусць. З суседам узяў, як треба, і на галаву забьўся,
ня толькі на ветпручынучо. Назаўтра раніцай пра-
чынаецца працаўнік у канаве камя дэроті, а на яно
гамадзіць нейчыя зывы вочы. Прадраў свае — дзік.
Нябога ў крык, і ўпякаць ад дзіка. З разгону ў сас-
ну — сасна цэлая, а зубы ня вытрымалі.

А яшчэ адзін удавнік адпачываўнае працы цёп-
ленькі дайшоў-такі дадому. Жонкі ў хаце няма.
Треба свочасова хавалца. Быў летуценнык дужа
ценныкі й завез пад канатку. І сніцца, што ён ды-
жыць у труне. Распапопчыў вочы — сапраўды
націснуўты вечкам труны. У гвалт. Зьбегся як ня
ўвесь пад'езд. Пакуць зразумелі, адкуць дымант,
мінуда багата часу, бо й самі паратоўды яшчэ былі
вясёлыя. Аездзьве выцігнутлі жывога.

У цэху стаіць прыкуты паравоз, які кіпаціць
ваду, наганяе пару. (Можа, якраз той, пра які сьпя-
валі некалі камуністы «Наш паровоз, вперёд лети,
в коммуние останювка». І прыпынак ягонны ў кан-
тасным саўмямізьме.) Да машыніста падыходзіць
адпачыванец, дае 15 тысячаў: «Завязі дамоў!» Дома
захаканы просіць жонку: «Скінь зь мяне Андэра!»

Жонка не разумеє, што просіць каханы муж. А той
з жадам канстатуе: «Значыць, мянты забраді...» Гэта
ён яшчэ боней вясёлага сябрука нёс на плячох..
Можа, у думках.

Траба гэтак адпачываць, каб даёска было чуваць!
Хай ведаюць нашых!

Як беларусы ракаў
ловяць

*Дзець ёй ганьбу
Вахлакватты:*

— *А ў цябе ў жабкі
Кароткі ланкі.
— А ў цябе, рачак,
У сраціцы вочкі.*

Так і сарваўся шлюб,
А ў рыбакоў быў клопат, ханіна фатыгі:

*Рыбакі лавілі рыбу,
А стаймалі рака.
Цэлы дзень яны глядзелі,
Дзе ў арака срака.*

Гэта, камі на досьвіттку завіді, ды ў летні ясны
дзень багата часу пайшло на выгладзіны.
Рак у азідных калямбурьстых пацешках:

*Нас рана, нас рана
Мама разбудзіла.
Суту з ракам, суту з ракам
Мама набірвала.*

Рак у прымаўках, у показках, у мотых кльцьбё-
нах. Як з раку наедку. Грозен арак, ды ў срады вочы.
Не хадзі ты аракаў і не мачы ты сраку.
А пэўная пастава — ракам — з розналякіх наго-
даў. Сталяць ракам, рачкаваць.
У кожнай мясціне ловяць аракаў па-свойму.

Рак. Крывічы болей кажудь «арак». І ласунак, і
прынада для воднага палыванья.

Рак у вадзе пад карчамі ў вірах, у беражыстых
норах.

Рак у небе — сузор'е.

Рак на стаде, рак у гараскопах.

Абмінудь яго ніяк неаьга. Пра яго, які задам
ходзіць, і песьні калячэыя, юраівыя кшталту:

*На моры жабка
Красенцы ткала.
Прышоў арачак
Да жабкі ў сваты,*

Самы старажытны спосаб, да прыкладу, падае Васіль Быкаў у сваёй тэніяльнай сповеці «Доўгая дарога дадому»: «...давіні ракаў, — тыя яшчэ вадазііся. Камі трохі падрос, памятаю, хадзілі ноччу са смаляком. Смаляк запаціц, а яны вакол выпаўзаюць на водмель, нават страшнавата робіцца. А то засунеш руку ў падымае карнявішча на беразе, а ён — цюп за пакец, і цяпенш яго».

Я й сам так давіў аракаў. Бывад, малому хітраватыя вушцікі дзядзвікі раілі: сцінь штонікі й хадзь у рэчку каля карчоў. Рэчок і ўхопіцца за стручок. У жаху абярэч хапаіся мы за свае стручкі.

Давіні аракаў і ня голымі рукамі. Раскелівамі падачку й горкаді яе пада корч. І такім араўляным піпэтам цягнуці арака. Не разьбіраді, перадам ці задам упіраецца рухомы панцыр.

Ёсьць і хітрайшыя ў сваёй задуме мэтады. З ароту выгінаецца кручок, на кручок усаджваюць тлаутно муху. Ласы кручок топаць у баадзівінку й на яго вывуджваюць жабу, на муху рапхуху. Потым жабу паасмажваюць. З ласы папцецца нешта накіштат чарніціды-невывіваці. У чарніціду гэтуо запрашаюць смажаную жабу. Чарніціду ставіць на вірах, ды пячораў у берагах. У яе й пакезуюць аракі, а назада ня вылезуюць, бо хадзяць наадварот.

А самы надзеіны й лёгкі спосаб давіць аракаў — што называецца, на зацаты кручок. Аразу ва-ронья, аразу чырвонья, як бадышавікі. Пра такіх аракадоваў ёсьць высёлая ўсьмешка.

Сынок ідзе з мамай каля піўной. Як казаў Уладзімер Караткевіч, каля піўняка. І рагтам закрычаў: «Мама, мама, а там дзядзвікі піва з ракамі

гіюць». Мама й тлумачыць спакойна: «Сынок мой, гэта ў іх морды такія...»

Як бедарусы аракаў довіць, можна распавадаць багата й высёда. Сумна голякі адно, што трэба ўдакадніць, як бедарусы аракаў давіді, бо хімізацыя вымыла й рэкі, і азёры, і віры, і падакарчэўе. Застаецца сподзеў, што аракі, хоць задам, ды прыйдуць зноў на свае раковішчы.

Як беларусы сэксам
займаюцца

до, і ножачкі забрадо», называлася нецярпліва каротка — юр. «Як загорыць, дык і пада хвастом тарыць». Начэньня ня мае — ці хлошчу, ці бугаю. Пра спрытнага і здатнага ў гэтым клопаце казалі: «Да работанькі — анінютанькі, а да яботанькі — ах, мае матанькі». Калі што марнавалася, казалі: «Як у піздзе згарэла».

Пра вечны ражон і вабнулю патэлееньку знаходзіліся ласкавыя формы словаў. Замест «нічога» ўжывалі слова «ніхуютанькі», ці прыцможвалі: «Ой, прыгожаныка глядзецц, як піздзюленька ідзець».

На ўсё адпаведна былі стандарты ці, кажучы пра эсэсераўску, посты. Пра важкі мужыцкія стругмант казалася: «У яго ўручча — нападоймішча». Даўжыня таксама мела свае вымярэнні: два кархі й два павыцы ды, як валуны, яйцы (корх — мера на пырыню данані). Галоўнае, каб было куады й было чым. Падступана ў пычырых прадаўнікоў жыла зайз-Арасыць да жарабцоўскага молатга. Дасюль і канкрэтна-абстрактная мера: ігала да самага птру... Файчыны клопат маюць і застольныя, і падпальныя зычэньні: «Каб да сьмерці хуй стаду! Каб прошы стограм, а хуй рограм!»

Дый маадазіца мусіць быць мажной, а не такою, якую можа вецер зьдэзьмухнуць: «Дзесьціна саду й млын зьдаду». Бо павінна пшэць на івазіне сапрэць. Праўда, калі пытаньня ня стала, тады сундзішлі самі сябе: «Не да еблі, калі рукі пакрэпілі». І пра такую, якая дужа заеалася, усміхаліся — яна ўжо хуй за мяса ня дчыць. «Сісі — па місі», «Сіскі, як бічоўкі, пізда, як начоўкі» (бічоўка — ударная частка дэпа, якая малодзіць).

Слова «сэкс» прыйшло з кніжак. А наогуа крывічы, як ніхто іншы, захавалі паганскія традыцы й эўфэмізмамі не карыстаюся. Казалі катэгарычна, абапіраючыся на вопыт пасівеаьх ад жарсыці староазьдзюў і на жывучую паганскую інтуіцыю: «Кожнае дыханьне любіць папіханьне». Альбо: «Кожнаму дыханню трэба папіханьне». Клічонным паганцам не па дыцеце было так званнае ўстрыманьне: «Пайшоў бы ў мніхі, дык яйцы діхі».

Жарсыць, паа — болей літаратуруната паходжаньня, а ўсё гэта, калі выгукалася: «Ой, забрада, забра-

Арагайныя вобразы. За аб'юкамі лунаноць тады, камі абадвум хораша. І перад пачаткам пчыраваньня працаўнік інтрыпаваў: «Я табе лшчэ ня ўсё паказаў, падавіну матузом прывязваў!» Потым, выхо-дзячы скакаць, прыпяваў:

*Кумлячо ў маёй красуні
Сорак восем дзясцін,
Без штанюў, адно ў кашулі
Дацямна араў адзін.*

Затны ў замяцаных, юрлівы называецца жыгунюм. І аўзняваецца адпаведана: «Гакі жыгун і ў смаляной кабылы выпрасіць, і мёрэлай сучы ўдзісьніць». Пра нягемлага неадарэмна заўважаю: «Ён вялым хуем зроблены».

Было ж нелік, што мададзіца паспытада пана. На роспытты суседак тлумачыць: «Мамадзікі вы мае, мой жа, як нарогам, як нарогам, а пан, як пэназэлкам, як пэназэлкам». Дарэчы, мічылася, што калі дзіця рабіць на гарохавінах, сукрыстым народазіцца, як амурчык.

Рэкамма мае паважаны ўзрост:

*Каля рэчкі йшла
Аы тасьвіставала.
Пізду козвурал нясла,
Сіські выстабіла.*

Такая мажніца пяххіццу, які мог толькі прасіць, а не працаваць, як нарогам, адказвала: «Я пана кохам, як кашусту з прохам».

Побыт шмаг у чым вызначае бачаньне наўкольнага, працяўляецца ў вобразах. І пчыраваньне, якое робіць жыцьцё нязводным, дапасоўвалася да хатняга клопату:

*Ой ты, мая Доўна,
Прыйдзі ка мне цёмна.
Твая ступа, мой таўкач —
Будзем круны абтаўкаць.*

Зразумела, маючы добры таўкач, ніякая ступа ня ўспрах.

Гэта ня жарт, што ў чужых руках усё большым здаецца. У чужых руках і хуй з таўкач. З мройдлівай зайздарасьцю плялася:

*У цыганкі хвартух новы,
А ў цыгана хуй дубовы.
Хвартух новы не парвецца,
Хуй дубовы не сганецца.*

І калі да некага прыставалі й падганялі:

— Ну!
— Хуй гну, дуга будзіць! — чулася ў адказ, каб адчашацца.

Депей, калі як дуга, чым як чарвяк.

І коўкі смуттку ў запытаньні: «А дзе ж тое дзе-дася, што ў штанах выраўдася?»
Весьляейшае запытаньне:

*Ці ня Бог табе даў,
Мая Наставіка?*

*Усто ноцку макарў,
Як у маслакка!*

Узроставы фактар у юрлівым старанні, як ні круці, дужа важны й важкі. Пакуць мадады, ні начоўкі, ні ступа ня спыняць, не астрашаць. Па часе ўсё зьмяняецца. Гэта з вопыту пакаленныяў папеўка:

*Якочацца, рагочацца,
За старога ня хочацца:
Стары хочаць і баіцца,
Каб у тизду не ўтаіцца.*

І дано шкадаваньне аб сустрэчы з такімі:

*Ай, такую яго маць,
Гэнага Міколку,
Я хацеў яму даць,
А ў яго з іголку.*

Не дапаможа й народная парада: у дыжкі ўвазаць. Па-першае складана, а па-другое, дазэрвяненны пачуцьця, ды і вабная патэаенка Арэва не прымае.

І пра старога, а бывае, што й пра мададога кажуць нямоглік. Ді зусім безнадзейна дакладна: саб у яйцах. Тут ужо як у сучасным анэкадце. Сустрэаіся два мужыкі. Пытаецца адзін:

— Як жывеш?
— Слаба.
— Выходзіць, кепска.

— Ды не, выходзіць добра, заходзіць кепска. Нямогліку, відаць, ня дасць рады й такая парада:

*І хвор Кузьма, і надуж Кузьма,
Прывяжыце Кузьме галабу к тиздзе.*

Ухвалялася толькі сабасыць у руках, камі дзвюма ня мог мужычна свайго працаўніка салнуць. Грутэн-сэкс ня быў у крывічоў у моде. Гэта ўжо калгасам паха. Крывічы па трывадай нагтуры свай распадады, болей данасобнікі, хутаранцы, а не камектыўныя засранцы. І свайм распараджаліся як хацелі, у адпаведнасьці з настроем: «Я свая Марынку хоць пасярод рынку!» І ў выразе «Сябры — удавай адну кабылку ябі» болей прыклапту й юрлівай фантазіі.

Адпаведна й паставы ў папханьні былі з арагата-на-агартным адценнем:

*Дай, дай, дай, дай,
Раскінь ножкі, як баран рожкі,
Хай утруцца ў небакрай
Нобья нанчошкі.
Я табе іх купіў,
Аля цябе залуціў.*

І ўсё, што рухалася, па-свойму займалася папханьнем.

*А сініца вераб'я
Устоічку завобла.*

Гэта крылатыя. А бяскрылыя насуперак праде-
тарскаму пісьменніку Горкаму, які сцывьявджай,
што народжаны поўзашь ня можа дэтаць, дэтаі ў
небе асаоды:

*А місця і барсук
Ябаміся цераз сук,
А маленькі барсучок
Цераз маленькі сучок.*

Былі ў паставах і неабмежаваная таямнічасць:
«Перагнўу церазь мяжу, а што зробіў, не скажу».
Аый самы дірычны птах саавай давай інструк-
цыю й падаавай юру, сыпяаючы:

*Цімох, Цімох,
Пабёў дзвучычнўу ў мох, у мох,
Паваайў, загаайў —
Торк, торк, торк, торк...*

Кожны стараецца ўторкнуць як хутчэй і як
спрытней. Праўда, нарвовы ці ня ў норму п'яны
торкаў, торкаў то ў буракі, то ў моркву. З такога
торканья толку маа. Як ня лепей, каі паваайў у
турбіну ды не туаы скіраваў, жыгануў у сынег —
аж зашыпеа. Такі жох хуем падапаць стол.

Вясно, каі й трэска на трэску аезе, і ўсё, што
сквярацца, адно на адно дзятрацца, юр чупца ня
тоаькі ў сыпевах таго ж самаўа. І жабы, не паазы-
аўшы сваіх зьлёных ад хаценья вершнікаў, дзве-
ацяца, ацяца, як прафэсійны ааааакі:

*Ккуруваа, ккуруваа.
— Сама ттттаккая, сама ттттаккая...*

І ў аясных жыхароў не заахвачааася кровазь-
мляпэньне:

*Ай там, на расічы,
Праціў заау у місцы.
А місця не даааа,
Пізду латэй закрывааа.*

Пра вітаміны, пра танізатары крывічы ня ведаі,
аый учуць не прыслуахаіся. Стравы гатаваіся й га-
тункаваіся дакаааа:

*Ад бобу зааочааш ёбу,
Ад аароау будзіш сраць троау,
Ад рывы станіць хуй двовь.*

І аамоаа ў аасым болей саааахвярнаа: зьеш хуй,
а рыба аораа.

Крывічы былі за такую міносьць, каб ці хуй на-
пааа, ці піза на аробныя дурачкі! Відашь, шкаа-
ной часам рабіаася. Стагаау меў нястомны: ябаць,
як воўк, праціць, як заац. І каі саба паіаася ў
печы, кепліва заўважакі: «Галеньне, як капшынае
ябленьне».

Шчыраа праца на ложка ці на атаве аааа да аб-
страктнааа мысьленьня. Тоаькі ў адапааааным ста-
не аьга зразумець меру: тры пізды попеау. Ці
капіздуаеньку. Болей канкрэтна: заробіў ад хуя
вупшы.

З калыскі хлопчыка рыхтаваді да мужчынскай працы на працыт роу мюэкога. Манога паакідаваді ўроу, прыгаворваючы: «Вядік расыці дзевак басыці!» У штодзённым побыце не забывадыся пра асноўны клопат. Падымаючы поўнучо шклянку, абамі пра гаспадарку й тую, на якой працаваді ўночы, і тую, што ўдзень сілу забіраа: «Каб жыгта расо й хуй стаыў!»

Нават загэдка пра баравік (бо ён адпаведных абрысаў) была фалічнай: «Каадуць старца ў дамавіну, хуй тырыць напалавіну?»

Сапраўдныя працаўнікі не адцякаваді, у іх у роце мухі не ябміся. На ўсё глядзедзі наўспрагтоўна: «З гоай сракай каыя гоага хуя не жарыў!»

Расчуаіўшыся за чаркай і скваркай, выказваді сябру сваю найвышэйшую пахваду: «Каб я быў дзёўкай, я б табе даў».

Вядомуо песьню «Ой, пайду аутам, аутам» чуаі та-свойму. Раакі «А я дыку ды думано, думано, што аіхую жонку маю» пляаі: «А я дыку ды думано, што аы хуя жонку маю». Яно неяк так болей мэгаскіравана.

Кожны спэцыяліст веае цану сабе й свайму майстэрству: «Навошта мне зомата, каді ў мяне хуй, як долата?» Канкрэтна на мясцовасыці вырашаа-ся апэратыўна, што ім рабіць, ці дзёўбасыці, ці шпак-аваць. Заежкаа, віаць, аа стану аб'екту.

У нястомным шчыраванні быў і свой кашта-рыс ці натуральная апаата за натуру: «А за крупы, а за саа пізда апы закасаа». Ці ў заежнасыці аа акупальыйнага рэжыму: «За пуп — руб, за касмар-

ку — марку». Цэны, як бачым, былі памяркоўныя. Не кусаіся.

Фантазіі хапаа. Мавы, я зноў-такі ня мог удзяміць (дыі прыгэр не даходзіць), як гэта ўаваа-ся:

*А на буміцы мяцеліца мяцель,
А дзед бабу за пачеліцу вядзель.*

Каді я быў блізка, пляаі захмяленваы застоавнікі й такі варыянт аы мяне: «А дзед бабу за патыліцу вядзель». Усё роўна яшчэ болей нязручна.

У пашане ў крывічоў было старавьне. Што та-кое каханьне да заіканьня?

*Пан дастане
Да пачонак нікай —
Стане пачі
Радачнай заікай.*

Гэта зусім ня тое, як цяпер іншы раз:

*Ажыць, як дошка,
І месам пахне,
А ўсё чакае,
Што нехта трахне...*

А ў прыгаворы: «Няхай жывець, красуецца, па-куаь на хуй ня ўссунецца!» — чуаеся й папроза, і зайдарэавы ўстамін, старая маадой і празіаеся, і сааа ў маадыа гады вяртааеся. Гэта каді да азыўчыны сватадіся багаты на прошы й з уруччам

нападаюймішча, яна салупіна вырашыла: «Хабё годам, прошы пераводам, а хуй у векаўшчыну».

Самыя дасціпныя, самыя іскрыстыя ў крывічоў былі й песьні й папеўкі якраз скаромныя ці, па-навуковаму, фалічныя:

А ў чыстым полі

Пад ябурамі

Часамі дзеўкі хуй талірамі,

Яны часамі ды трымяралі,

Ой, каб жа ціці, не ўкараціці.

І дзвучаты не баяліся мужчынскае працы, абы знасалоўзішча. Малы я ня мог зразумець, што за дрэва ябур. Пазней дайшло, што гэта стардзійна пачуты явар. Да сёньняшняга мне, як некурцу, так і няўдымна паказка: «Ён так курцыць, як пізда сена есь». Дано дайшо: «Жыць будзеш, толькі не захо-чаш».

Хочацца, каб яшчэ доўга мог дзвучыцца па народнай крывічкай мадыцыне: «Жывог аб жывог пацерці, і ня будзіць балець да самай сьмерці».

Гавыбок і ўзроставай сум у анэкадоце, які йдзе з даўніны. Дзед сядзіць на прызьбе. Певень гоніцца за курьцай. Дзед сытнуў крывацатаму замцанку зр-нятак. Певень спыніўся й пачаў дзвубсьці, забыўшыся, што бег ябсьці. Дзед толькі й выгукнуў: «Гэта ж ня дай бог, каб я да такога дажыў...»

У маладыя гады ўсё пачыналася, як бы вытвор-часьць, у прыватнасьці, і як Пэфэстава раміство:

Даражэнькая мая,

У нас кузенюка свая:

Срака дзьмець, а хуй куець,

Пізда жару наддаець.

А як скароміцца сэксам, пра гэта лепей могуць давесьці тэарэтыкі. А практыка, яна жывая, таму й няўдоўная, бо зьменаіваля.

Развiтанне з прывiтаннем

Бяз дулі

Ў кішэні

Жорсткай і бескампраміснай
праўда пра аўтара ад жонкі,
сiброў, знаёмых і незнаёмых
зь Беларусі і Амарыкі

Аляксандар Уліцёнак: «Наш дзядзька Рыгор»

За тры месяцы ніводзін журналіст ці аўтар Радыё Свабода не выходзіў у эфір так часта, як гэта рабіў напярэдадні свайго 70-тадовага юбілею самыны беларускі паэт. Дзень 1 верасня для дзядзькі Рыгора (Варадулін любіць, калі да яго звыяргаюцца менавіта так) пачаўся з тэлефанаваньня даўняга сябра, паэта Вадзіміра Тараса. Хто-хто, а ён выдатна ведае дану такога воль незвычайнага творчата маратону: толькі адзінкі могуць вытрымаць жорсткі рэдакцыйны рытм — штодня паказка, дыякай!

— Самыя апошнія радкі, што я прачытаў яму літаральна сёньня:

*Прачнуўся —
Жаўцою ня рады я...
Але заўсьміхаўся расчулена,
Калі пакуў на радыё
Паказку Варадуліна!*

Ня ўсё, вядома ж, было роўна: вельмі цяжка кожны дзень выдаць сапраўдны досыдзі. Але ў большасці выпадкаў усё гэта было добра, — мяркую Вадзімін Тарас.

Сяргей Кручкоў зь Ліды куды больш шчодрый на адрэнку пачутата на «Свабодзе». Кажка, што проста зачараваны й захоплены:

— Нягледзячы на свой паважаны век, Варадулін застаўся мададым — пра тое сьведчыць і апошняя ягоная творчасьць. Ён застаўся той загадкай, якой быў усё жыцццё. Тое, што ён генэруе, акумулюе, тое, што ён робіць, — гэта сапраўды заўсёды пэўны сюрырыз і загадка. І дай Божа яму шмат здароўя й гадоў. Гэта для мяне геніяльны чадавек, чыя творчасьць заўсёды прыемная. Наватворы, якія выходзяць з-пад ягонага пера, вельмі трапныя. І дай Божа, каб іх было болей. А жыцццё пакажка, што застанецца, што не...

Шмат хто са слаухачоў «Свабоды» называў апошні Варадулінаў праект вельмі адметным у беларускай літаратуры падыходам да сучаснай мамуарыстыкі: і адухоўленыя постаці, і нікія асобы пэторыі й цяпершыны Беларусі паказаныя Варадуліным праз вострае, дасьцігнае слоўца, іранічны погляд, сытуацыі ды інтанацыі на мяжы, як яны

казалі, дазволената... Адна гуго нетрадыцыйнасць прынялі, іншыя — не... Вось голас з рэдакцыйнага аўтадакзьяніка:

— Каді вы выпаніце гэтага Барадуліна? Ён гаворыць абыв-што!

«Абы-чым» былая абазваная й эпіграма на Анагома Вялюгіна ў выкананні Дзядзькі Рыгора:

*Як дуб, ён і дужы, і стойкі,
Ня кожнаму цісьне руку.
І ўсе пазтэсць, як сойкі,
На ніжнім сядзелі сукі...*

Яшчэ дзін наш слухач «смачна» аблырвае рубрыку «Аета з Барадуліным»:

— У гэту восень, упэўнены, беларусам будзе не шкада, што прайшло гэтае лета. Бо пакуль яшчэ круціць у кішэнях дулі добрым модазям Барадулін... Дзякуй!

А зараз дамо слова паэту, якога дзядзька Рыгор атэставаў вось так «памежна»: «Понкі лірык, ён мог праняць чытачак ня толькі да нырэк — нават сэкс-раманчык у выгнаньні напісаў разнапльнявы спэцыяліст». Такім чынам, зь Фінляндзі Ўаадзімер Някляеў:

— Не стаіць на месцы, разьвіваецца гітаратура. І маадаля вырасла вельмі добрая проза, і вельмі прыстойная паэзія.. І разам з тым ёсьць нейкія дамінанты, якія прысутнічаюць над вось гэтым агульным гітаратурным кантэкстам. Адна з гэтых дамінантаў, на сёньняшні дзень самая значная, — гэта Рыгор Барадулін. Чаго б хто ні казаў, якіх бы

навацыйу хто ні выдаўмаў, але тало, што ўсё жыцьцё рабіў і на сёньняшні дзень робіць — ня страціўшы ні формы, ні энэргетыкі — Рыгор Барадулін, у сучаснай нашай паэзіі ня робіць ніхто. Тое, што зроблена Барадуліным, — гэта найвышэйшы пінгтак.

Вядомага паэта дагэўняноць проста прыхільнікі таленту Рыгора Іванавіча:

— Імя Рыгора Барадуліна для мяне знаёмае зь дзяцінства. Гэта.. Гэта шчырасць, чаавечая годнасьць і простае, прыложжае беларускае слова...

А вось што кажа Аляксей Белы з Баранавічаў:

— З творчасьцю Барадуліна я знаёмы даўно. Ва ўнівэрсытэце пісаў курсавую па ягоных вершах. Памятаю, напрыклад, як ён шчыра й душоўна напісаў пра Аама Міцкевіча:

*Пэты нараджоўца ў карчме,
Каб іх пасьля атлакваі саборы...*

Увогуле, мне папчасьціда сустракацца зь дзядзькам Рыгорам: ёсьць аўтографы — аўтографы ня толькі на кніжках, але й на асобных вершах. А яшчэ я напісаў мадэнькую эпіграму й яму, кадзі слухаў свабодзкі дрыкль:

*І бэры часам ён трасе, і дулі,
І ў матчыным дом не-не ды завітае...
Такі вось ён, Рыгор наш Барадулін.
І траўда наша, і любоў святая.
Нясе да зрубкі з-над павеці дровы
Вушачкі дзядзька, сын свайей Айчыны.*

Для суму у яго няма прывічынны,
 Бо ёсць Рабіма у яго і слова..
 І ёсць падстабы ўслаўляць жанчыну!

Прыгожае слова заўважае. І нярэдка гэта перакідаецца для «красамоўцаў» зусім ня ў тое, чаго яны, мажліва, чакалі. Асабліва калі закраняюцца такія далікатныя, напрыклад, сферы, як каханне, эротыка. Вось тут меркаванні слухачоў «Свабоды» ну проста палярныя. Паслухайце Ўладзімера Арлова:

— Маё знаёмства з Рыгорам Іванавічам Барадуліным дабылося яшчэ ў школьныя гады. Знаёмства гэтае было завочным, але вельмі прыемным. Я адкрыў для сябе эратычныя вершы Барадуліна, якія неазе ў азвятай клясе завучваў на памяць:

Ад «Ня трэба, ня трэба..»

Да «Святамо памушы!»,

Як да сёмага неба,

Як да шчырай душы...

А вось Сяргея Банаарэнку свабодзкі летні дрыкаль дзядзвкі Рыгора зашківаў настолькі, што ён прыйшоў паглядзець на паэта падчас адной імпрэзы:

— Я ня ведаў раней Рыгора Барадуліна. Думаў, што ён памёр ужо... Нейкі такі дзядок, вакода яго нейкія цёткі. Мамадыя нават... Ён ніжэйшы за іх усіх, але неяк усіх абдымае, нешта кажалі! Мая думка: гэты чадавак трошкі сэксуальна, гм-м, заклапочаны.

— Ну а што Арэннага ў тым?..

— Нічога!
 — То бок гэта цябе не абуряе, а зьдзіўляе?
 — Зьдзіўляе! Трошкі зьдзіўляе...

Паколькі эратычныя матывы зьдзіўлялі даўжэка не аднаго Сяргея, я зьвярнуўся па тлумачэнні да чадавека, найбольшэйшага да паэта, да яго жонкі спадарыні Валынціны. Але размову мы пачалі зь іншага. З пытаньня жыхаркі Дуніцу Святланы Гары пра тое, як яны пазнаёміліся з Барадуліным. Нашая слухачка чула, што гісторыя гэтага была крыху камічная... Тады, Сьвета, даведайцеся праўду зь першых рук, ад Валынціны Барадулінай:

— На фіфаку быў аржестар народных інструментаў. А там стараста Пініпенка, данакурсьнік Рыгора. І вось аднойчы Пініпенка гаворыць: «Рыгор, хочаш, я цябе пазнаёмю зь першакурсьніцамі?» А Грыша мне так не спадабаўся, ну так! Худы, насаты, нейкі няўклонны... Аужка не падабаўся! Потым я захварэла, а быў вечар, і ён мяне шукаў і не знайшоў. А на фіфаку была дзядзвенька, да мяне падабная. Толькі я была аужка худзенькая — 46 кіляграмаў. А тая паўнаваценькая такая... І ўсё ж ён некалькі танцаў зь ёй стгандаваў, таму што думаў, нібыта гэта я. Пасьвя, відаць, у працэсе размовы зразумеў: «Ня тое!»

Як і іншым жонкам папулярных паэтаў, спадарыні Валынціне не прывыкаць да розных баек пра ўсялякія прыгоды спадарожніца жыцця. Палагоў і самі паэты ня аэзубь па слова ў кішэню. Вось барадулінскія радкі з паказкі пра мамадзускага паэта-

харашуна Аўрэна Бусуйка: «Сярод ўдзельніц урачыстасьцяў вылучаюся паэтка з Таджыкістану, такая персінка зь песьняй... Пакуль Аўрэн красавуся перад усім застольнем, мы выйшлі з чараўніцай у цёмную й цёплую ноч, як у казку. Пойтым я напісаў узядаку:

*Неўтаймаваны Бусуёк,
Шаноўнейшы Аўрэле,
Сучма кожны свой суёк,
Пакуль не астарэмі.
Бо зь вяльмі сўікамі
Мы самі ўжо ня самі...»*

Жонка, спадарыня Валынціна, так разважае пра паэтычнае свавольства мужа:

— З мамадых гадоў раўнавада. Спачатку ён мяне, ну, да ўсякага... пінтуся! Ой, гэта было жахліва й несправядліва!

— Дазгудзь згадваюць, між іншым, славутае: «Як пабачу Валынціну, сэрца б'ецца аб штаніну...»

— Ну, гэта нехта на курсе схуліганіў! Ня ведаю, можа, Бураўкін. А можа, хто яшчэ. Гм, прыгожынкай была!

— Чаму была? Застамася!

А што яна думае пра эратычныя матывы ў творчасьці найбліжэйшага чадавека?

— Я нармальна стаўлюся. Па-першае, я ведаю, што ў сапраўднага паэта стан нейкай эратычнасьці павінен быць! Увесь час... А па-другое, я заўважыла, што ў іх такая мясцовасьць, дзе ну ўсе «закапачаныя!» Там усе жартачыкі, паказкі, прыказкі,

песьні — хуліганскія, так бы мовіць, там такі ўвесь мясцовы камюрыт...

У размове са спадарыняй Валынцінай мы не абмінулі яшчэ аднаго папулярнага матыву ў паказках Барадуліна — дачыненныя японскія героі з Бахусам... Вось хоць бы ракі пра Піліпа Пестрака ў выкананыя аўтара: «Каньяк — гэта ўлюбёны найтой працетарыяту, які ён і'е вуснамі сваіх найлепшых працетарыякоў. І пасьля перапынку, як з падполья, выходзілі ў залю цёмнаськія выступоўцы. Аб'яўляюць Пестрака. Першая фраза: «Марксізм-ленінізм — гэта ня тое, каб вышціць дзьева пашпікі каньялку й цёпла пагаварыць...»

Камі такое вычвараў сур'ёзны зацятты рэвалюцыянер, што ўжо казачь пра пасьляваеннае пакаленьне Барадуліна й яго сяброў. Апавядае Валынціна Барадуліна:

— Было, тусаваліся ў нас на некавыкі сутак. Прыйду з працы — штгабэлымі джакцз! Грыша, праўда, першым каўся. Або на тахту (у нас не было ложка), або на дыван. А ўжо госьці — як хочаце! Хочаце на падлозе, хочаце на матрацы нейкім...

Пытаюся пра канкрэтных персанажаў, а спадарыня Валынціна адпінаецца:

— Усё такое, што не для друку!
— А ў нас не для друку, а для радыё!

— Хуліганімі мы ўчаўзьяврых з Караткевічамі: Валынціна японая й мы з Рыгорам. Так, як кажудь па-руску, «распоясалісь», што яны стаі вершы

пісаць на нашых пантгадёнчыках. Ваянціна захавада на памяць, а я не...

— Шкадуеце?

— Шкадуо...

— Кожны пісаў на сваёй?

— Не, на сябровай!

— Каяс!

— Ну, гэта нявінная такая была забава, бо ніякай пошласці там не было... Так... Так, жыцьцё было яскравае! Яскравае...

Ізноў апавядае Ўладзімер Арлоў:

— Асабістае мае знаёмства з Барадуліным адбылося на пачатку 1980-х гадоў. Рыгор Іванавіч прыехаў на творчую вечарыну. Мы, мамадыя літэратуры зь дэб'юдантаў «Крыніцы», сустрамі, ну, і як бы нясьмеда прапанавалі вышць па шкляначцы вина ці па чарачцы чаго-небудзь мацнейшага... Рыгор Іванавіч сказаў: «Хлопцы, я ўжо колыкі гадоў, як ня пію, а вам разоў...»

Хрэстаматыйна відомое з гісторыі Расейскай літэратуры выскоўе: «Усе мы выйшлі з горадзёўскага «Шыняля»... А беларускія паэты, на думку Ўладзі Арлова, — з барадулінскага капелюша:

— Ну, раз Рыгор Іванавіч ня піў, дык мы выграшылі даралога госьця звадзіць прынамсі ў саўну. Прыязні ў саўну, пасядзелі, я выйшаў у строях Адама... Рыгор Іванавіч утмадзёўся ў мяне, а потым дастае з абышьямага капялюша, кажа: «Гэта табе падарунак будзё». Я падышоў да аюстэрка, палмадзёў — самому стадабадася! Капцялюш ад Барадуліна —

такі эсканозіў... Вось... Потым я празь некалькі гадоў мамадзёйшаму свайму калегу-літэратуру падараваў гэты капцялюш. А ён, магчыма, таксама некаму падараваў... Так і вандруе гэты знойдзены Барадуліным капцялюш з галавы на галаву беларускіх літэратураў.

— Ну, а які сэнс ты ўкадаваў у гэты капцялюш?

— Гэта быў падарунак паэта, які піша ня толькі вытанчаныя эратычныя вершы й які выдатна пачуваецца ў самых розных жанрах, але гэта быў яшчэ падарунак і чадавека, надзеенага — як, слазьяюся, і я — поладзікім мэнтгадзітам. Зь янонай воль такой схіьнасьцю да нечаканых учынкаў, іроніі й самаіроніі...

Апрача гэтаго, разьвівае думку Ўладзімера Арлова паэт Ваянцін Тарас, Барадулін цэніць таксама іронію іншых у адносінах да сябе:

— Быда ў мяне пародыя даволі сьмешная на яго амэрыканскія вершы...

— Ага, ня толькі ён, але й на яго!

— Так, і на яго... Ён жа заўсёды: «Кудліна, мама...» Гэта абыгрываюцца радкі відомыя зь янонай паэмы. Што воль калі ён прыяжэжэкае ў Вушачы, усе расчульваюцца: «Божэ, Кудлінін хлопечу прыехаў, Кудлінін мавец!» Ну дык воль калі ён паехаў у Амэрыку, я й напісаў:

Брадзёй цыгару рэжэмай смаліць,

Але мяне ўбачыўшы — не расчуліцца!

Дык не запляскае ў ладкі Кудлінін мавец:

«Гадкая буліца, гадкая!»

А воль яшчэ іронія, прычым, так бы мовіць, жорсткая. Ада жонкі дзядзькі Рыгора спадарыні Валінціны:

— Згадада, як празь яго пабілі Тармоу ў рэстаране.

— Рамана Тармоу?

— Ага. Ні за што! Мы сядзеці сваёй, а Раман сваёй кампаніяй. А ён жа такі гад, што любіць кало-небуаць зачашціць! Нешта не спадабадася й сказаў ці то «быдаа», ці то што... Чадавек устаў і хацеў яму ўрэзаць...

Перапыню шаноўную спадарыню Валінціну эпізодам, які я пачуў ад дзядзькі Рыгора: зусім немадамы й славуцы навуковец Барыс Кіт на апошнім сваім юбілей і пабіўся ў нямецкім рэстаране з тамтэйшымі задырамі. «А чаму, — пытаюся ў Барадуліна, — Вы не згадаці гэтага эпізоду ў показах для “Свабоды”?» «Ніёмка нежык — выбітная ж асоба», — даказаў дзядзька Рыгор. Аме распавядае дадэй ягоная ўсьмешлівая жонка:

— ...Чадавек устаў і хацеў яму ўрэзаць... Учаліўся за настольнік і ўсё там сьцігнуў! І тады зусім ужо ашадёў і на Грышту з кулакамі... А Тармода ўбачыў, што «нашых б’юць!» Аы кінуўся, хоць сам не-вылічкага расточку. І пачаці яны біцца, а Грыша адразу ўдзек!

— Намадаціці Рамана?

— Намадаціці беднага Рамана з-за Грышкі...

— А як Грышка зрэагаваў?

— Я ўжо ня помню: па-мойму, нармальна!

Пада гэтты эпізод прапаную паслухаць адзін з вядукаў слухачкі «Свабоды»:

— Можка, я нешта бавытаю, але ў мяне такія асапрыліці, нібыта нешта там ня так падазіліці! Яго вядучымі некуды наперад, а некага засунуці на задні паян, і таму нехта застаўся надта пакрыўджаны. Бо Рыгор Барадулін увесь час ува ўсіх на вуснах, а некага празь яго пакрыўдзіці!

Спадарыня Валінціна адразу зрабілася сур’езная:

— Ведаеце, ён верны чадавек. Вядаць, ён адзіны зь пісьменьнікаў, хто ў вядавецкай справе, труба кажучы, «дзягнүү мерцвякоў»... Усіх, хто памёр, імкнуўся вядаць, каб дапамагчы сем’ям, захаваць памільць...

З гэттымі словамі вельмі стагасуца воль такое меркаваньне пра трыкаль «Аета з Барадуліным» ад Мізіці Цадуікі з Івалзэвічаў:

— Камі чумем Рыгора Барадуліна, то нечым адразу павявае бедарускім, шчырым, і хочацца думачь пра тое, што павінны быць людзі, якія мусяць бавыш думачь пра адраджэньне Бавьскаўшчыны, чым пра свае пасады.

Бавышасць тых, пра каго так ярка расказаў паэт у сваім аетнім трыкалі для «Свабоды», менавіта гэтымі амадзьмі й ёсьць. Мне падаецца, сэрцы таму й вылікада значны рэзананс, што вядатных сыноў Бедарусі згадаваў, апяваў вядатны яе грамадзіянін і паэт — Рыгор Барадулін. Наш дзядзька Рыгор.

*Ён патрэбны цяпер, як стывроно ладзв'оззі,
Небаюлай, няўрымсьлівай моладзі —
Хай жа будзе заўсёды агулена
Мудрым клопатам Барадуліна.*

Лявон Баршчэўскі: «Купала нашых дзён»

Рыгора Барадуліна можна безь перабольшань-
ня назваць Купалам нашых дзён — клясыкам,
унікальнай зьявай нашай літаратуры. Мада каму
ўдаецца ня проста заставацца выдатным паэтам-
лірыкам у вельмі паважаным веку, але й з кожным
новым творам зьдзіўляць і выклікаць захапленне.
Для мяне ж асабіста Барадулін стаў найлепшым
настаўнікам роднай мовы, надаў агтымізму: *зт-
кая* мова сканаль ня можа! Наогул, ня ведаю, ці
можка хоць якая сучасная літаратура пахваляцца
тым, што мае Чарадзея Слова. А беларуская —
можа! Дзякуючы Рыгору Барадуліну.

Генадзь Бураўкін: «Любы дружа, Генадзь Барадулін»

Мада хто ведае, што біскупчы дзірык, аўтар выдатных паэмаў і эмегічных санэгаў, даўно й дружна прывязаны ўсімі клясык Рыгор Барадулін пачынаўся з баек і гумарыстычных вершаў. Увесь унівэрсытэцкі інтэрнат на Бабруйскай вуліцы ў Менску ў канцы 1950-х гадоў напаміць ведаў ягоную «Кухню Насыці» й «Ключ ад сэрца Калчарыны»... Так што ягоны вясець і заафірысты талент невышадкова раз-пораз выбухае то цэлаю кніжкаю эпіграмаў, то саманаватымі вушадкімі анекдотамі, а то ўсьмешлівымі й нават кусьвалівымі ўзгадкамі-показкамі.

Д У Л І Н А А Д Б А Р А Д У Л І Н А

За многія дзесяцігодзьдзі нашага зямляцкага й творчата сяброўства я добра ўведаў тэмперамэнт-нага й непаўторнага Рыгора. Недарэмна, відаць, аднойчы на шматлюднай сустрэчы на сьвяточнай гарадзкой плошчы ўсхваляваная кіраўніца мясцовай культуры вітала як даратіх гасьцей... Генадзя Барадуліна й Рыгора Бураўкіна. А зусім нядаўна адна сур'ёзная й даволі папуляярная газэта ўзяла ў мяне інтэрвію й надрукавала яго пад прозьвішчам... Рыгора. І мы не пакрыўдзіліся, бо мне было прыёмна, што мяне зьбыткі са славутым народным паэтам, а ён быў згодны з усім, што я сказаў журналісту.

Я зьвочок у Барадуліна, безумоўна, востры, вока — пранікавае, а слова часам — забойчае. Толькі ніколі гэта не ідзе ад жаданьня пазьдэкавацца зь некага ці прынізіць нечую чалавечую годнасьць. Я гэта добра ведаю. Ды ўрэшце й барадулінская ўвага ніколі не зачэпіць асобу пустую й нецікавую. Таму я й зьвяртаюся да тых, каго, магчыма, баяюча паранілі барадулінскія калючыя радкі:

*На радасць ці на гора вам
Удана можа быласці
На языку Рыгоравым
Узборкнучы, як на вытасе.
На лайце ж слова босага
І не лічыце драгінны —
Быць можа,
Гэткім спосабам
У вечнасьці бы патрапілі.*

Сяргей Законьнікаў:
«Языком голіцца,
на слова моліцца»

Паэзія — і пакуты, і радасьць, і само ратаваньне: як духоўнае, так і фізычнае.

Неяк у тасыцініцы, а паэт гэтады працаваў над пераказадамі, я назіраў, як Рыгор бярэ на зуб, смакуе, шукае, выбірае патрэбнае слоўца. У такой паўзмок, бо не разьвіднел, ды ён ужо на нагах свьят-да не заптаіў, каб не пабуазіць мяне. Хоазіць, шпэчач нешта сабе, нібыта моліцца. Рагтам спатыкаецца, спыняецца, думае, падыходзіць да стада й запісвае знойдзенае, утадабанае амаль навобмацак. І зноў мерныя, няслышныя крокі й малітва да слова. Я дзюку моўчкі, не прапаноўваю ўклочыць свьят-да, бо ведаю, што гэта такое — перабіць думку, пошук паэта.

Нішто не праходзіць міма пільнага паэтчычанага зроку Барадуліна: ні цуда прыроды, ні какейдаскоп зьяваў чадавечата быцьця. Усё таенавіта ўвасабляецца ў энціы, лірыцы. Але ёсьць яшчэ гумар, іронія, зьведвая, зьнішчальная сатыра. Як кажуць у нароаде: «Гэгаму й брытва ня трэба. Павязе языком свайм — і паголіцца». Можна па-рознаму ставіцца да ўнікальнага сатырычанага дару Барадуліна: захаліцца, усьміхацца, рагатаць, павахаліцца яго. Асабліва прадказальная рэакцыя зносьці, гневу, абурэньня тых, хто стаў аб'ектам дасыціпных, вострых, камючых, а нярака й занадта жорсткіх, забойных вершаў, эпіграмаў, пародыяў, экспромтаў, заўвагаў. Але ж гэта таксама ён, той жа чадавек. Гэта натура Рыгора: калі заўважыў нешта вартае высмейваньня, то ня змоўчыць. А я перарабіць немачыма. Як і натуру нашага й любюга іншага народу, якія любяць вострае слова.

Так павялося, што ва ўяўленні людзей вялікі паэт абавязкова павінен мець хрэстаматыйнае, кананізаванае абмічча. Спроба зрабіць гэта ў дачыненні да Барадуліна — марны занятак. Ён заўсёды непрадказальны, нечаканы, вуглаваты, няглындзавы і ў творчасці, і ў жыцці. Ён мае ня менш чадавечых сабасьцяў, чым кожны з усіх зямных, прэшных людзей. І не прыхоўвае гэтага. Жыве і творыць свабодна, адкрыта. Але ў любові сытуацыі, у самых незвычайных ці, наадварот, простых ва-рунках Барадулін застаецца Паэтам.

А ён такі... Перахоплены знянацку нейкай нечаканкай, адчуваючы праўную віну і няёмкасць, спачатку зьбянтэжана затакце, як цядзрук: «Бу-бу-бу...», а затым нешта выдацьць на-гара. Скажам, высёдуно, сымпатычную анэкадатычную хаўсыню, пра якую скаандіся гэтыя радкі:

Быў дамабівнікавы час...

Рыгор сустрэцца забыла.

Тэлефануем, а ў адказ:

«Я еду... Вам звана з трамвая!»

Цяпер жа што — трамвай, айто!

Званкі ня дзівяць набіт зь лесу.

Але ня ўсім вядома, хто

Стыў бацькам гэтага праарэсу.

Зянон Пазьняк: «Думаю пра Рыгора»

Як даўшоў без пары на той святг Караткевіч, Рыгор Барадулін (неразлучны сябра Караткевіча) крочыў побач з Быкавым. Гэтак увадох яны і прышлі ў Народны Фронт і ахвяраваліся беларускаму нашаму Адраджэньню. Памятаю іх побач заўсёды ў першым радзе на соймах БНФ — маўклівых, засяроджаных і ўзынёслых. І часта, калі ўзыніккі вострыя мамэнты, ці запануе канфузьдвая маўчанка, Рыгор устаўдаў вершыкам імненны экспромт, ці бо падакваў у рыфму сур'езнаму дакладывіку, выклікаючы выбух сьмеху і здаровы настрой.

Шчымаўва ўяўляецца мне ўсё гэта тут, дадэка, быццам матло б яно яшчэ вярнуцца... Гэтак думаючы, я напісаў:

Памт народнай весняловці,
Рыгорка, браце наш адзіны,
Як слоўца скажы — ўсе разогучы,
А сэрца мяча на Радзіме.

Нью-Ёрк, 19.X.2004, у гадавіну ўтварэння БНФ

Алесь Пашкевіч:
«Сівабароды
Сымон-музыка»

Некамі я ўвёў у пятыгачную мову слова, якое ўва-
брама ў сябе ўсе дзеясловы сьвету. І слова было —
барядумніцца. Як бурштынніца, бараніцца, бадзё-
рыцца... Найбоьш блізкія й родныя таму навас-
лову — абнечаканьваць і зьдзіўляць.

Абнечаканьваць і зьдзіўляць мэтафарай. Во чы-
таць Барраудзіна — нібыта глядзецца ў ачэртка з
аваротнага боку й бачыць сябе шчасьлівым...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць рыфмай, якая
змагнічвае ня толькі канчаткі, але й словы, нават
прабелы паміж імі: *учора ты* — *у чаратты*, *Мінэрва*
— *мяне рве*...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць студэнцкай гарэз-
насьцю сьвота аксакада. Камі філматніні ўсьміхаюць-

да пры аўдыторным чытаньні ягонных «Здубавець-цця» — значыць, ня ўсё яшчэ страчана з дэмаграфічнай статыстыкай...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць — пасьля дэмаграфіі — арфэйскай дэманатграфіі, паэтычна-шаманскай варажбой: «міно мьявы пьбэс аюляе»...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць здохнасьцю кнігі Барадуліна жыць сваім незалежным жыцьцём — як, да прыкладу, дурці паэтаў зборнік «Рунець, кра-сваць, намівацца»: апошняе слова моладзь упарта чытае «напівацца».

Абнечаканьваць і зьдзіўляць (хай гэта не прагу-чыць банальна) зьдзейсьненым. Паэзія Барадуліна — пераўзыхваўчая Песьня песьняў. Больш таго, у беларускім пісьменстве ён — рэстаўратар паэтыч-най Бабіёнскай вожы. Зь яе ўзвышша сталі зразу-мельмі мноства моваў паэзіяў і паэтаў сьвету: ад Амара Хаяма да Папы Рымскага ды Зедіхана Яндарбі. Калі Барадулін не перакладаў (хоць бы і з падракоўніка) з той мовы, значыць: ці яе няма, ці ў ёй няма паэзіі...

Урэшце, барадулініцца — гэта й зьдзіўляць не-чаканасьцю, патэнтаваць невядомае. Яшчэ задоўга да «мабільніквізацыі» ўсёй краіны ён, спазьняю-чыся, гаварыў усур'ёз у саухайку: «Гэафануо ўжо з траейбуса!»

Акром таго, барадулініцца — гэта зрэзьбяч па-казваць дулю дурноце й лукавагасьці...

Гэдзятчы на Рыгора Барадуліна, неадступна ду-маецца: гэта Коласаў Сымон-музыка, які дажыў да сьвой барады, не прапіў і не прадаў сваёй скрыпкі — і не барадуліўся!..

Рыгор Сітніца:
«Як 200 грамаў
першаку!»

Калісьці, яшчэ ў часы школьных пакутаў, завуч-вакочы напаміць верш Барадуліна, ці ж мог я ўявіць гэткае дзіва, што паэт, чые вершы ў школьным падручніку былі побач з творамі Купады ды Кола-са, некалі стане для мяне вельмі бліжкім дзядзькам Рыгорам, якому можна будзе патэафанаваць паміж іншага й дзея таго, каб расправесці сьве-жую показку, не выкідаваючы зь яе ніякай лексыч-най скароніны?

Аднак дзівосы задарваюцца — і цяпер, сустраўшы Барадуліна, ці тэафануючы яму, я заўсёды разь-лічваю на 100–200 грамаў першаку вясьдлых досыціаў і сапраўднага гумару. Разам смачна па-

рагатаўшы, я, аднак, ніколі не забываюся — з Кім я побач.

Вось і цяпер набіраю нумар: «Амё. Дзядзька Рыгор. Дзень добры. Саухайце...»

Камі тое будзе, дакладна сказаць не бяруся. Ды ўсё-ткі пытаньне падкрэслена з выглядам ціхае сапы:

«А хто гэта, блін, прэзьдэнціў тады Беларусьсю, Камі Барадудлін вяртаў у Рыжскага Паты?»

Ды не прыгадаўшы і ў тым не набавіўшы гора, Уздымуць кілішкі за вечнага дзядзюку Рыгора.

Міхась Скобла:
«На пару зь вярблюдам»

У вулшанкай хаце Рыгора Барадудліна лесьвіца на Аруці паверх нагадвае комін у Мірскім замку. Гэткая ж стромая й закручаная. Я доўга швэндаўся па замку й намагаўся зразумець: навошта? І нарэшце сьдзіміў — а каб дым у неба колдамі ішоў! Думано, не памынаюся, камі скажу, што й Барадудлінская шрубатадобная лесьвіца пастаўленая дэбікі ня проста так. А каб кожны, хто падзе па ёй на паэтыў Парнас, адчуў, наколькі галавакружныя й каркаломныя яны, вяршыні сапраўднай паэзіі.

Разоў пяць пісаў я эпіграмы на Рыгора Барадудліна, і штотразу ў выніку атрымлівадзіся па-напэрыкі. І нікчэмна пані лірыка ад тако майго

панегірыка... Вось і цяпер ныйначай вірутнік з-пад чорнай зоркі зьбівае мяне з панталыку... Проста рака паззі Барадуліна настовакі шпрокад, глыбокая й шпаркаводная, што на ненадзейнай пласкадонцы эпіграмы пераплаываць яе рызыкаўна. А таму паспрабую перасесці ў пірогу пароды. Дарчы, даўно заўважыў: чым больш гаданавіты пазг, тым мягчэй накінуць на яго парадыйны сілок.

Толькі наставіш — і выпітнеш на сьвет Божы радок, які брыкаецца і ў рукі не аецца. А часам пачнеш на каторга паэта гадамі, і — няма за што воку зачашціца. Спачатку зьдзіўляецься, а потым разумееш, што ў адытыяванай вадзе рыба ня вадзіцца.

Via est vita — казай старажытныя. Дарога — гэта жыцццё. Я люблю «вандроўныя спыткі» Барадуліна. Прачытаеш іх — і нібы сам пабываў за сьветам ды пабачыў, як «*яхта зусімным паром тшча марскую элгію*», ці пасуперажываў перажытгаму недзе на Манмарттры пахмельна: «*як у н'янку, уцягваецься ў Парыж..*»

Яшчэ першай кніжкай, сваім «Малдазіком над стэпам», Барадулін парадніўся з Азіяй. Азіяцкія матывы сустракаліся ў ягонай паззі і пазьней: «*Сфартаграфумя, вярбомод, давай з табой на мамца!*.. А мы абодва вербмоды: я ў лесе, ты ў тустыні». На пару зь вярбомодам і траціў паэг у пародыю.

*Прабач ты мне, крывіцкі мод,
Раскайбаюся ў гэтым:
Я — з барадой лясны вярбомод —
Народным стаў пэтам.*

*Мяне на водкут халдадм
З наўднёвае крайны,
Дзе гэтак добра вербомодам,
Праганлі бэдуньы.*

*І мне,
Ўздыхну я ці ўзмахну
Пяром — душы наверхшам,
Адно наўме — вагіў бы хну
І не карнеў над верхшам.*

*Я часам змосны і грубы,
Адрэно без прымусу,
Як, сеўшы верхшам, аб гарбы
Пачухаецца муза.*

*Такі ўжо мой друцацкі лёс,
У творчы статак калкаў,
Дзе настаўляма рогі Лось
І скуб атаду Вькаў.*

*Чашу аб дрэвы валасенью,
А прывідраммо ля ўнучкі —
І малдазік над стэпам сьню,
І смачныя камючкі.*

*Камі іду — шуганоць з воч
Сьвятмо і гнеў тврундаў.
Пасталі крывіцкі ндўэбоч —
Вацяца, каб ня пмоннуў.*

дадзіць сваю мастацкую выставу ў Музеі сучаснага мастацтва, я патэлефанавалі Рыгору Іванавічу й за-прасіў яго. Азямэтка Рыгор прыйшоў з эпіграмай, дзе былі такія радкі:

...Увогуле, *любви мастак* —

Ляўша,

Калі ён сэрцам творыць звар'яцела...

У адказ я прысьвяціў яму жартаўліва перафра-заваныя радкі:

Увогуле любви мастак лайдак,

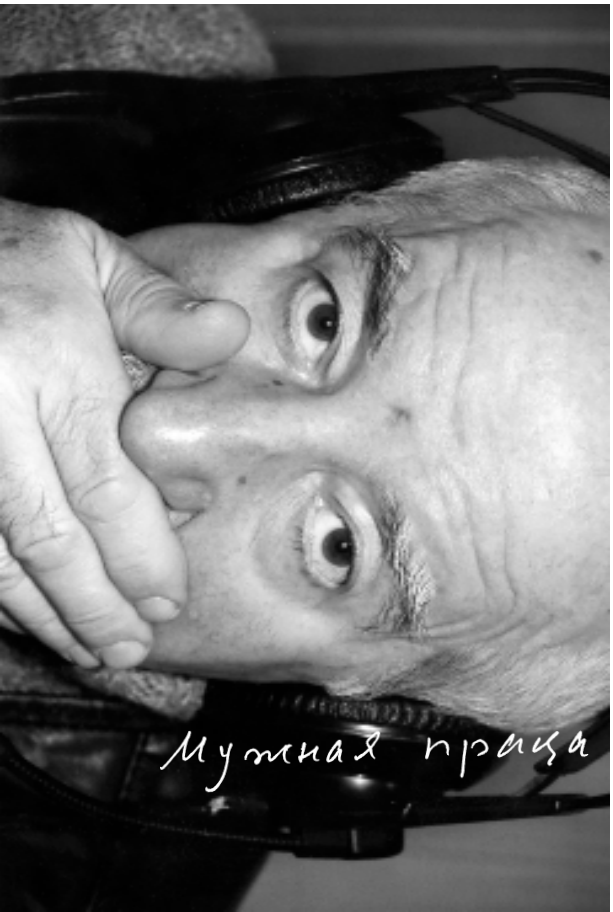
Калі ня сэрцам творыць звар'яцела...

Алесь Шатэрнік:
«Ляўшы келіх
не патрэбны!»

Наш сябра мастак Яўген Кулік, адзін з засна-вальнікаў суполкі «Пагоня», пры загады пра Рыго-ра Барадуміна заўжады зь цеплынёй успамінаў: «А гэта мы з Рыгорам, калі працавалі ў “Барозды”...»

Рыгор Іванавіч сябраваў з многімі мастакамі, бы-ваў у мастакоўскіх майстэрнях, і колыкі было вышліта келіхаў за мастацтва ды Вольную Беларусь — аднаму Богу вядома...

Мінуў час, Рыгор Іванавіч даўно не ўжывае сьпіртнога, а вось сяброўства з мастакамі працяг-ваецца. Тым больш, што дачка яго Ілона, мастачка, апошнія гады бярэ ўдзел у традыцыйных Араз-довіцкіх паенэрах. Адноўчы, калі мне давялося

Мутная праца — думак сваіх не баяцца

быць з праўдаю

Ў згодзе — і
на свабодзе!

Дуліны юбілейныя
«Свабодзе» на 50-годзьдзе

Будзі!

Гэта было адкрыццё. І як тодыкі стараліся гушыць «варожыя тапасы». І трактары заводзіліся й не заводзіліся, і жарабцы іржалі. Аы мы, мамадыя, прапныя да праўды, слухалі «Свабоду». Потым у гады так званай перабудовы пачало памалу сьдзіхаць пыпеньне й іржаньне. Проста рабіліся тэхнічныя непадакі. Аы «Свабода» пагрукалася ў сэрцы свядомых беларусаў.

Апошнія гады я й не ўяўляю сябе без «Свабоды». Як родныя й даратія гучалі мне й гучаць тадысы Васіля Быкава, Зянона Пазьняка, мадазэйшых змаганцаў за непадагледую Беларусь.

Нашай «Свабодзе» — 50! Залаты юбілей. І хочацца павіншаваць і пажадаць моцы й пвёну.

Хатля абяцанай мінны,

Ідзінных нараў і начы.

Будзі, «Свабода»,

Край застаны,

Вучы любіць сябе.

Гучы!

Брэшашь, як радзіва.

Так казалі ў нас дома ў тым стагодзьдзі.

Хадзіла загадка, што трэба зрабіць, каб хадзіўнік быў паўногкі? Адказ просты — падкамочыць да радыё.

З радыё нясецца агітацыя: «Гамасуйце за блок камуністаў і беспартыйных!» Мама вырывае пнур з разэткі, удакладняючы: «За блок камуністаў і беспартыйных!»

...І раптам аднойчы ўдалося завіць у эфіры радыёстанцыю, якая вышчала (а не вішчала) пра ўсё на сьвечце ўважана й спакойна на чысьдюткай крывіцкай мове з крывіцкай панавітай годнасьцю. «Свабода»!

Сённяшнім сутрацоўнікам
Радзі Свобода
прывітаеца

* * *

Свободаўца!
Вяшчуйце светлы дзень,
Каб ён не затрымаўся
У дарозе.
Каб зь Беларусі славіў
Калочы цень.
І надарыце ўсьмешкі
Перамозе,
Якая пераможа зьбікі страх
І жаўрукам аддасяць
Абсяг зьяямелы.
Лунаціме
Раскрывлены ў вяках
Сьвятарны сьцяг наш
Бел-чырвона-белы!

Галіна Абакунчык

Характар беларускі, трыятыкі
Ў Галіны Абакунчык,
І таму так
Шчасьліва нараджаюцца радкі
І дзеці,
Каб душу ня пасьвіў смутак.

Сяргей Абламейка

Для паравоза кемлівасці рэйкі
Пакадзены далёкімі вякмі.
Вагоны эгазімаў Абламейкі
Вязуць усьмешкі з мулікімі бакамі.

Валянціна Аксак

Пэнас — натуралісты рысак,
Аы ўмомант паслухмяным спане,
Ледзь на яго зірне Аксак.
Аброць надзейнай ў каханья.

Сяргей Астравцоў

На журналістыку й прыводжае пісьменства
Спае ўзварушлівага Астравцова.
Праўдарадаўцаў ненавідзіць да шаленства,
Таму й тадае шчырым гнёвам слова.

Кастусь Бандарук

Кастусь Бандарук у нябёсы ўзносіць
 Маміту звясненую ў вяках,
 Па-беларуску ў Звышняга прасіць
 Прагнаць з душы беларускай стых.

Зьміцер Бартосік

Як бард і вяшчальнік,
 Бартосік слухачак
 Умее давесці
 Да сьмелых гарачак.
 Яно й не такая вясялая праца —
 Надвор'ем лобым самаў'ём замівацца.

Анатоль Бублікаў

Калопат млумны ў зуккарэжысэра —
 Заўтра набяжыць гукачь учора.
 Як настадуніка малеча ў школе,
 Гукі слухаюцца Анатоля.

Юрась Бушлякоў

Капрынная беларуская мова!
 І як яе вытравіць ні стараецца,
 Ня хоча слухацца Бушлякова —
 Утраецца.

Анатоль Гатоўчыц

Варты ўбаві і нашаны
 Рушны стэц —
 І ў гэтым соль.
 Інфармацыйнай напханьы,
 Як кампутар,
 Анатоль.

Уладзімер Глод

І ў фактыву, і ў чутак адно думло,
 І ў цёткак лёткак няма амбіцвай.
 Глод ведае добра,
 Што ёсцьце, што было,
 І тое, што мае шччэ адбывацца.

Алег Грўзвдзіловіч

Алег, як цвбёрдны прабаабаронца,
 Ёсць ведае,
 Дзе, што, нашто, чаму.
 Камі ўзвісцьці захоча раітам сонца
 Ня з тога боку,
 Ён ня дасцьце яму.

Аляксандар Турыновіч

Са сціродзёнага космасу зукі
Самі просяцца ў добрыя рукі.
Гурыйовіч, як зукамі,
Іх кіруе ў шчасьлівы шлях.

Данчык

Данчык —
Валынаккрылы ттах свѣтаньня,
Сьмега крываголоміў медастаў,
Беларусі зь мотата выгананья
Аушы беларускія вяртаў.
Салаўіны голае мае сілу
Распагодзіць позірк небасхілу.

Аляксей Дзікавіцкі

Ні дня без радка
Пра найбны ў Эўропе,
Ні дня без глытка
Хмельвітага пѣва.
Імчыць Дзікавіцкі
Ў шалёным галопе
Пад позіркам кльвіным
Варшаўскага Дзіва.

Анатоль Додзь

Наші зукамі —
Штрукар вялікі,
Ён зробіць салаўя з заікі.
Амаць нямы,
Сьмялей трывходзь —
Трыбунам стаць паможа Додзь.

Юры Дракахруст

Па хаце — кошка,
Па кошыку — зруд.
Жыццё — гэта п'еса
Ня надта кашавая.
Да працы замяцаецца Дракахруст.
І яна аднаведнаю платай адказвае.

Сяргей Дубавец

Аубавец з «Вострай Брамы»,
Як мужны рыцар,
Аганяе наступнасць на крывапым кані,
Каб Віленскі край не сытаўся забыцца
Пра свае крываўікія карані.

Галіна Жарко

Амтшценная Галіна здвіхаецца

Ая свайго лірвычага «камабайна».

Зерне ісціны рамантицы ўсміхаецца

Там, дзе і ўмалотна,

І ўраджайна.

Ілона Іванова

Хай галадэд, хай град,

Хай золь, хай сьлёка,

Ня ведае імкiвiя Ілона,

Што значыць слова дзiўнае — «далёка».

Таму Ілона любiць слова «млiнна».

Машыну разганяе так,

Што тая,

Абi ня стаць зачiстаккаi,

Узольтае.

Вагeр Калiноўскi

Аeд палiтычны дужка коўзкi.

Але ня звык ствiяць хаду

Палiтык рунны Калiноўскi.

Тамовы, цовельчы бяду,

На шыбенiцу, як Кастусь,

Вагeр найсцi за Беларусь.

Максiм Капран

Плiён працы замахнецца ад насалоды.

Капран закаханы ў працу сваю.

Ён ведае тэхнiку ўсёi «Свабоды»

І тэхнiку,

Як памнажць сям'ю...

Аляксей Знаткевіч

Пасья вучобы ў Залучаных Штатах

Зрабiлася родная iшчэ радней.

І зразумеў, што набывтак ў страпах

Незашораны Аляксей.

Вольга Караткевіч

У Вольгі энэргій і кляку
Хатае, каб быць прэзьдэнтыаю,
Каб браць гарды не з наскоку.
Пярэчыць праменіста змрокчу,
А змрок, як энарок, ані мэншае.
Абмытай пяшчотнай залевая,
У сэжсе ёй быць каралеваю!

Ігар Карней

Далытнае дрэва глыбей каранее,
Каб думкамі гнэзды быць у галылі.
Камі інфармацыя ад Карнея,
Дык, значыць, яна з-пад зямлі.

Вагнер Карбалевіч

У Карбалевіча Валера
На ўсё свая крутая мера,
А надлітчыная вага
Такая,
Што зайдзросціць лва.
Адно, што немва —
Зь недаверам
За круглы стол сядзіць з Валерам.

Уладзімер Каткоўскі

Каткоўскі — рунны веб-мастак,
Уме зрушана, нязмушана
Сайт на-крывіцку ўбачыць так,
Што сайт
Радуца збеларушвае
Ўсіх праз дэтыльны інтэрнэт,
Каму баліць крывіцкі свет.

Севярын Квяткоўскі

Знайсці адказ на хітрае пытаньне
І годны выгляд мець
Хатае сіл.
Як цэзка Надвайкі,
Ўзвняць паўстаньне
Квяткоўскі можа
Ў бары «Радзійлі».

Вольга Курбагава

На клопаты, як мільвэнэрыша, багатая
Абдзяжковая Вольга Курбагава.
Усё патлумачыць хатае лагоды
Ў прывібраманцын неспакойнай «Свабоды».

Сьвятлана Курс

Майстэрства —

І чорная праца, і пашана.

Пераждае і тшча сама,

Таленавіта такі не здарма,

Во натуральная беларуска Сьвятлана.

Ягор Маёрычк

Ягора не аб'язорыш,

Бо ён

Усю Беларусь ведае не па матах.

І за Маёрычкам хітры плён,

Як кот,

Ступае на мяккіх лапах.

Аляксандар Лукашук

Рахучычаму інтэлігенту,

Сур'эзнаму Лукашуку,

Рафінаванаму дашчэнтну,

Пан постых надае руку:

З кім можна пану набітацца,

Падказвае паненка праца.

Аляксандра Макавік

Выражэнцаў і тлен заўважаць не прывык,

Дасвяхаюць яны,

Як націнвіне налеглае.

Беларуска шляхетная Макавік

Па-шляхетнаму

Родную мову нядгбае.

Льбоў Лунёва

Не дазваляе сабе памыліцца,

Во ведае вартасць і страды, і слова.

Любові набойваецца і мільцыя,

Во дзейнічае рашуча Лунёва.

Вінцэсь Мудроў

Да пракабечных полацкіх муроў,

Да тых сьвяжын,

Што нам пракаў Скарына,

Вартыца раіць як часцей

Мудроў,

Каб не забыць,

Адкуль наш род быдлінны.

Сяргей Навумчык

Хрэсьнік непадегласьці Сяргей,
Мамацвобіт і сейбіт утратённы.
Да халуэні ня пойдзе на паклонны,
Годна ён вядзе нязгодны рэй.

Альгерд Невяроўскі

Паўтэрцьць гатоў Альгердаў шлях
Невяроўскі,
Каб шырэм межы
Беларускай славы незалежнай.
Княскі не стамляецца размах!

Зьміцер Падбярэскі

З паненкамі ціхі,
З падонкамі рэзкі,
Чаргуючы ласку і моць,
Нястомна сячэ з-за льяца Падбярэскі,
Аж тэрэскі дадэка лятучь.
Закон у людзей,
Як і ў драваў, суровы:
З жыбога — дубровы,
З пасохлага — дроты.

Алена Панкратэва

У тэрацы Панкратэва —
Абвіца.
Нямеўжамоўныя гоні
Не дазваляюць забвіцца,
Што такое бяссоньне.

Тацяна Поклад

Ня любіць верыць
Ні ў якія міты,
Бо ўзбажжэнню думку надажае.
Свая сьврод літоўскае эліты,
І ў прывітасьці
Тацяна не чужая.

Алена Радкевіч

Алена Радкевіч і ўявы ня мае,
Што значыць такое быць з краню,
Крутая
Паказвае саманазваным змаганцам,
Як трэба змагацца,
А не вагацца.

Вячаслаў Ракіцкі

*Аж бар'яцее цемра змаў,
Што ляс нам святата паслаў, —
Замысленамі асвятляе
Шахці да воли Вячаслаў.*

Алесья Сёмуха

*У нью-ёрскім каменным лесе
Не заблудзіцца панна Десья,
Бо раней аж на шэсць гадзінаў
Сыцежкі ведае да набіндаў,
І туды, дзе чарга ня сціць,
Дзе для бацькі
Ава ўнучка куціць.*

Ганна Соусь

*Палітычны
Ён востры соўс,
І яго прыгатуе Соусь.
Ганна можа ў змаганні зацята
Адстаяць Курататы.*

Іна Студзінская

*Па эканоміцы довадаў,
Як з традонных засекдаў,
Стае ў Студзінскай нястомнай.
Ады ў нас,
Як даводзіў адзін з генсэкаў,
Эканоміка муціць быць эканомнай...*

Міхал Стэльмак

*Тлумачыць Стэльмаку ня трэба,
Дзе лены першы гром чуваць,
Адкуль бярэ пачытак неба,
Дзе лобіць дзень адпачываць.
Ва ўсім Міхал з хітрынкай цяміць.
Край родны ведае напаміць.*

Натальля Судзянкова

*Наша першая бізнэсбумэн,
Эмігранткано стаўшы,
Замежжа
Вучыць на-беларуску думачь,
Мацаваць сябе наскай ежай.
Каб далёка слава грывмела,
Каб, стаміўшыся ад электронікі,
І ў святлопнай Сахары ўмела
Беларуска пячы дзвронікі.*

Алег Суррунок

Гісторыя час вядзе за руку,
Ці час гісторыі халусты хітрушча,
Даслухаць трэба Сурруноку,
Пра што шуміць Беларуськая рушча.

Ганна Сурмач

Сурмач —
Не з народы намахлівых,
Беларусь ня толькі на архівах,
А й на справах ведае да дна.
І таму стараецца яна,
Каб пра родны краі
З надачы Ганны
Ведалі ад Мэксыкі да Ганы.

Юры Сьвірко

Юрась у малітыку ўлез з галавой,
Шыкуючы,
Досвед распрачвае свой.
На сайтах шматмоўных
Як дома, таму
Усё на свецце вядома яму.

Алена Сьцяпанавя

Зь безагляднасцю закахана
Ва ўсё крывіўкае
Панна Сьцяпанавя.
Караткевіч,
Аршанская бітва —
Сябда кожнае, быццам маміва.
Не царпепа чужынцаў ніколі
Віцебчыны —
Паднявольніца волі.

Аляксандар Уліцэнак

Вораг дрвядушак і аднадзёнак,
Грунтоўна і без рэжымцавой
Зьвік працаваць
Цягаўты Уліцэнак
І воддаць ад сябвы трывацца.

Алена Ціхановіч

Алене стаскорыцца факт любові,
Бо ўмег настаўіць яо на дыбві.
Хто мае густ,
На любові пасадзе
Ад Ціхановіч будзе ў аднадзе.

Віталь Цыганкоў

Ня ідзе аналітык Віталь напіраюм.
Вітае бадзёрага перамога,
Бо ён вясёла за круглым сталом
У куці заганяе любовога.

Юлія Шарова

У хісткай эканоміцы сурова
Свой рэй вядзе разважная Шарова.
Ёй, маладой,
У лірыку б улесчы,
Ачы не прывыкла
Адумку мець улесчы.

Сяргей Шупа

Ня звык ён уладам у ладкі быць.
Свано пахвалу адмервае скута.
Прагрэсу надказку можа зрабійць,
Як бучыно ля школьнае дошкі,
Шупа.

ВЕРШ НА СВАБОДУ

Свабода —
Сабо да-
ісвіці
Па асвіці,
Па жарсвіце
Па мяжы тае,
Азе душа даўгі аддае
Звешняму,
Які ў ёй жыве.

Свабода — гэта
Ауша ў тавяніцы цела,
Што сябе на волі прывесніць
Захацела сама.
Без пакуты
Свабоды няма...

2001

Як, адкуль і чаму, або Паміж бальніцай і маладзіцай

Замест пасьлямоўя

...24 лютага 2004 году. Дя шпітальнага плягбайма нас з Сашам Лукашуком стывіліна прозная маладзіца: «Поэна, ноч, не пушчу, выкіну міцрыно...» І ўсю доўгуо спрэчку кады недамаёкай бальніцы пад хітраватым лютаўскім месціам у дзіхім каралодзе сьняжынак тулаў нейкі чадавек Спыняўся, рабіў пару хрумсткіх марозных крокаў, гядзеў утару... У тым было нешта даначасова й ад паэзіі, і ад міжвоьнай думкі: ён у нейкім туліку ці на раздарожжы, каі падаецца, што выйсця няма. Цётка нарэшце зьлігавалася (яе вэрсія, хоць па нашай — задалася), мы ўваох пакрочылі ў бальніцу шукаць пацыента Барадуліна Р.І. І празь дзясятка крокаў аслупінені: той адзінокі начны асупценнік і быў наш

аўтар уласнай пэрсонай! Так хораша гаварылася гадзіны са Дзьве на мацнеючым марозіку... Настрой сапсавада хіба прыжаньне, што прагучада напрыканцы: Аўжа хочацца пісаць, але ж не Арукуюць... А працаваць у стол, на потым — нежя не лжыць душа... Душа пабегу пране! Не дм паэта нявызначаная боўтанка паміж бальніцай і маладзіцай, як у ноч тае сустрачы...
Дзядзька Рыгор з нашымі атэльсьянамі найшоў у сяю павагу, а мы наступнай раніцай толькі рукамі разьвілі... Аказьвецца, клясьяк беларускай паэзіі прыхаваў тайну свайго жыцьця: у той вечар яму стукнуа роўнянка 69 — вельмі паважаная лічба! І нічога не сказаў.
Мы, ясна, пакрыўдзіліся (на саміх сябе) і вырашылі: трэба падарунак. Прычытм, не імянінніку, а самім сабе. А найлепшы падарунак, як выдома, — гэта кніга. Вось тады й прыпанавалі грамадзяніну Барадуліну выкупіць віну — напісаць падарбяжна й праўдзіва: дзе, чаму, пры якіх умовах ён пазнаёміўся з 75 асобамі, падазраванымі ў вядзікім, істотным, хоць зрэдку і неадназначным унёску ў беларускую літаратуру, куьвтуру й мастацтва.
Давашь публічныя сьведчаньні пад агульным загалоўкам «Аста з Барадуліным» аўтар пачаў у эфіры 1 чэрвеня і скончыў 31 жніўня.
Высьветлілася таксама: паэт Барадулін хаваў ад грамадзкасьці той факт, што ён яшчэ і празайк — пяць ягонных ээз, якія таксама прагучалі на хвалях «Свабоды», уклучаньня ў гэтуо кнігу як рэчавыя доказы.
І яшчэ адна абцяжарвальная акалічнасьць: аўтар, скарыстаўшыся сваім тадентам, без папярэджаньня напісаў эпіграмы на супрацоўнікаў «Свабоды», якія характарызуюцца выключнай суб'ектыўнасьцю, некратычнасьцю й непрыхваанай сымпатыйй, што пераходзіць ва ўзаемную любоў...
Дзьве прыложжыя даты стацьцэ побач: 70 гадоў Дзядзьку Рыгору й 50 — «Свабодзе». Кады ад даной адняць адругуо, атрымаецца агульны сьрэдані ўрост, на які б'дучы адчуваць сябе чытачы пасьля гэтай кнігі.

Зьмест

Вельмі паветраныя папаўнкі. Аляксандр Лукашук..... 5

Лета з Бардаўніным

Міхай Ягораў	8
Станіслаў Шушкевіч	10
Уладзімер Шахавец	12
Алесь Шатэльнік	14
Сяргей Шапран	16
Ганна Чарказян	18
Генадзь Ціговіч	20
Аляксандар Твардоўскі	22
Валянцін Тарас	24
Міхась Страндлоў	26
Кнутэ Скувенікс	28
Міхась Скоба	30
Рыгор Сігнаца	32
Арві Сійт	34
Васіль Сёмуха	36
Рыгор Ралес	38
Уладзімер Пузыня	40
Пятро Прыходзька	42
Піліп Пестрак	44
Алесь Пашкевіч	46
Зынон Паўдоўскі	48
Пімен Панчанка	50
Зынон Пазыняк	52
Уладзімер Някляеў	54
Уладзіслаў Нядзьведзкі	56
Марыяна Натаіч	58
Аляксей Марачкін	60

Хайм Мавдінскі	62
Анарэй Макаёнак	64
Яўген Андюк	66
Алесь Аятума	68
Ігар Дучанок	70
Радзіслаў Лапушын	72
Геб Абадзёнка	74
Пётра Кухарскі	76
Аркадзь Куляшоў	78
Кандраг Крапіва	80
Барыс Кіт	82
Уладзімер Караткевіч	84
Алесь Камолік	86
Кася Камоліка	88
Каміла Камад	90
Іван Калесянік	92
Сяргей Законьнікаў	94
Аляксей Дуадараў	96
Уладзімер Дубоўка	98
Іван Арч	100
Вадым Грудзько	102
Анатоль Грачанікаў	104
Пятро Глебка	106
Георгі Выхаў	108
Анатоль Вялюгін	110
Зьміцер Вайцюшкевіч	112
Уладзімер Вішнеўскі	114
Анарэй Вазнясенскі	116
Рыгор Вярзоскін	118
Лукаш Вандэ	120
Генадзь Выхаў	122
Дурэ Вусюк	124
Іван Вурсаў	126
Генадзь Вураўкін	128
Янка Врыль	130
Пятрусь Броўка	132

Сымон Багун	134
Лаврон Варшчэўскі	136
Юры Валушэвіч	138
Аеў Алшанін	140
Генадзь Аўсінныкаў	142
Генадзь Астапонак	144
Амесь Аспенка	146
Уадазімер Арлоў	148
Анатоль Анкейчык	150
Чынгіз Айтматаў	152
Зайр Азгур	154
Кахін Абімаў	156
Вясёлыя эсэ Аля ХХІ стагоддзья	
Як бекарусы паганства павыноўца	160
Як бекарусы гасцей прыманоў і ў гошцы хадзяць	165
Як бекарусы запячываюць	169
Як бекарусы рэкаў довыць	174
Як бекарусы сэжам займаюцца	178
Вяз Аўлі ў кішэні	
Наш дзядзька Рыгор. <i>Аляксандар Уліцкі</i>	192
Купала нашых дзён. <i>Лявон Варшчэўскі</i>	204
Любы дружка, Генадзь Барадулін. <i>Гендзь Вурдукін</i>	206
Языком голішца, на слова моадішца. <i>Сяргей Зяконвічкаў</i>	208
Аўмаю пра Рыгора. <i>Зянон Пазвняк</i>	211
Свабароды Сымон-музыка. <i>Амесь Пацкевіч</i>	213
Як 200 грамаў першаку! <i>Рыгор Сітніца</i>	215
На пару зь вярблюдам. <i>Міхась Скобца</i>	217
Аўшчы кекіх не патрэбны! <i>Амесь Шатэрыч</i>	220
Быць з праўдаю ў згодзе — і на свабодзе!	
Вуаці!	224
Свабодуць!	226
Гадна Абакунчык	227
Сяргей Абамаейка	227

Ваяніца Аксак	227
Сяргей Астравідоў	227
Касцусь Ванадрук	228
Зьміцер Вартосік	228
Анатоль Вубайкаў	228
Юрась Вушлякоў	228
Анатоль Гатоўчыц	229
Уадазімер Гнод	229
Алег Груздзімовіч	229
Аляксандар Гурьновіч	230
Данчык	230
Аляксей Дзікавіцкі	230
Анатоль Додзь	231
Юры Дракахруст	231
Сяргей Дубавец	231
Гадна Жарко	232
Ваяніцін Жданко	232
Аляксей Знаткевіч	232
Ілона Іванова	233
Вадер Каліноўскі	233
Максім Капран	233
Вольга Караткевіч	234
Ігар Карней	234
Вадер Карбалевіч	234
Уадазімер Каткоўскі	235
Севярын Квяткоўскі	235
Вольга Курбатава	235
Святагана Курс	236
Аляксандар Лукашук	236
Любоў Лунёна	236
Ягор Маёрчык	237
Аляксандар Макавіч	237
Вінцэсь Мураў	237
Сяргей Навумчык	238
Альгера Незяроўскі	238
Зьміцер Падбярэскі	238

Авена Панкратова	239
Тадяна Покоад	239
Авена Ракевіч	239
Вячаслаў Ракіцкі	240
Амеса Сёмуха	240
Ганна Соусь	240
Іна Студзінская	241
Міхаіл Стэльмак	241
Нагальва Сурмінкова	241
Алег Супрунюк	242
Ганна Сурмач	242
Юры Сьвірко	242
Авена Сьдзіпанова	243
Аляксандар Удзіёнак	243
Авена Ціхановіч	243
Віталь Прыганкоў	244
Юлія Шарова	244
Сяргеі Шупа	244
ВЕРШ НА СВАБОДУ	245
Як, адуць і чаму, або Паміж бавынтай і маадаўцай. Аляксандар Удзіёнак	246